

TEMEL İSLÂM BİLGİLERİ

İbadetim

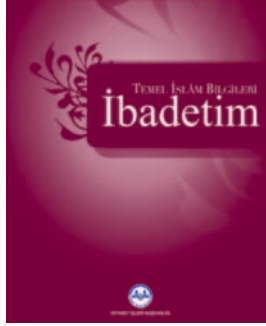

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

İbadetim

İBADETİM

Editör: Prof. Dr. Mehmet Emin Özafşar - Prof. Dr. Recai Doğan

Yayın Yönetmeni: Dr. Yüksel Salman

Yayın Koordinasyon: Dr. Ömer Menekşe

Ünite Yazarları: Dr. Yaşar Yiğit - Dr. Ekrem Keleş

Proje: DİB. Din Eğitimi Dairesi Başkanlığı

Düzeltili: Altan Çap

Fotoğraf: Mustafa Bektaşoğlu

Grafik: Nurgül Moldalievva - Esmer Çiçek

Baskı: Yenigün Matbaacılık / 0312. 384 61 83

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 685

Mesleki Kitaplar: 53

1. Baskı 2007, Ankara

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 09.11.2006/138

2007.06.Y.0003.685

ISBN 978-975-19-4058-2

© Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı

İletişim Adresi

Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya / Ankara

tel.: 0312. 295 72 94 - faks: 0312. 284 72 88

e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

İçindekiler

ÜNİTE 1

İBADET

1. İbadetin Tanımı	10
2. İbadetin Amacı ve Önemi	11
3. İbadet Çeşitleri	12
4. Mükellefin Davranışları ile İlgili Hükümler	15
5. İbadetin İnsana Kazandırdıkları	20

ÜNİTE 2

TEMİZLİK

1. Temizliğin Fert ve Toplum Hayatındaki Yeri	34
2. İslâm'ın Temizliğe Verdiği Önem	35
3. Temizlik ve Çeşitleri	36
4. Temizlik - İbadet İlişkisi	47
5. İbadete Hazırlık Olarak Temizlik.....	48
6. Mesh.....	55
7. Kadınlara Özgü Bazı Haller	56
8. Özürü Olanların Temizliği	58

ÜNİTE 3

NAMAZ

1. Namaz İbadetinin Önemi	65
2. Namaz Çeşitleri	66
3. Namaz Vakitleri	68
4. Namazın Farzları	70
5. Namazın Vacipleri	71
6. Namazı Bozan Durumlar.....	71
7. Namazla İlgili Diğer Hükümler	72

8. Namazın Kılınışı	73
9. Sehiv ve Tilavet Secdeleri	80
10. Özel Durumlarda Namaz	81
11. Namazların Cem'i	83
12. Cami ve Cemaatla Namaz	84
13. Camilerin Toplumsal Rolü	85
14. Cami Âdabı	86
15. Cemaatla Namaz	87
16. Namaz İbadetinin İnsana Kazandırdıkları	88

ÜNİTE 4

ORUÇ

1. Oruç İbadetinin Önemi	96
2. Oruçla İlgili Temel Kavramlar	97
3. Orucun Çeşitleri	101
4. Ramazan Ayı ve Farz Olan Oruç	102
5. Oruca Niyet ve Zamanı	103
6. Oruç Tutmamayı Mübah Kılan Durumlar	104
7. Orucu Bozan Durumlar	105
8. Orucun Kefareti ve Kefareti Gerektiren Durumlar	105
9. Orucun Kazası ve Kazayı Gerektiren Durumlar	106
10. Orucu Bozmayan Durumlar	106
11. Oruçlu İçin Mekruh Olan Durumlar	107
12. Oruç İbadetinin İnsana Kazandırdıkları	107

ÜNİTE 5

ZEKÂT VE SADAKA

1. İnsanın Paylaşma ve Yardımlaşma Duygusu	115
2. İslâm'ın Paylaşma ve Yardımlaşmaya Verdiği Önem	116
3. Sadaka	117
4. Paylaşma ve Yardımlaşma İbadeti Olarak Zekât	120
5. Zekâtla İlgili Temel Kavramlar	122
6. Zekât Vermesi Gereken Kişiler	123
7. Zekât Verilebilecek Kişiler	124

8. Zekâtı Verilecek Mallar	126
9. Zekât İbadetinin İnsana Kazandırdıkları	127
10. Zekât İbadetinin Topluma Kazandırdıkları	129
11. Sevinçlerin Paylaşılması	129
12. Üzüntülerin Paylaşılması	133
13. Türk-İslâm Geleneğinde Paylaşma ve Yardımlaşma Kurumları	141

ÜNİTE 6

HAC VE KURBAN

1. Hac İbadeti ve Önemi	150
2. Hac ile İlgili Bazı Kavramlar	152
3. Hac ile İlgili Yerler	154
4. Hac İbadetinin Çeşitleri	156
5. Hac İbadetinin Yapılışı	157
6. Umre	159
7. Hac İbadetinin Bireysel ve Toplumsal Açısından Kazandırdıkları	160
8. Kurban	162

ÜNİTE 7

DUA VE TÖVBE

1. Dua Kavramı ve Mahiyeti	176
2. Duanın Tanımı ve Önemi	177
3. Bir İletişim aracı Olarak Dua	179
4. Duanın İnsana Kazandırdıkları	181
5. Kur'an'dan ve Hz. Peygamber'den Dua Örnekleri	182
6. Tövbe Kavramı ve Mahiyeti	185
7. Tövbenin İnsan Hayatındaki Yeri	188
8. Kur'an-ı Kerim'den Tövbe Örnekleri	190

Cevaplar	196
----------------	-----

Kaynakça	197
----------------	-----

Sunuş

Sunuş

Rahmet ve merhamet sahibi Yüce Allah, insanı en güzel şekilde yaratmış, onu üstün yeteneklerle donatmış, ilâhî hitabın muhatabı kılarak, onurlandırmış ve ona sorumluluk yüklemiştir. Dünya hayatında ise onu yalnız bırakmamış, inançsızlığın karanlığından çıkarıp iman ve güzel ahlâkın aydınlığına kavuşturmak için ilâhî inayet ve lütuf olarak peygamberler ve kitaplar göndermiştir.

İlk insanla birlikte var olan din, insanın varoluşsal bir ihtiyacıdır. Din; hayatın bütünü ve nihaî anlamını bizlere öğreten, dünya ile ahiretin, akılla ruhun dengesini kurmamızı sağlayan, bireye iç huzuru kazandıran, topluma sevgi ve adalet getiren, bireysel ve toplumsal ödevlerimizi ibadet niteliğinde bir sorumluluğa dönüştüren hayatın bütününe yönelik öğütler toplamıdır.

Kendini, kâinatı ve Yaratıcı anlamaya çalışan, O'nu sevip O'na bağlanan insan, Yaratıcının gönderdiği rahmet elçilerinin ve kutsal kitapların izinden giderek kulluğa ve hakikati anlamaya yönelmiştir.

İnsanın dine olan ihtiyacının yerinde ve doğru bilgiyle karşılanması bu bakımdan önemlidir.

Dinin öncelikli hedefi insan olduğuna göre dinî bilginin yaşadığımız hayatı aydınlatacak tarzda sürekli kendini yenilemesi, İslâm'ın aydınlık mesajının akıllarda ve gönüllerde tazelenmesi, bilgiyle hayat arasında dinamik bir bağın kurulması son derece önemlidir. Bu itibarla halkımızın din konusundaki ihtiyacını, hurafelerden uzak, sahih dinî bilgiyle karşılamayı, onları inanç, ibadet, siyer ve ahlâk konularında aydınlatmayı amaç edinen Baş-

kanlığımız, çağdaş ve bilimsel verileri de göz önüne alarak “*Temel İslâm Bilgileri*” adlı bir seri plânlamıştır. Elinizdeki kitap da bu serinin ikincisi olan “İbadetim” adlı eser olup Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak açılan kurslarda okutulan Temel Dinî Bilgiler müfredat programına göre hazırlanmıştır.

Eserde, İslâm dininin temel esaslarından olan ibadet konusu üzerinde durulmuştur. İbadetin tanımı, amacı ve önemi, ibadetin insana kazandırdıkları, temizlik, namaz, oruç, İslâm’da paylaşma ve yardımlaşma, zekât, sadaka, hac, kurban, dua ve tövbe konuları ele alınmıştır.

Bu çalışmanın okuyuculara faydalı olması en büyük temennimizdir.

Gayret bizden, başarı Allah’tandır.

Diyanet İşleri Başkanlığı

Sunuş

ÜNİTE 1

İBADET

Ünitede Neler Var?

1. İbadetin Tanımı
2. İbadetin Amacı ve Önemi
3. İbadet Çeşitleri
4. Mükellefin Davranışları ile İlgili Hükümler
5. İbadetin İnsana Kazandırdıkları

Ünite Hakkında

Bu ünite;

- İbadetin mahiyeti, çeşitleri, yapılış şekli ve amacı anlatılmaktadır. Bu doğrultuda namaz, oruç, zekât ve hac ile ilgili özet açıklamalar, salih amel ve sadaka hakkında bilgi verilmektedir.
- Mükellef ve mükellefin davranışları ile ilgili hükümler ele alınmakta, bu çerçevede dini konuların anlaşılmasında önemli rolü olan, dini hayatla ilgili bazı temel kavramlar açıklanmaktadır.
- Son olarak ibadetlerin insana neler kazandırdığı konusu ele alınmaktadır.

Öğrenme Hedefleri

Bu ünite işlendikten sonra,

1. İbadetin anlamı, mahiyeti, çeşitleri ve amacı hakkında kısaca bilgi sahibi olabilecektir.
2. Salih amel ve sadaka kavramlarının içeriği anlaşılabilir.
3. Din dilinde 'Mükellefin İşleri' olarak adlandırılan farz, vacip, sünnet, mübah, mekruh ve haram gibi temel kavramlar öğrenilmiş olacaktır.
4. İbadetin, insana kazandırdıkları hakkında fikir sahibi olunabilecektir.

Üniteyi Çalışırken

1. Peygamber Efendimizin ve sahabenin ibadet hayatı hakkında bilgi edinmeye çalışınız.
2. Kur'an-ı Kerim'deki salih amelle ilgili ayetleri inceleyiniz.
3. Sadakaya ilişkin hadisleri bakınız.
4. Dini hayatımızda farz, vacip, sünnet olarak yaptığımız ibadet ve işlerimizi hatırlamaya çalışınız.
5. Ef'âl-i mükellefîn (dinen sorumlu olanların yapmakla yükümlü oldukları fiiller) konusunda ilmiyal kitaplarından ön bilgi edininiz.
6. Üniteyi öğrenmek için sadece ders kitabıyla yetinmeyiniz. Kitabın sonundaki kaynakçadan ulaşabildiklerinizi inceleyiniz.

1. İbadetin Tanımı

İbadet sözlükte kullukta bulunmak, boyun eğmek ve itaat etmek anlamına gelir. Dini bir terim olarak ibadet ise, geniş ve dar anlamıyla tanımlanabilir. Geniş anlamıyla ibadet; Allah'ı yüceltmek, O'na karşı sevgi, saygı ve bağlılığını göstermek için iyi bir niyetle ortaya konan ve karşılığında sevap bulunan tutum ve davranışlar demektir. Bu tanımın içerisine, şartlara bağlı olan dar anlamdaki ibadetler girdiği gibi, kişinin Allah'ın rızasını umarak yaptığı her türlü eylem de girer. Dar ve özel anlamıyla ibadet, 'Niyete bağlı olarak Allah'a yaklaşma ifade eden özel eylemler' şeklinde tanımlanmaktadır. Namaz kılmak ve oruç tutmak gibi.

İbadet, dilimizde kulluk etmenin Allah'a itaat, bağlılık ve saygının en ileri noktasıdır.

Not Edelim

İbadetlerin özüne ilişkin ilkeler, bizzat Yüce Allah tarafından belirlenmiş, nasıl ve ne şekilde yapılacağı ise Peygamber Efendimiz tarafından ayrıntılı ve uygulamalı olarak gösterilmiştir. İnsanlar kendiliklerinden herhangi bir ibadet şekli belirleyemez veya yeni bir ibadet icat edemezler.

2. İbadetin Amacı ve Önemi

Kâinatta insana hayranlık verici bir düzen göze çarpmaktadır. Kâinattaki güzellikleri ve ahengi görüp de bunların yaratıcısına karşı derin bir hayranlık hissetmemek mümkün değildir. "...Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar..." (Fâtır 35/28) ayetinde, buna işaret edilmektedir. Fıtratı bozulmamış insanlarda bu hayranlık, gitgide sevgiye dönüşür ve artık bu sevgiden daha ileri bir sevgi düşünülemez.

Allah'ı severek O'na yönelen insan, O'na bu sevgisinin sonucu olarak ibadet eder. En başta insanın kendisinin buna ihtiyacı vardır. İnsanın Allah'a ibadet etme ihtiyacının temelinde bu sevgi vardır.

Allah'ı seven insan Allah'ın rızasına uygun düşmeyecek davranışlardan büyük bir titizlikle uzak durur. Böylece o artık her davranışında güzel hareket etmenin ve kötülüklerden uzak durmanın yollarını arar. Her zaman ve her yerde güzel davranır ve bilir ki, Allah güzel davrananları sever. Hep sabırla hareket eder ve bilir ki, Allah sabredenleri sever. Daima çok sevdiği Rabbine tevekkül eder, O'na dayanıp güvenir ve bilir ki, Allah tevekkül edenleri sever. Her işinde ve her hareketinde dengeli ve ölçülü hareket eder. Asla israfa kaçmaz. Çünkü Allah, israf edenleri sevmez. Böylece Allah ve Rasulünün gösterdiği şekilde, İslâm'ı bir bütün olarak yaşamaya çalışır. Bu şekilde muttaki bir mümin duyarlılığıyla hareket ederek, Allah'ın kendisini dost edindiği bir kul olur.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de, insanları ve cinleri ancak kendisine kulluk etmeleri için yarattığını açıklamaktadır. İbadetlerini yerine getiren ve kulluk bilinciyle

hareket eden Müslüman, büyük bir kalp huzuru içinde olur. Gönlünü Allah'a bağlamış olmanın mutluluğunu yaşar. İbadete devam ettikçe kötülüklerden uzaklaşır.

- İbadet, Allah'a bağlılığın bir ifadesidir.
- İbadet, O'nun iradesine boyun eğmektir.
- İbadet, O'na teslim olmak ve her şeyin onun elinde olduğunu bilmektir.
- İbadet, O'nun sınırsız hâkimiyetini kabul etmenin bir simgesidir.

Birlikte Konuşalım

İbadetin amacı ve önemi üzerine arkadaşlarınızla konuşun!

3. İbadet Çeşitleri

İbadeti, bedenî, malî ve hem bedenî hem malî olarak üçe ayırmak mümkündür. Buna göre namaz ve oruç bedenî, zekât ve kurban malî, hac ise hem bedenî hem de malî bir ibadettir.

Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak maksadıyla yapılan davranışlar da göz önüne alınarak bir sınıflandırmaya gidildiği takdirde ibadet, terimsel anlamıyla değil geniş anlamıyla ele alınmış olur. Buna göre ibadetleri, dinen şekli ve şartları belirlenmiş olanlar ve olmayanlar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

Şekil ve Şarta Bağlı Olan İbadetler

Namaz

Şekil ve şarta bağlı olan ibadetlerin başında namaz gelmektedir. Namaz, dinin direğidir. Günün belirli vakitlerinde beş defa namaz kılmak, kadın erkek dinen

sorumlu konumda olan her Müslümanın görevidir. Bunun dışında gönüllü olarak sevap elde etmek, Allah’a yakınlaşmak ve arınmak için kılınan ve ‘Nafile’ diye adlandırılan namazlar da vardır. Namazla ilgili ayrıntılı bilgi ilgili bölümde verilecektir.

Oruç

Oruç, İslâm’ın şartlarından biridir. Oruç, imsak vaktinden iftar vaktine kadar, ibadet niyetiyle, yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak şeklinde tanımlanmaktadır. Ramazan orucu, İslâm’ın şartlarından biridir. Ramazan orucunun dışında sevap kazanmak düşüncesiyle tutulan oruçlar da vardır. Bunlara ilişkin bilgiler de oruç konusu işlenirken ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

Zekât

Zekât, İslâm’ın şartlarından biridir. Malî bir ibadettir. Dinen zengin olan Müslümanların, malî birikimlerinin çeşidine ve miktarına göre çeşitli oranlarda (genellikle kırkıta bir) ödemekle yükümlü bulundukları bu malî ibadete ilişkin bilgiler de ilgili bölümde aktarılacaktır.

Hac

Belirli bir zamanda usulüne uygun olarak ihrama girdikten sonra Arafat’ta vakfe yapmak, Kâbe’yi tavaf ederek ziyaret etmek ve diğer bazı dini görevleri yerine getirmek” şeklinde tanımlanan, İslâm’ın beş esasından biridir. Hem malî ve hem de bedenî bir ibadettir. Bu ibadeti yerine getirene hacı denir. Hacca ilişkin bilgiler de ilgili bölümde verilecektir.

Şekil ve Şarta Bağlı Olmayan İbadetler

Şekil ve şarta bağlı olmayan ve yerine getirildiğinde Allah’ın rızasına uygun davranıldığı için kişiye sevap kazandıran tutum ve davranışlar geniş manada ibadet

lerdir. İyi bir insan ve dolayısıyla iyi, hayırlı bir Müslüman olabilmek için kişinin yaptığı her türlü güzel tutum ve davranış buna dâhildir. Bir insana güler yüzlü davranmaktan, kişiler veya meşru toplumsal hizmetler için yapılan harcamalara kadar birçok güzel davranış buna örnek verilebilir. Bunlar, 'Sadaka', ve 'Amel-i Salih: İyi, faydalı ve güzel davranış, ifadeleriyle özetlenebilir.

Araştırılím - Öğrenelim

Geniş anlamda ibadete örnekler vererek değerlendiriniz.

Salih Amel

Salih amel kavramı her iki tür ibadeti de kapsamakla beraber iyi, yararlı ve güzel davranışları daha çok çağırıştırır.

"İman edip salih ameller işleyenleri elbette iyi insanlar arasına koyacağız" (Ankebût, 29/9).

Araştırılím - Öğrenelim

Salih kişi kime denir? Araştırınız.

'Salih' kelimesi, eylem ve davranışları nitelemek için kullanıldığı zaman; iyi, elverişli, yararlı ve güzel anlamına gelir. Genellikle nitelediği eylemle birlikte 'Amel-i Salih: Salih amel şeklinde kullanılır. Buna göre salih amel; elverişli, iyi, güzel, yararlı iş ve eylem demektir. Allah'ın yapılmasını istediği, razı olduğu, hayırlı, yararlı ve iyi olarak nitelendirdiği her iş salihdir, iyidir, güzeldir.

Salih amel, kişinin yaratıcısı ile ve bütün yaratıklarıyla barışık olmasını sağlar.

Not Edelim

Salih amel, îmanın gereği olarak ihlas ve iyi niyetle yapılan, Kur'an ve Sünnete uygun olan her türlü söz, fiil ve davranıştır.

Salih amel, kişinin imanının güçlenmesine, kökleşmesine vesile olur. İmanı korur. Kişiyi olgunlaştırıp onun iyi bir insan olmasını sağlar. İnsanı çevresine faydalı bir birey haline getirir.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

Şu halde kim mümin olarak bir salih amel işlerse, çalışması asla inkâr edilmez. Şüphesiz biz onu yazmaktayız (Enbiya, 21/94).

"Asr'a yemin olsun ki hiç şüphesiz insan hüsrandadır. Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna" (Asr, 103/1-3).

"Muhakkak ki iman edip salih amel işleyenler, yaratıkların en hayırlılarıdır" (Beyyine, 98/7).

4. Mükellefin Davranışları ile İlgili Hükümler

Mükellef

İslâm dininde yükümlülük anlamındaki mükellefiyet; kişinin, dinin emir ve yasaklarına muhatap olması demektir. Bunun için kişinin aklî melekeleri yerinde (âkil) ve ergin (bâliğ) olması gerekir. Bu nitelikleri taşıyana mükellef/yükümlü denir.

Dinî Yükümlülüklerle İlgili Terimler

Mükellefle ilgili hükümler; farz, vacip, sünnet, müstehap, mübah, haram, mekruh ve müfsiddir.

Farz

Farz, kesin bir delil ile kesin bir şekilde yapılması istenen dini yükümlülüktür. Buna göre Allah ve Rasulün, dinen sorumlu kişiden, yapılmasını kesin ve bağlayıcı bir şekilde istediği dini yükümlülükler farz kapsamına girmektedir. Namaz kılmak, oruç tutmak ve zekât vermek gibi.

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin” (Bakara, 2/43) ayeti farzı ortaya koyan bir delildir. Aynı şekilde Kur’an’da adaleti, iyiliği, akrabaya yardımı, ana babaya iyiliği, yetim malı yenmemesini emreden ayetler (Bakara, 2/183; Nahl, 1/90; İsrâ, 17/23,34) farz emirler ortaya koyan delillere örnektir.

Birlikte Konuşalım

Delil ne demektir? Sınıfça konuşunuz!

Araştıralım - Öğrenelim

Farz-ı ayın ve farz-ı kifâye ne demektir? Araştırınız!

Tartışalım

Farzların terk edilmesi kişiye ne gibi dinî sorumluluk getirir? Tartışınız!

Vacip

Vacip de farz gibi yapılması kesin ve bağlayıcı bir şekilde istenen dinî yükümlüdür. Ancak vacip, delil yönünden farz kadar güçlü değildir. Bunun sebebi, delilin farz kadar kesin olmamasıdır. Vitir ve bayram namazları vacibe örnektir.

Birlikte Konuşalım

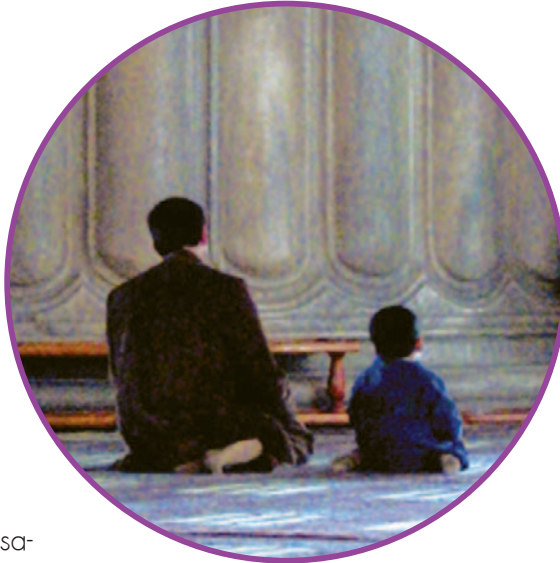
Delilin kesin olmaması ne demektir? Sınıfça konuşunuz!

Sünnet

Sünnet, farz ve vacip olmaksızın yapılması istenen ve Peygamber Efendimiz tarafından yapılan ve yapılması istenen işlerdir.

Sünnet ikiye ayrılmaktadır: Sünnet-i müekkede ve Sünnet-i gayri müekkede.

Sünnet-i müekkede, Sevgili Peygamberimizin devam edip de pek az terk ettiği ibadet, davranış ve işlerdir. Sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri böyledir. Müekked olmayan sünnetler, dinî görevlerin birer tamamlayıcısı konumunda olan işler ile Hz. Peygamberin devam ettiği fakat bağlayıcı olmadığını göstermek maks-

diyla bazen terk ettiği sünnetlerdir. Gayri müekked sünnetleri Peygamber Efendimiz ibadet maksadı ile bazen yapmıştır. Yatsı ve ikinci namazlarının ilk sünnetleri bunlardandır.

Not Edelim

Peygamber Efendimizin yeme, içme, giyinme, uyuma adabı gibi ibadet kastı olmadan, insan sıfatıyla yaptığı alışılmış davranışlarına Sünen-i zevâid denir.

Müstehap

Hoşlanılan, sevilen, sevimli olan, tercih edilen şey anlamına gelen müstehap, fıkıh terimi olarak Peygamber Efendimizin bazen yapıp bazen terk ettiği ibadetler ve bir takım davranışlardır. Mesela kuşluk namazı böyledir.

Mübah

Yapılması veya yapılmaması dinen caiz görülen şeydir. Açıklanan, açığa konan, helâl kılınan anlamlarına gelir. Mesela, çalışıp helal rızık kazanmak amacıyla zamanında yatıp uyumak ve dinlenmek, ibadete hazırlanmak amacıyla yemek içmek böyledir. Mübah bazı şeylerin terk edilmesi, kişinin sağlığına zarar verecek veya sorumluluklarını yerine getirmesini aksatacak olursa; bu takdirde mübahın terk edilmesiyle günaha girilir. Mesela sağlığını tehlikeye düşürecek derecede yememek içmemek böyledir.

Hakkında hiçbir dini yasaklama ve kısıtlama bulunmayan hususlar, dinen mübah kapsamına girer.

Haram

Dinimizce yapılması kesin bir delille kesin ve bağlayıcı bir şekilde yasaklanan şey haram denir. Haksız yere adam öldürmek, yalan söylemek, başkasının hakkı-

nı yemek, iffetli kadınlara iftira atmak, zina etmek, hırsızlık yapmak, şarap içmek, kumar oynamak, domuz eti yemek, anne ve babaya karşı gelmek haramdır.

Not Edelim

- Haramı işleyen kimse ceza ve azabı hak etmiş olur. Haramdan kaçınan kişi ise sevap kazanır.
- Haramı inkâr eden dinden çıkar. Aynı şekilde haram olduğu kesin olarak bilinen bir şeyi helal saymak da insanın inancına zarar verir.

Mekruh

Sevilmeyen, hoşlanılmayan, kötü görülen ve hoş görülme-yen şey anlamına gelen mekruh, fıkıh terimi olarak, dinen kesin ve bağlayıcı olmayan bir tarzda yapılması istenen şey demektir.

Mekruh iki kısma ayrılır: Tahrimen mekruh, harama yakın olan mekruhtur. Tenzihen mekruh ise, helale yakın olan mekruhtur.

Araştıralım - Öğrenelim

Tahrimen ve tenzihen mekruha örnekler araştırınız!

Müfsid

Müfsid kelimesi fesad, fasid ve ifsad kelimeleriyle aynı kökten gelir. Fesad bozulma, fasid bozuk, ifsad da bozma demektir. İbadetler alanında müfsid denince, başlanmış bulunan bir ibadeti bozan ve geçersiz kılan şey kastedilir. Buna göre, usulüne uygun olarak başlanmış bir ibadetin bozulmasına ve geçersiz hale gelmesine yol açan, eksiklik, kusur ve davranışlar müfsid adını alır. Mesela abdestli iken vücudunun herhangi bir yerinden abdest bozucu bir şey çıkması veya oruçlu iken bilerek bir şey yenilip içilmesi müfsid olarak nitelendirilir.

5. İbadetin İnsana

Kazandırdıkları

Yüce dinimiz İslâmiyet'in yapılmasını emrettiği şeylerde bildiğimiz veya bilemediğimiz pek çok hikmet ve yararlar vardır. Haram kıldığı, yasakladığı şeylerde de bizim için muhakkak bir takım zararlar vardır. Dinimiz, insanlar için yararlı olan şeyleri yasaklamaz, zararlı olabilecek şeyleri de emretmez.

Her ibadetin dünyaya veya ahirete ilişkin faydaları araştırılabilir. Dinimizin emir ve yasaklarının ahiretteki kazanımlarına ek olarak dünyadaki kazanımları üzerinde de düşünülebilir. Ancak ibadetlerin temel amacının, insanları ruhen olgunlaştırmak, kötü yönelişlerini engellemek ve onların ahlâken yükselmek olduğu unutulmamalıdır. Genel olarak söylemek gerekirse; Allah'ı anma vesilesi olan ibadetlerimiz, kalplerimize Allah sevgisini ve saygısını yerleştirir. Bizleri her türlü fenalıktan uzaklaştırır ve ahlâkî güzelliğe ulaştırır. Ruhlarımızı, çeşitli sıkıntı ve üzüntülerin yıpratıcı tesirinden korur. Çünkü gönüller, ancak Allah'ı anmakla huzura kavuşur.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Onlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ı anmakla huzura erenlerdir. Biliniz ki kalpler, ancak Allah'ı anmakla huzur bulur" (Ra'd, 13/28).

İbadetler İnsanı Allah'a Yaklaştırır

İnsanın, Yüce Allah'ın insanlar için koyduğu ölçülere uyması, O'nunla ilişkisini güçlendirir. Allah (c.c.)'a yönelen, O'nun ölçülerini hayatında uygulamaya çalışan kul, bu tutumuyla Yüce Allah ile arasındaki bağı güçlendirmiş olur. İbadetler bu bağı somut göstergelerindendir. Mesela günde beş vakit namaz kılan bir Müslüman, her bir namazıyla Yüce Allah ile bağı daha da güçlendirir. Allah'ın huzuruna duran bir insan, Rabbini hatırladığını, onu unutmadığını ortaya koymuş olur. Allah için malının bir kısmını fakire zekât olarak veren bir insan, Allah'ın bu alandaki emrini yerine getirerek O'nunla bağı daha da sağlamlaştırır. Oruç ve diğer ibadetlerde de durum böyledir.

İbadet yaparken, Yüce Allah'a O'nu görüyormuş gibi ibadet etmek, kulun O'nunla arasındaki iletişimin gücünü gösterir. Yüce Allah, bir kulunun kendine yakınlığını, samimiyetini elbette karşılıksız bırakmaz. Kendisi ile ilişkisini güçlendirmek ve iletişim kurmak için çabalayanın bu çabasını boşa çıkarmaz. Kendisi ile ilişkisini güçlendirmek isteyeneye karşı maddî ve manevî nimetlerini onun iyiliğine olacak şekilde daha fazla açar.

İbadet aynı zamanda şükürdür. Şükür Yüce Allah ile ilişkiyi güçlendirmenin en önemli araçlarından biri olup ibadet de verilen nimetlerden dolayı nimetleri vere-ne teşekkür ve minnettarlık ifadesidir. Bu bakımdan şükür insanın Allah'la ilişkisinde en önemli iletişim araçlarından biridir.

Not Edelim

Yaratılışımızın gayesi Allah'ı tanımak ve ona ibadet etmektir. İbadet görevlerini yaptığımız takdirde hem Allah'ın verdiği nimetlere karşı teşekkür borcunu yerine getirmiş oluruz, hem de O'nun sevgisini kazanırız.

İç Huzuru Sağlar

İnsanın ruhî ihtiyaçlarının başında iman ve ibadet gelir. Çünkü insan ruhu ancak Allah'ı anarak huzur bulur. Kur'an-ı Kerim'de bu gerçek şöyle ifade edilmektedir: "Bilin ki, kalpler ancak Allah'ın zikri ile mutmain olur(huzur bulur)" (Rad, 13/28).

Diğer taraftan zaman zaman çeşitli sıkıntılarla karşılaşmak da insan hayatının bir gerçeğidir. Özellikle böyle durumlarda ibadet, insan için önemli bir manevi sığınaktır. Allah'a ibadet eden bir mümin, böylesi durumlarda metanetini yitirmez. Bunun Allah'tan gelen bir sınav olduğunu bilir ve sabreder. Böylece içinden çıkılamayacak gibi görünen ve kurtuluş ümidinin kalmadığı sanılan ağır durumlarda ibadet, insan için en önemli sığınak haline gelir. Bu şekilde Yüce Allah'a yönelebilen insan, içine düştüğü sıkıntıları ibadet sayesinde atlatabilir.

Güven Duygusunu Geliştirir

Kişi ibadet sayesinde kendisini daha iyi tanımakta ve kendine güven duyarak huzura kavuşmaktadır. Çünkü Yüce Allah'ın kendisini gördüğünün, ihtiyaçlarını ve sıkıntılarını bildiğinin ve kendisine değer verdiğinin farkındadır.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir. Allah yaptıklarınızı biliyor" (Ankebut, 29/45).

İbadet yalnızca kişinin kendisini ve bu dünyadaki konumunu ve yerini tanımasını sağlamakla kalmaz, buna ek olarak insanî yeteneklerin gelişmesine de önemli katkılarda bulunur. Aşırı duygu ve eğilimleri sınırlandırır. İbadetle iç ve dış dünyasını huzursuz eden bir takım kirlerden arındıran insan, bu sayede insanî olgunluğa eri-

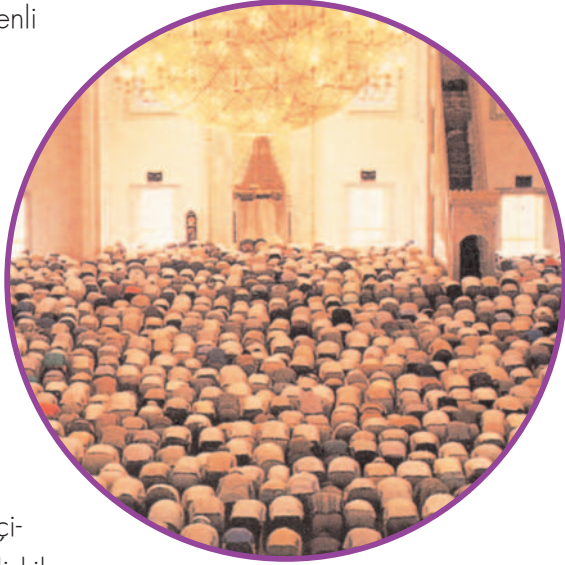
şir. Bu olgunluk kişiyi kendine güvenli kılar. Ona güzel insanî nitelikler kazandırır ve bunları gelişmesine yardımcı olur. Böylece insan, nefesine hâkim olma melekesi kazanır. Nefsine hâkim olabilen insan ise aşırı ve zararlı bir takım eğilimler karşısında savrulmaz, kendine güvenli olur.

Kişiyi kendine güvensiz kılan ve huzursuz eden şeylerin başında içine düştüğü şüphe, tereddüt ve çelişkiler vardır. İbadetini yapan insan kendini ve dünyadaki konumunu tanımakta ve Yüce Allah'ı bilmektedir. Zihninde her şey yerli yerine oturmuş vaziyettedir. Bu sebeple tereddütlerin, şüphelerin ve çelişkilerin açmazını yaşamamaktadır. İşte ibadetin en önemli işlevlerinden biri de kişinin iç dünyasının dengeli olmasını sağlamadaki bu katkısıdır. Bu katkı sayesinde kişi, şüphelerin çıkmazından kurtulur.

İbadetlerini gerçek anlamda yerine getirebilen ve ibadetin gerektirdiği bilinci yakalayabilen insanlar, çevrelerine de güven verirler. Emin insan olurlar. Herkes onlara güvenir. Böylece ibadetlerini yapan insanlar, emin olmanın kendilerine verdiği güvenle yaşarlar. Dolayısıyla ibadet bilinci gelişmiş bir toplumda huzur ve güven duygusu hâkim olur.

Tartışalım

İbadetle kişinin öz güveni arasındaki ilişkiyi gündelik hayattan örnekler vererek tartışınız!

Kötülüklerden Alıkoyar

İbadetlerin en önemli faydalarından biri, insanları kötülüklerden alıkoymasıdır. Çünkü ibadetle kötülük birbiri ile asla bağdaşmaz. Bu bakımdan bilinçli bir şekilde ibadetini yapan insan, kolay kolay kötülüğe bulaşmaz. Çünkü bir taraftan ibadet yaparken diğer taraftan kötülüklere bulaşmak, Yüce Allah ile ilişkilerde bir samimiyezsizlik göstergesidir. Hâlbuki ibadetin özü samimiyettir. Samimiyezsiz olarak yapılan ibadetler, şekli bir takım hareketlerden ibaret kalır.

Kur'an-ı Kerim'de namazın insanı kötülüklerden alıkoyduğu açıkça belirtilmekte (Ankebut, 29/45), orucun ise kişiyi takvaya ulaştıracağı anlatılmaktadır. Takva, İslâmî sorumluluk bilinci demektir. Takva sahibi olan bir insan, kötülüklerden mutlaka uzak durur. Oruçla ilgili söz konusu ayetin meali şöyledir: "Ey iman edenler! Allah'a karşı sorumluluk bilinciyle hareket etmeniz için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı" (Bakara, 2/183).

Bir hadis-i şerifte Rasulülah (s.a.s)'ın kötülüklerden uzak kalabilmek için oruçtan yararlanmayı tavsiye etmesi dikkat çekicidir. Hz. Peygamber evlenemeyip bu sebeple harama sürüklenme riskiyle karşı karşıya bulunan gençlere oruç tutmayı tavsiye etmektedir. Onun bu tavsiyesi, orucun kötülüklerin olumsuz etkilerinden sıyrılabilme çabasında ne kadar yardımcı olacağının bir delilidir. Diğer bir hadiste oruç kalkan olarak nitelendirilmiştir (Buhârî, Savm 9; Müslim, Sıyam 163).

Kısacası Yüce Allah'ı bilen, O'na inanan ve bu inancının gereği olarak samimi bir şekilde ibadetlerini yapan insanlar, kendilerini dinin ortaya koyduğu ahlâk ilkelere bağlılık noktasında sorumlu hissettikleri için, bunlara uyar ve ellerinden geldiğince kötülüklerden uzak kalmaya çalışırlar. İnsanlık hali bazen kötülüklere bulaşmalar bile bundan vicdanen rahatsızlık duyarlar ve hemen tövbe ve istiğfar ederler. Çığnedikleri haklar varsa bunları ödemeye çalışırlar. Çünkü o haklarla Allah'ın huzuruna çıkmaktan korkarlar. İşte bu anlayış ve yaklaşım göz önüne alındığında ibadetlerin insanları kötülükten alıkoyma işlevi daha iyi anlaşılır.

Sosyal Yardımlaşmayı Teşvik Eder

Hiç kuşkusuz bütün ibadetlerin sosyal yardımlaşmaya çok önemli katkıları vardır. Bir takım dertleri ve sıkıntıları olan insanlarla yan yana durup namaz kılan Müslümanların, yanındaki kardeşlerinin problemlerine ilgisiz kalması elbette düşünülemez. Aynı şekilde oruç tutarak açlık çeken insanların halini yaşayan Müslümanlar, elbette bu durumdaki insanları düşünme ve onlara yardım eli uzatma bilinci kazanacaklardır. Bunun gibi hacda aynı ortamlarda ve aynı şartlarda beraber bulunan insanlar arasında elbette sosyal bir yardımlaşma anlayışı doğacaktır. Hiç şüphesiz bu hususta zekât ve fitır sadakası gibi malî ibadetlerin ayrı bir yeri vardır.

Birlikte Konuşalım

Zekât ve fitır sadakası gibi ibadetlerin sosyal yardımlaşmayı nasıl teşvik ettiği konusunda arkadaşlarınızla konuşunuz.

İbadetler vasıtasıyla gerçekleşen sosyal yardımlaşma ve dayanışma, Allah sevgisini üstün tutmanın bir ifadesidir. Allah'ı seven, O'nunla ilgisi olan her şeyi, bütün yaratıkları sever ve onlarla ilgilenir.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir" (Bakara, 2/261).

Kaynaşmaya Katkıda Bulunur

İnsanlar arasında çeşitli şekillerde kaynaşma sağlanabilir. Ancak ibadetlerin insanlar arasında meydana getirdiği yakınlaşma ve kaynaşma kadar kapsamlı ve samimi bir kaynaşmayı başka şekilde sağlamak çok zordur. Vakit namazları saye-

sinde günde beş defa, Cuma namazı sayesinde daha kapsamlı olarak haftada bir defa ve bayram namazları ile de çok daha kapsamlı olarak yılda iki defa bir araya gelen toplum bireyleri için namaz çok güzel bir kaynaşma vesilesidir. Bu kaynaşmada toplumun en üst düzeydeki insanları ile en sıradan insanları aynı saf-
ta bir araya gelebilmektedir.

Hac, makamı mevkii ne olursa olsun bütün Müslümanların aynı eylemleri yaklaşık aynı şartlarda birlikte yaparak gerçekleştirdikleri bir ibadettir. Böylece milyonlarca insan arasında benzersiz bir kaynaşma örneği yaşanmaktadır. Böyle bir tablonun haccin dışında başka bir uygulamada gerçekleşmesine tanık olmak çok zordur. Diğer taraftan toplum bireyleri arasında en çok kaynaşmayı sağlayan ibadetlerden biri de zekâttır. Bu malî ibadette zengin gönüllü olarak ve bir ibadet bilinciyle malının belli bir kısmını ayırıp fakirlere ve muhtaçlara hiçbir maddî karşılık beklemeden vermektedir. Bu durum, genelde aralarında en fazla husumet olabilecek iki toplum kesiminin/fakirlerle zenginlerin kaynaşmasını sağlamakta ve bu iki kesim arasında doğması muhtemel düşmanlıkların önünü daha baştan kesmektedir. Çünkü zenginler zekâtlarını çıkarıp verdikleri zaman fakirlerde onlara karşı herhangi bir husumet hissi kalmamaktadır.

Sabır ve Diğergamlığı Öğretir

İbadetlerin hepsinde az veya çok bir sabır eğitimi vardır. Belli vakitlerde ve belli bir disiplin içerisinde namazın eda edilmesi elbette sabır ister. Aynı şekilde haccın edası için bir takım güçlüklerle ve sıkıntılara katlanmak gerekmektedir. En başta yolculuktan kaynaklanan sıkıntılar vardır. Buna ek olarak milyonlarca insanın aynı ortamlarda birlikte hareket etmesinden kaynaklanan güçlükler ve sıkıntılar bulunmaktadır. Bütün bunlar elbette belli bir sabır gerektirmektedir. Bütün bu sıkıntılar içerisinde insan, sabrı ve başkalarını gözetmeyi fiilen yaşar ve öğrenir.

İbadetler içerisinde özellikle oruç, baştan sona bir sabır eğitimidir. Oruç sayesinde insan bedeni arzularının tüm iteklemelerine karşın gün boyunca yeme, içme ve cinsel arzularını denetim altına almayı öğrenmektedir. Sabır olmadan bu eğitimin başarılmaması mümkün olmaz.

Zekât, diğergamlığı öğreten ve elindeki başkalarıyla paylaşma bilinci kazandıran bir ibadettir. Özellikle cemeatle namaz, kişinin diğer insanların halinden haberdar olmasını sağlar ve kişiyi kardeşlik bilinci içerisinde başkalarını da düşünme, onların derdleriyle deretlenme erdemliliğine ulaştırır.

Güzel Ahlâkın Gelişmesine Katkıda Bulunur

İbadet, kişinin güzel duygu ve düşüncelerle donanımlı hale gelmesine vesile olur ve onu kötü duygu ve düşüncelerden arındırır. Kişinin olumlu veya olumsuz yöndeki tutum ve davranışlarını etkileyen en başta niyettir. Genellikle iyi niyetli olan, iyi yönde, kötü niyetli olan da kötü istikamette eylemler sergiler. Bu bakımdan ahlâkî olgunluk açısından iyi niyet temel yapı taşlarıdır. Bu açıdan bakıldığında zaman ibadetlerin güzel ahlâkın gelişmesine çok büyük bir katkı sağladığı görülür. Çünkü ibadette esas olan da ihlâs ve samimiyyəttir. İhlâssız olarak yapılan ibadet ve davranışların Allah yanında hiçbir değeri olmaz. Peygamber Efendimiz, 'Din samimiyyəttir' buyurmuşlardır. Bu bakımdan ibadet yapan kişinin daima iyi niyet sahibi olması gerekir. Çünkü niyetin düzgün olmaması, ibadetin özüyle bağdaşmaz.

İhlâs ve samimiyyət aynı zamanda güzel ahlâkın da en önemli yapı taşlarından biri olduğundan ibadet ile güzel ahlâk arasında zorunlu bir bağ ve ilişki vardır.

Tartışalım

İbadetlerle güzel ahlâk arasındaki ilişkiyi tartışınız!

Sorumluluk Bilincini Geliştirir

İbadetler, imanın uygulamada kendini gösteren meyvelerindendir. Müminin Allah'a karşı sorumluluk bilinci kazanmasında önemli işlevi olan ibadetler, onun daima bu bilinçle hareket etmesine yardımcı olur. Bu bilinçle mümin, iyi veya kötü bütün yaptıklarından bir gün hesaba çekileceğini bilir ve buna göre hareket etmeye çalışır. Mesela namazda günde beş defa Al-

lah'a yönelen kimse, O'nu hatırlardan çıkarmaz. Onun

koyduğu ölçülere göre hareket etmeye çalışır. Bir gün O'nun huzuruna çıkarak dünyada yaptığı her şeyin hesabını orada vereceğinin bilinciyle hareket etmek, kişinin ölçülü olmasını ve her işinde dürüst davranmasını sağlar. İnsanın bu bilinci kazanmasında ibadetlerin önemli bir işlevi vardır. Örneklendirmek gerekirse, kişinin, helalinden kazanma sorumluluğuyla yolsuzluklara bulaşmaması, emanet bilincine sahip olarak üstlendiği görevlerde hile yapmaması, üzerine düşeni hakkıyla yerine getirmesi, çevreye zarar vermeme duyarlılığı göstermesi, bencillikten kurtulması, iyiliklerin yaygınlaşması, kötülüklerin azalması için gayret göstermesi gibi belli başlı sorumluluklarını gözetmesinde ibadetler önemli katkı sağlar.

Diğer taraftan ibadetler, insan hayatını disiplin altına alır. İnsanın belli zamanlarda yerine getirmekle yükümlü olduğu ibadetler, insanı dağınıklıktan, başıboşluktan ve sorumsuzluktan kurtarır. Her işinde Cenab-ı Hak'ın denetimini gönlünde hissetmesine vesile olur. Bu şekilde bir sorumluluğa sahip olabilen bir kimsenin, toplum içindeki tutum ve davranışları da olumlu yönde gelişme göstererek ölçülü ve düzenli olur. Böyle bir kimse haksızlıklardan ve başkalarına zarar vermekten sakınır. Mükâfatını Allah'tan umarak herkese elinden geldiğince iyilik yapmaya çalışır.

Ünitenin Özeti

İbadet, Allah'ı yüceltmek, O'na karşı sevgi, saygı ve bağlılığını göstermek için güzel bir niyetle ortaya konan ve yapılmasında sevap bulunan tutum ve davranış demektir.

İbadet, Allah'a bağlılığın bir ifadesidir. O'nun iradesine boyun eğmektir. O'na teslim olmak ve her şeyin onun elinde olduğunu bilmektir. Her alanda O'nun sınırsız hâkimiyetini kabul etmenin simgesidir.

Şekil ve şarta bağlı olan ibadetler, bedenî, malî ve hem bedenî hem malî olarak üçe ayrılır. Namaz ve oruç bedenî, zekât ve kurban malî, hac ise hem bedenî hem de malî bir ibadettir. Bunların miktarını ve nasıl yapılacağını Kur'an ve Sünnet ortaya koymuştur. Bunlar değişmez. Bu anlamda ibadet koyma yetkisi sadece Allah'a aittir.

Sadaka, salih amel ve infak gibi hayırlı, yararlı ve faydalı işler, eylemler ve harcamalar da bazı âlimlerce geniş anlamda ibadet olarak kabul edilmektedir.

Ergenlik çağına ulaşmış aklı başında olan Müslümanlar dinen yükümlü (mükellef) kabul edilmektedir. Mükellefin işleri, farz, vacip, sünnet, müstehap, mübah, mekruh, haram, müfsid olmak üzere sekizdir:

Farz, dinde, yapılması kesin olarak istenen işlerdir. Beş vakit namazla oruç gibi. Her mükellef, farzı yerine getirmekle sorumludur. Farzı yerine getiren, hem görevini yapmış hem de sevap kazanmış olur. Getirmeyen ise günahkâr olur ve cezaya çarptırılır. Farzı inkâr eden dinden çıkar.

Vacip de farz gibi dinde yapılması kesin olarak istenen şeydir. Ancak vacip, delil yönünden farz kadar kuvvetli değildir.

Sünnet, farz ve vacip olmaksızın yapılması istenen ve peygamberimizce tarafından yapılan ve yapılması istenen işlerdir.

Müstehap, Peygamber Efendimizin bazen yapıp bazen terk ettiği ibadetler, ibadetlere ilişkin bazı hususlar ve bir takım davranış ve işlerdir.

Mübah, yapılıp yapılmaması kişinin isteğine bırakılmış olan şeylerdir. Yemek yemek, uyumak gibi.

Haram, dinde yapılması kesin olarak yasaklanan şeydir. Adam öldürmek, hırsızlık yapmak gibi... Haramı işleyen günah, terk eden sevap kazanır. Haramlığı kesin olan bir şeyi helal saymak kişiyi dinden çıkarır.

Mekruh iki kısma ayrılır. Tahrimen mekruh: Haram gibi, işlenilmemesi kesin olarak istenen iştir. Ancak bunun delili zanni olduğu için haram derecesinde değildir. Tenzihen mekruh: Yapılmaması yapılmasından daha iyi olan iştir. Yapılması hoş görülmemekle birlikte, yapıldığı takdirde azab gerektirmez.

Müfsid: Başlanmış olan bir ibadeti bozan işe müfsid denir. Namaz kılarken konuşmak, oruçlu iken bile bile yiyip içmek gibi.

Yüce dinimiz İslâmiyet'in yapılmasını emrettiği şeylerde bildiğimiz veya bilemediğimiz pek çok hikmetler ve yararlar vardır. Haram kıldığı, yasakladığı şeylerde de muhakkak bir takım zararlar vardır. Dinimiz, insanlar için yararlı olan şeyleri yasaklamamayı, zararlı olabilecek şeyleri de emretmemeyi ilke olarak ortaya koymuştur.

İbadetlerin pek çok yararları vardır. İnsanın Allah'la ilişkisini güçlendirir. Kişiyi kötülüklere dalmaktan alıkor. İç huzuru verir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmaya önemli katkıda bulunur. İnsanda güven duygusunu geliştirir. Kişiyi güzel ahlâk sahibi kılar.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. İbadet nedir? Tanımlayınız.
2. Niçin ibadet ediyoruz?
3. İnsanlığın yararına olacak bir icad yapmak salih amel kapsamına girer mi?
4. Farz-ı kifaye nedir? Hayatımızda yerine getirdiğimiz farz-ı kifaye türünden işler var mıdır? Örnekleri nelerdir?
5. İbadetlerin kazanımlarını elde edebilmek için nasıl ibadet edilmelidir?

Değerlendirme Soruları

1. Terimsel anlamıyla ibadet konusunda aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?
A) İstedğimiz şekilde yapabiliriz, önemli olan niyettir.
B) İstedğimiz şekilde yapamayız. Belli şekil şartları vardır. Onlara göre yapmak zorundayız.
C) İslâm bilginleri zamanın şartlarına göre değiştirebilir veya yeni ibadetler ortaya koyabilirler.
D) Önemli olan kalbin temiz olmasıdır. İbadetler yapılmasa da olur.
2. Aşağıdakilerden hangisi salih amelin tanımıdır?
A) Şekil ve şarta bağlı bir ibadettir.
B) Salih amelin ibadetle hiçbir ilgisi yoktur.
C) İyi, güzel ve yararlı iş ve eylemlerdir. Yerine getirilince kişiye sevap kazandırır.
D) Allah'ın rızasına uygun olmayan her türlü inanç, söz, fiil ve davranış demektir.
3. Aşağıdakilerden hangisi mükellefin işleri içinde yer alamaz?
A) Farz   B) Mekruh   C) Mübah   D) Fıkıh
4. İbadetlerin insana kazandırdıkları hususunda aşağıdakilerden hangisi doğru değildir?
A) İnsanın Allah'la ilişkisini güçlendirir.
B) İnsanı miskinliğe ve tembelliğe sevkeder.
C) Kötülüklerden alıkoyar.
D) Güzel ahlâkın gelişmesine katkıda bulunur.
5. Bir Müslümanın ibadetlerini yerine getirebilecek kadar dini bilgi sahibi olmasının hükmü nedir?
A) Mübahtır. Dilerse bilgi sahibi olur, dilerse olmaz. Bu onun bileceği bir şeydir.
B) Farzı ayındır. Bu konuda bilgi sahibi olmaz ise dinen sorumlu olur.
C) Farzı kifayedir. Toplumda bir kısım insanlar bu konuda bilgi sahibi olursa diğerlerinden sorumluluk kalkar.
D) Menduptur. Bilgi sahibi olsa iyi olur. Ancak olmazsa da bir şey gerekmez.

ÜNİTE 2

TEMİZLİK

Ünitede Neler Var?

1. Temizliğin Fert ve Toplum Hayatındaki Yeri
2. İslâm'ın Temizliğe Verdiği Önem
3. Temizlik ve Çeşitleri
4. Temizlik-İbadet İlişkisi
5. İbadete Hazırlık Olarak Temizlik (Abdest, Gusül ve Teyemmüm)
6. Mesh
7. Kadınlara Özgü Bazı Haller
8. Özü Olanların Temizliği

Ünite Hakkında

Bu ünite;

- Temizliğin birey ve toplum için önemi üzerinde durulmaktadır.
- İslâm dini, insanın mutluluğu için vazgeçilmez olan temizliğe büyük önem verir. Bu sebeple İslâm'ın temizliğe verdiği önem özetle sunulmaktadır.
- Temizlik çeşitleri ve temizlik ibadet ilişkisi anlatılarak, ibadet hayatında yerine getirdiğimiz abdest, gusül ve teyemmüm gibi ibadet vasıtaları ele alınmaktadır.
- Bundan sonra konuyla bağlantısı sebebiyle ibadet hayatı açısından özel durumu bulunan kadınlara özgü hususlarla, özürlülerin konumu açıklanmaktadır.

Öğrenme Hedefleri

Bu üniteyi işledikten sonra;

1. Temizlik kavramını ve temizlik çeşitlerini,
2. Temizliğin birey ve toplum hayatı açısından önemini,
3. İslâm dininin temizliğe verdiği önemi,
4. Maddî, hükmî ve manevî temizliğin ne anlama geldiğini,

5. İbadetlerimiz ve dini hayatımız için yerine getirmekle yükümlü olduğumuz; abdest, gusul, teyemmüm ve meshin ne demek olduğunu ve nasıl yapılacağını,
6. Kadınlara özgü durumlar olan adet, loğusalık ve özür durumlarının ibadetlerde ne gibi özel uygulamalara konu olduğunu,
7. İbadet hayatı açısından özürlü konumda olan kişilere ibadette sağlanan kolaylıkları öğrenebileceğiz.

Üniteyi Çalışırken

1. Abdestin nasıl alındığı, teyemmümün nasıl yapıldığını gözlemleyiniz.
2. İslâm dininin beden, yaşanan ortam ve çevre temizliğine ilişkin ilkelerini öğrenmeye çalışınız ve bu ilkelerle günümüz Müslümanlarının tutum ve davranışları arasında çelişkiler bulunup bulunmadığı üzerinde düşününüz. Çelişkiler var ise, bu çelişkilerin ortadan kaldırılması için neler yapılabilir?
3. Kalp temizliği, manevî temizlik ile ibadet ilişkisi ve ibadetlerin manevî temizliğe etkilerini araştırmaya çalışınız.
4. İbadetler için yapılan temizliklerin sağlık açısından yararları üzerinde yapılan araştırmalara ulaşmaya çalışınız.

1. Temizliğin Fert ve Toplum Hayatındaki Yeri

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

“Şüphesiz ki Yüce Allah güzeldir. İyi, güzel ve hoş olanı sever. Temizdir, temizliği sever. Kerimdir, keremi sever; Cömerttir, cömertliği sever. Öyleyse çevrenizi temiz tutun...” (Tirmizî, Edeb 41).

İslâm dinî insanın dünya ve ahiret mutluluğunu hedeflemiştir. Bunun için insan hayatının bütününe ilişkin temel koyucu tavsiyelerde bulunur.

Huzurlu, sağlıklı ve nezih bir hayat için temizliğin önemi açıktır. Gerek kişisel açıdan, gerek doğal ve sosyal çevre açısından temizlik bir zorunluluktur.

Diğer taraftan sağlıklı bir hayat için temizlik vazgeçilmezdir. Pek çok hastalığın, temizlik kurallarına uymamaktan kaynaklandığı, mikropların temiz olmayan ortamlarda yerleştikleri ve çoğaldıkları bilinmektedir.

Beden ve çevreye ilişkin temizlik kurallarının gözetilmemesi, nasıl çeşitli rahatsızlıklara ve huzursuzluklara yol açarsa, aynı şekilde manevî temizlik olarak nitelendirilebilecek ahlâkî güzelliklere uyulmaması da bireysel ve toplumsal açıdan sıkıntılara neden olur. Bundan dolayı onurlu, saygın ve düzeyli bir hayat için insanların madden ve manen temiz olmaları gerekir.

2. İslâm'ın Temizliğe Verdiği Önem

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

“Temizlik imanın yarısıdır”(Müslim, Tahâret 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 86).

İslâm dininin temizliğe verdiği önemi en güzel anlatan ifadelerden biri, "Temizlik imanın yarısıdır" hadisidir. Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Peygamberin hadislerinde ve Onun örnek hayatında temizliğin önemi ve gerekliliği üzerinde ısrarla durulmuştur. Bu hususta ortaya konan temizlik ölçülerinin pek çoğu evrensel temizlik ilkeleri mahiyetindedir. İnsanlığın başlangıcından beri bütün peygamberler temizlik kurallarına uyulması hususunda çok önemli uyarılarda bulunmuşlardır. En son Kur'an-ı Kerim ve Sünnet bu evrensel temizlik ilkelerini en güzel ve en mükemmel bir şekilde belirlemiştir.

İslâm dinî, insanların her bakımdan tertemiz olmalarını ister. Bunun bir gereği olarak Müslümanın bedeninin, elbisesinin, oturup kalktığı yerlerin, yiyip içtiği şeylerin ve ibadet ettiği yerin temiz olması emredilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Müslümanların temizlik kurallarına uymaları aynı zamanda inançtan kaynaklanan bir görevdir.

İbadetlerde aranan maddî ve manevî temizlik, yüce dinimiz İslâm'ın temizliğe verdiği önemin somut göstergelerindendir. Zira insan, Yüce Allah'ın huzuruna temiz bir vaziyette çıkmalıdır. Bu, Allah'a karşı saygının bir ifadesidir. Ayrıca Allah'ın manevî huzuruna madden ve manen tertemiz bir şekilde çıkması, kişinin ibadeti-ne daha bir yoğunlaşabilmesi açısından da önemlidir.

Bu bakımdan özellikle namaz kılarken temizlik olmadan, Müslümanın Allah (c.c.)'in manevî huzurunda durmaması şart kılınmıştır.

Tartışalım

Gündelik temizlikle ibadet için yapılan temizlik arasında ne fark vardır? Tartışınız!

3. Temizlik ve Çeşitleri

Temizliğin, maddî, manevi ve hem maddî hem de manevî temizliği içeren hükmî temizlik olmak üzere üç çeşidi vardır.

Beden temizliği, yiyecek-giyecek temizliği ve çevre temizliği, maddî temizlik kapsamındadır.

Abdest ve gusül, maddî ve manevî temizliği birlikte içeren hükmî temizliğe girer.

Bir bakıma ahlâkî kirlilik diyebileceğimiz kötü hasletlerden arınmak ve güzel ahlâkî niteliklerle bezenmek de manevî temizliktir.

Maddî kirlilik nedenlerinden biri

olan ve 'Necaset' olarak nitelendirilen pisliklerden temizlenme, bedenimizi, elbisemizi, namaz kıldığımız yeri dinde pis sayılan şeylerden temizlemekle gerçekleşir. Buna 'Necasetten temizlenme' denir.

İbadetler için aranan hükmî temizlik ise, abdestsizlik veya cünüplük halinin giderilmesine yönelik bir temizliktir. Buna 'Hadesten temizlik' denir.

Hades, abdestsizlik ve cünüplüktür. Kadınların adet ve loğusalık halleri de bazı bakımlardan bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Hadesten temizlik, birçok bakımdan maddî temizliğe katkılar sağlar. Mesela gusül ve abdest aynı zamanda birer maddî temizliktir.

Manevî temizlik ise ahlâkî kötülüklerden ve günahlardan temizlenmektir.

Maddî Temizlik

Maddî temizlik, hem dinen bazı ibadetlerin yapılmasına engel olan necasetten tahareti, hem de sağlıklı ve nezih bir hayat için uyulması gereken beden temizliği ve çevre temizliği gibi fizikî temizliği kapsar.

Bedenimizin, elbisemizin, namaz kıldığımız yerin temizlenmesi anlamına gelen 'Necasetten temizlenme' insana , hem kişisel hem de çevre temizliği bilinci kazandırır.

Şimdi maddî temizliğin en önemli kısımlarına kısaca değinelim:

Beden Temizliği

Beden temizliği, insanın sağlıklı bir hayat sürebilmesi için gündelik yaşamında ihtiyaç duyduğu zorunlu ve gerekli temizliktir. Düzenli olarak yıkanmak, tıraş olmak, tırnak kesmek gibi vücudun özel temizlik gerektiren bölgelerini temizlemek, dinimizin de yerine getirilmesini istediği insanî gerekliliklerdir. Başta namaz olmak üzere bazı ibadetler için şart kılınan gusül ve abdest şeklindeki temizlik uygulamaları, beden temizliğinin insanda doğal ve düzenli bir alışkanlık haline gelmesine katkı sağlar.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Ey iman edenler! Namaza durmak istediğiniz zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, başlarınız meshedip topluklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz tam temizlenin (gusül yapın)" (Mâide, 5/6).

Beden temizliği bağlamında İslâm dinînin en çok üzerinde durduğu hususların başında, ağız ve diş temizliği ile tırnak kesimi, saç sakal bakımı, vücudun belli bölgelerinin temizliği ve boy abdesti gibi düzenli olarak yapılması gereken kişisel temizlik gelir. Her hususta olduğu gibi bu hususta da Hz. Peygamber (a.s.) bizlere örnek olmuştur. O, son derece temiz, tertipli ve düzenli idi. Tırnaklarını zamanında keser, sakallarını daima düzenli ve bakımlı tutardı. Saçları, temiz ve taranmış olurdu. İnsanların karşısına hem dışı hem de içi temiz olarak çıkardı. Kendileri saçlarının bakımını yaptığı gibi arkadaşlarının da tertipli, düzenli ve bakımlı olmalarını isterdi (Muvatta, Şa'r 6; Bk: Ebu Dâvud, Teraccül 3; Nesâî, Zînet 60).

Bir hadisi şeriflerinde şöyle buyurmuştur: "Kimin saçı varsa, bakımını yapsın" (Ebu Davud, Tereccul 3).

Hz. Peygamber (a.s.) cuma ve bayram günleri gibi toplum içine çıkılacak olan özel günlerde temizliğe daha bir önem verir, böyle günlerde yıkanır, güzel elbiselerini giyer ve güzel koku sürünürdü (Bk: Ibnu'l-Kayyim, Zadü'l-Mead I/364 vd).

Özellikle ağız ve diş temizliği konusunda, "Eğer ümmetime zahmet vermeyecek olsaydım, her namazda misvak kullanmalarını emrederdim" (Buharî, Cuma 8; Müslim, Taharet 42-48)., "Misvak ağız için bir temizlik aracı, Yüce Rabbin rızasını kazanmak için de bir vesiledir" (Nesai, Taharet 5). buyurmak suretiyle ağız ve diş sağlığının önemine dikkat çekmiştir.

İbadet amacıyla yapılan temizlik, büyük ölçüde beden temizliği ile örtüşmekte ve buna önemli katkı sağlamaktadır.

İbadetlerle elde etmek istediğimiz gönül temizliğine giden yolun, beden temizliğinden geçtiği unutulmamalıdır.

Birlikte Konuşalım

Peygamberimizin ağız/diş temizliğine neden çok önem verdiğini sınıfça konuşunuz!

Elbise Temizliği

Beden temizliği kadar elbise temizliği de önemlidir. Çünkü vücut ne kadar temiz olursa olsun, elbiseler temiz olmazsa, bu temizliğin bir kıymeti kalmaz. Yüce Allah'ın Peygamber (a.s.)'e ilk emirlerinden biri 'Elbiseni de ter temiz tut' (Müddessir, 74/4) şeklinde olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

Allah Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva (Allah'ın koyduğu ölçüler karşısındaki duyarlılık) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler), Allah'ın rahmetinin alametlerindendir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik)" (A'râf 7/26).

Elbise temizliği de, insanın güven ve zerafetinin, diğer insanlarla birlikte yaşamasının bir gereğidir. Çünkü insan başta aile bireyleri olmak üzere, komşuları, iş arkadaşları ve içinde yaşadığı toplumun bireyleri ile daima iç içe bulunacaktır. Çevresindeki diğer insanları rahatsız etmemek ve onların kendisinden nefret etmelerine yol açmamak durumundadır. Ter ve çorap kokusu gibi kokularla insanlar arasına çıkmak onları huzursuz ve rahatsız eder. Elbise eski olabilir ama kirli olmamalıdır. Bu hususta söylenen 'Düzgün bir kıyafet, iyi bir tavsiye mektubudur', 'İnsanlar kıyafetleriyle karşılanır, liyakatleri ile uğurlanır' sözleri toplumda giyim-kuşama verilen önemi gösterir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz, bu konuda yaşantısı ile çok güzel bir fiili örneklik ortaya koymuştur. Rasulullah'ın giyim-kuşamla ilgili tutumunu, 'Temiz, düzenli, şık, sade ve ihtiyacı karşılayıcı' olarak özetlemek mümkündür.

Hız. Peygamberin bu fiili örneğini dikkate alarak elbise temizliğine dikkat etmeliyiz. İbadetlerimizi yerine getirirken aranan necasetten taharet şartı, elbise temizliğini alışkanlık haline getirme konusunda önemli bir katkı sağlar.

Kur'an-ı Kerim'de giyime yönelik olarak emir ve tavsiyeler vardır. Bu husustaki ayet-i kerimelerden ikisinin meali şöyledir:

Yorumlayalım

"Ey Âdemoğulları! Her namaz kılıacağınız zaman ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiğün için fakat israf etmeyin. Çünkü o, israf edenleri sevmez.

De ki: 'Allah'ın, kulları için yarattığı zîneti ve temiz rızkı kim haram kılmış?' De ki: 'Bunlar, dünya hayatında mü'minler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür.' İşte bilen bir topluluk için ayetleri, ayrı ayrı açıklıyoruz" (A'raf 7/31-32).

Yukarıdaki ayetleri yorumlayınız!

Mekân Temizliği

Mekân temizliği denildiğinde, öncelikle insanın yaşadığı ortamın temizliği akla gelir. Şüphesiz temizliği emir ve tavsiye eden ayet ve hadislerin kapsamına, içinde yaşadığımız ortamın temiz tutulması da girer.

Konut temizliği konusunda Hz. Peygamberin, evi kirlitebilecek veya evde pis koku yayacak şeylerin bulundurulmaması yolundaki emir ve tavsiyeleri önemli ölçüler içermektedir. Ayrıca mescitlerin temiz tutulmasına yönelik emir ve tavsiyeler de mekân temizliği hususunda gösterilmesi gereken duyarlılığa işaret eder. Zira mescitler, müminlerin müşterek mekanlarıdır.

Sonuç olarak belirlemek gerekirse, konutların, çalışma ortamlarının ve herkesin kullanımına açık alanların temiz tutulması, İslâmî duyarlılığın gereğidir.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

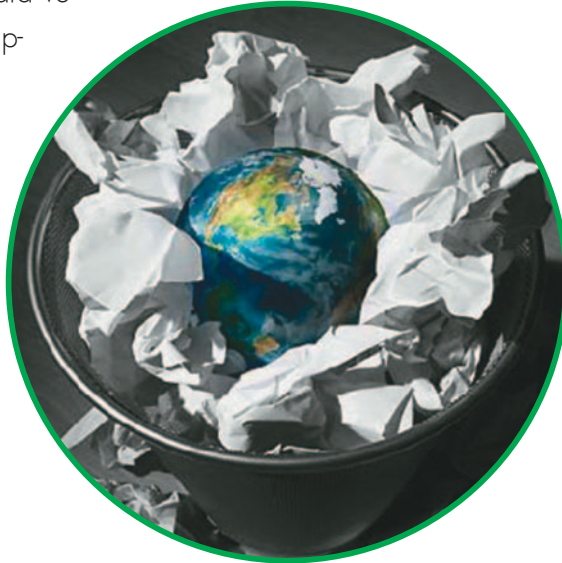
"İbrahim ve İsmail'e: "Tavaf edenler, orada ibadet amacıyla oturanlar, rükû ve secde edenler için Evimi (Kâbe'yi) temizleyin!" diye emretmiştik" (Bakara, 2/125)

"...Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever" (Bakara, 2/222).

Çevre Temizliği

Beden, elbise, yiyecek içecek ve konut temizliğinde gösterilen titizliğin çevre temizliğinde de gösterilmesi gerekir. Çünkü çevre temizliği hususunda sergilenebilecek ihmallere, doğrudan doğruya hem kul haklarını hem de diğer canlıların haklarını ihlal etmektedir. Bu alan, bireylerin karşılıklı hak ve görevlerinin bulunduğu bir alandır. Söz gelimi çöp atarak herkesin ortak kullanımına ait yerleri kirletenler, yalnız çevresini kirletmiş olmakla kalmaz, kirlettiği yerlerde yaşayan

veya o yerlerden yararlanan insanlara ve diğer canlılara karşı da haksızlık yapmış olurlar. Bu sebeple başta konutların çevresi olmak üzere, sokak, cadde, park v.b. diğer ortak kullanım alanlarının temiz tutulması insanî, insanî olduğu kadar da dinî bir ödevdir. Temizliğe çok önem veren bir dinin mensupları olarak Müslümanların bu konuda daha duyarlı davranmaları ve örnek davranışlar sergilemeleri gerekir.

Hız. Peygamberin hadislerinde çevrenin kirlilikten korunmasına yönelik pek çok emir ve tavsiye bulunmaktadır. Hadis-i şeriflerde halkın gelip geçtiğı yolları, ağaç gölgesi gibi gölgelendikleri yerleri kirlütenlerin yaptıkları işin şiddetle kınanması, bu tür kirliliklere sebep olanların nasıl ağır bir vebal ile karşı karşıya olduklarını gösterir (Müslim, Taharet 68).

Bu konudaki hadislerden ikisi şöyledir:

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

"İman yetmiş küsur bölümdür. En üst bölümü 'lâ ilâhe illâllah' sözü, en aşağısı da yoldan rahatsız verici şeyleri kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir bölümdür" (Buharî, İman 3).

"Ümmetimin iyi ve kötü bütün işleri bana gösterildi. İyi işleri arasındayolları sıkıntı veren atıkların alınıp atılmasını da gördüm. Kötü işleri arasında ise, göz önüne tükürülmesi de vardı" (Müslim, Mesâcid 57).

Birlikte Konuşalım

Çevre temizliğine dair ayet ve hadisler bularak, üzerinde konuşunuz!

Manevî Temizlik

Maddî temizlik, gözle görülebilen ve fizikî olarak algılanabilen kirlilerin temizlenmesi anlamına gelmektedir. Maddî temizliğe büyük önem veren İslâm dinî, manevî temizliğe daha da fazla önem vermektedir. Çünkü din, temelde insanın manevî kir olarak nitelendirilebilecek olan kötülüklerden uzak kalmasını, herhangi bir şekilde bunlara bulaşmışsa da bu kirlere arınmasını emreder.

İnsan yaratılışı itibarıyla manen temizdir. Çocuk dünyaya geldiği zaman herhangi bir manevî kirlile doğmaz. O, tertemiz olarak dünyaya gelir. Ancak sonradan

günah ve kötülöklere bulaşabilmektedir. Bu bakımdan insanı manevî kirlilerden uzak tutmak ve yaratılışındaki safiyeti korumak, dinîmizin öncelikli hedeflerindendir. Günahlara dalarak manen kirlenmiş olanlara kurtuluş ve rahmet kapısı kapatılmamış, içine düştükleri kirlilikten kurtulabilme ve manen arınma fırsatları sunulmuştur.

Manen arınabilmek için İslâm dinî, kötülökleri kesin bir şekilde terk edip bir daha onların karanlık dünyasına dönmeme sözü demek olan ‘Tövbe’ kapısını açık tutmuştur. Bunun için hak sahiplerinin haklarının iadesi ve onlarla helalleşilmesi, kötülöklere bir daha dönmemeye kesin bir şekilde söz verilmesi, pişmanlık duyarak işlenen günahlardan dolayı Yüce Allah’tan bağışlanma dilenmesi gerekmektedir.

Manevî temizlik çirkin ve kötü hasletleri terk ederek güzel ahlâk ile bezenmektir. Dinî bir terim olarak bu arınma genellikle ‘Tezkiye’ kavramıyla ifade edilir. Tezkiyeyi, diğer bir deyişle manevî arınmayı gerçekleştirebilen kişiler, manevî temizliğin esasını oluşturan ihlâs, samimiyet, doğruluk, dürüstlük, hakkaniyet, güvenilirlik... gibi güzel ahlâk ilkelerini de elde etmiş olurlar.

Tartışalım

Tövbe ile manevî arınma arasında nasıl bir ilişki vardır? Tartışınız!

Şimdi manevî temizliğin vazgeçilmez ölçütlerinden bir kaçını görelim:

Kalp Temizliği

Kalp temizliği, dinî özünü oluşturur. Bir hadis-i şerifte bir benzetme ile ifade edildiği gibi işlenen kötülöklükler ve günahlar, bir kirli leke gibi kalbin manevî alanını karartır. Kötülük ve günahlar işlendikçe kalpteki kirlenme de artar. Öyle ki kalpte temiz yer kalmaz. Bu durumda âdeta kalbin manevî alanında, kişinin manevî temizliğine kaynaklık eden canlılık ve dinamizm yok olur.

Kişinin samimiyet ve doğruluğu, dürüstlük ve güvenilirliği, niyetinin düzgün olması gibi güzel hasletlerin kaynağı, kalp temizliğidir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz kalbine işaret ederek, ‘Takva şuradadır’ (Müslim, Birr 32) buyurmak suretiyle insanın

kötülüklerden sakınma ve ahlâkî erdemlerle bezenme özelliğinin kaynağının kalp temizliği olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

“Yüce Allah sizin bedenlerinize ve şekillerinize değil, kalplerinize bakar ” (Müslim, Birr 33. Ayrıca bk. İbn Mâce, Zühd 9).

Din, samimiyettir, içtenliktir. İslâm dinînin kesin olarak yasakladığı kötü hasletlerden biri, içtenliğin karşıtı olan ikiyüzlülüktür. Bu sebeple içtenlikle bağdaşmayan nifak, İslâm dininde en kötü özelliklerden kabul edilmiştir.

Müslümanın içi ve dışı, özü ve sözü bir olur. O, inancında, sözünde, tutum ve davranışlarında daima samimidir. Bir Müslümanın niyetinin düzgün oluşu, ihlâs ve samimiyetini gösteren en önemli özelliklerdir.

Hz. Peygamber (a.s.) : ‘Din, samimiyettir.’ buyurmuştur. ‘Kime karşı’, diye sorulduğunda: ‘Allah’a, Kitabına, Rasulüne, Müslümanların önderlerine ve bütün Müslümanlara karşı’, şeklinde cevap vermiştir” (Müslim, İman 95 (Hadis No:55).

Bunun içindir ki ihlâs; içtenlik, ibadet ve davranışların Allah yanındaki temel değerlendirme ölçüsü olarak benimsenmiştir.

Samimiyetin karşıtı olan aldatma, kandırma, iki yüzlülük gibi davranışlar ise, İslâm ahlâkıyla asla bağdaşmayan niteliklerdir. Öz bir ifadeyle, ihlâs ve samimiyet, Müslümanlığın özünü oluşturmaktadır. Nitekim Peygamber Efendimiz: “Yapılan işler niyetlere göre değerlendirilir. Herkes yaptığı işin karşılığını niyetine göre alır...” ” (Buharî, Bed’ü’l-vahy 1, İman 41; Müslim, İmaret 155) buyurmak suretiyle amellerde niyet ve samimiyetin önemine vurgu yapmıştır.

Yorumlayalım

“De ki: ‘İçinizdekini gizleseniz de, açığa vursanız da Allah onu bilir. Göklerdeki her şeyi, yerdeki her şeyi de bilir. Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir’ ” (Al-i İmran, 3/ 29).

“Allah buyuruyor ki; ‘Kulumun en çok sevdiğim ibadeti, bana karşı samimi olmasıdır’ ” (Ahmed b. Hanbel, V/254).

Yukarıdaki ayet ve hadisi samimi olma açısından yorumlayınız.

Güvenilir Olma

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

“Emanete riâyet etmeyenin imanı(nın), sözünde durmayanın da dini(nin) faydası yoktur” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 135, 154, 210, 251..).

‘Mümin’ kelimesi, anlam olarak, ‘Yüce Allah’ın varlığına ve birliğine inanan kişi’ demektir. Mümin bir de ‘Başkalarına güven veren ve güvenilen kişi’ anlamına gelir. Buna göre mümin, sözünde duran ve kendisine güvenilen doğru ve dürüst bir insandır. Kur’an-ı Kerim’de müminlerin bu temel özellikleri sıkça dile getirilmektedir. Mü’minûn sûresinin ilk ayetlerinde, kurtuluşa erecek müminlerin vasıfları sıralanırken şöyle buyrulur:

‘... Onlar (o müminler) ki, emanetlerini ve sözlerini gözetirler’ (Müminûn, 23/8; Ayrıca bkz. Mearic, 70/22-35).

Araştıralım - Öğrenelim

Hz. Peygamber’e “Emin” sıfatının verilmesini araştırınız!

Tartışalım

“Müslüman, insanların elinden ve dilinden zarar görmediği kişidir...” (Tirmizî, İman 12; Nesâî, İman 8).

Yukarıdaki hadisin ana fikrini tartışınız.

Güvenilirlik için en önemli vasıf, doğruluktur. Bundan dolayı doğruluğun zıttı olan yalan, İslâm’da büyük günahlardan sayılmıştır. Bu itibarla Müslüman için güvenilirlik (emin olmak) vazgeçilmez bir nitelik. Bu nitelik, iman derecesinin de bir göstergesi gibidir. Kişinin güvenilirliği eksildikçe imanının olgunluğu yara almaya başlar.

Sözünde Durma

Allah (c.c.) Kur’an’da Buyuruyor ki:

“... Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz (veren sözünden) sorumludur” (İsrâ, 17/34).

Kur’an-ı Kerim ve Sünnet, verilen sözlerin tutulmasını müminlerin en önemli özellikleri arasında saymaktadır.

Yüce Kitabımız Kur’an’da, verilen sözün yerine getirilmemesi, Allah katında çirkin davranışlardan biri hatta önde geleni olarak sunulmaktadır:

Verilen sözün yerine getirilmesi Allah’ın bir emridir. Müslümanın sözü senet gibidir.

“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük gazap gerektiren bir iştir” (Saf, 61/ 2-3).

İnanan insan verdiği sözden caymaz. Sözden caymanın münafıklık alameti olduğunu bilir.

"Dört nitelik vardır; kimde bu nitelikler bulunursa o kimse katıksız münafıktır. Kimde de bunlardan biri bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir özellik var demektir: Emanet edilince ona hıyanet eder, konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, düşmanlık edince haddi aşar"(Buhaî, İman 24, Mezalim 17, Cizye 17; Müslim, İman 106).

Kur'an-ı Kerim, huzur ve mutluluğu elde edebilecek müminlerin vasıflarından biri olarak sözünde durmayı saymaktadır:

Özetle söylemek gerekirse, verdiği sözlere ve yaptığı antlaşmalara bağlı kalmak, özü ve sözü doğru olmak, Müslümanın en önemli vasıflarındandır. Müslümanın sözü ile fiili arasında çelişki olmamalıdır.

"O müminler ki, emanetlerine ve verdikleri sözlere riâyet ederler"
(Mü'minun, 23/8).

4. Temizlik-İbadet İlişkisi

İbadet bir anlamda Allah'ın huzuruna çıkmak demektir. Yüce Allah'ın huzuruna çıkacak kişinin içi ve dışının tertemiz olması gerekir. Bu da kişinin her bakımdan tertemiz olmasını gerektirir.

Genel anlamda temizliğin yanında başta namaz olmak üzere bazı ibadetler için ibadet amaçlı te-

mizlik ön şart kabul edilmiştir. İbadetlerimizin birçoğunu yerine getirebilmek için belli bazı temizlik işlemlerini yerine getirmek şarttır. Buradan, İslâm dinînin maddî temizlikle manevî temizliği birbiriyle sıkı bir şekilde bağlantılı gördüğü sonucuna varabiliriz. Maddî bir takım temizlik kuralları yerine getirilerek başlanan ibadetler, kişiyi manen arındırma amacı taşımaktadır.

5. İbadete Hazırlık Olarak Temizlik

Başta namaz olmak üzere bazı ibadetlere başlamadan önce bir takım temizlik işlemlerinin yerine getirilmesi gerekmektedir. Yukarıda da anlatıldığı gibi bunlar kısaca, kişinin, bedeninin, elbisesinin ve namaz kılacağı yerin maddî pisliklerden temizlenmesi anlamındaki necasetten temizlik ile hükmî kirlere temizlenmek şeklindeki hadesten temizliktir. Hadesten temizliğin abdest ve gusülle gerçekleştiğini belirtmiştik.

Abdest

Abdest, yüzü, dirseklerle beraber elleri yıkamak, başı meshetmek, topuklarla birlikte ayakları yıkamaktır.

Namaz kılmak, tavaf etmek gibi bazı ibadetleri yapabilmek için abdest farzdır. Abdestin pek çok manevî yararları yanında, insan sağlığı açısından da birçok faydaları vardır.

Bir Müslüman zorunlu bir sebep olmadan da sırf sevap kazanmak amacıyla abdest alabilir. Bu davranışıyla sevap kazanır. Abdest, insanın huzur ve sükunetine katkı sağlar.

Abdestin Fazileti

Abdest, başlı başına bir ibadet olmayıp, başka ibadetler için araç olan bir ibadet ise de sevabı çoktur.

Peygamber Efendimiz olabildiğince abdestli bulunmaya çalışırdı. Bundan dolayı Müslümanların mümkün mertebe abdestli bulunmaya çalışmaları ve abdestli olarak yatmaları tavsiye edilir. Bu durum, Müslümanın ibadet hayatının temin ettiği manevî atmosferden kopmamasını sağlar.

Peygamber Efendimizin abdestin faziletini anlatan pek çok hadisi vardır.

“Müminin nuru ve beyazlığı, abdest suyunun ulaştığı yere kadar varır ” (Müslim, Tahâret 40. Ayrıca bk. Nesâî, Tahâret 109).

“Kim güzelce abdest alırsa, o kimsenin günahları tırnaklarının altına varıncaya kadar bütün vücudundan çıkar” (Müslim, Tahâret 33. Ayrıca benzer rivâyetler için bk. Nesâî, Tahâret 84; İbn Mâce, Tahâret 6).

Abdestin Farzları

Abdestin farzları dörttür:

1. Yüzü bir kere su ile yıkamak.
2. Elleri dirseklerle birlikte bir kere su ile yıkamak.
3. Başın dörtte birini ıslak bir elle ve kullanılmadık temiz bir su ıslaklığı ile meshetmek.
4. Ayakları topuklarıyla beraber bir kere su ile yıkamak.

Bu farzlardan biri eksik olursa abdest tamam olmaz. Abdestin mükemmel olması için sünnetlerine ve adabına da riâyet etmek gerekir.

Yüzün, ellerin ve ayakların birer kere su ile yıkanması, farz, üçer defa yıkanması ise sünnettir.

Araştıralım - Öğrenelim

Abdestin ne gibi sünnetleri vardır? İlmihallerden araştırınız!

Abdestin Alınışı

Abdest şöyle alınır:

Abdeste niyet edilerek Eûzü-Besmele çekilir. Eller bileklere kadar üç defa yıkanır, parmakların arası iyice ovuşturulur, yüzük varsa oynatılır. Sağ elle üç defa ağza su alınarak iyice çalkalanır. Misvak veya fırça ile dişler temizlenir. Yine sağ elle

buruna üç defa su alınarak burun temizlenir. Sonra

yüzün her tarafı üç defa güzelce yıka-

nır. Peşinden önce sağ sonra sol kol,

dirseklerle beraber yıkanır. Sonra

baş meshedilir. Bu esnada şa-

hadet parmaklarıyla kulakların

içi, başparmaklarla dışı, elle-

rin arkasıyla da boyun mes-

hedilir. Daha sonra önce sağ

sonra sol ayak, üçer defa yı-

kanır. Parmak aralarının da yı-

kanması sağlanır. Kısaca ab-

destin alınışı bu şekildedir.

Abdesti Bozan Şeyler

Abdesti bozan şeyler kısaca şunlardır:

1. Önden ve arkadan çıkan katı ve sıvı atıklar, kan, irin, meni vs. abdesti bozar.
2. Vücudun herhangi bir yerinden çıkan kan, irin ve sarı su gibi şeyler.
3. Yellenmek.
4. Yatarak veya dayanarak uyumak.
5. Dinen yükümlü bir kimsenin namaz içinde, yanındakilerin işiteceği kadar gülmesi.

Araştıralım -Öğrenelim

Abdesti bozan diğer hususları ilmi hallerden yararlanarak tespit ediniz ve sınıf ortamında paylaşınız!

Gusül

Ağız ve burnun içi dâhil, tepeden tırnağa vücudun her tarafını yıkamaya gusül (boy abdesti) denir.

Kur'an-ı Kerim'de, 'Cünüp iseniz iyice temizlenin' (Maide, 5/6) buyrulurken cünüplük halinin son bulması için gusül yapmak gerektiği bildirilmiştir.

Guslün Fazileti

Gusül, dinin yerine getirilmesini istediği hükmî bir temizlik olmakla birlikte maddî olarak da bir beden temizliğidir. Guslün insan sağlığı açısından yararlarının olduğu uzmanlarca anlatılmaktadır. Vücutta bulunan maddî kirleri gidermesinin yanında guslün kişiyi zindeleştireceği, yorgunluğunu hafifleteceği, kan dolaşımına güç katacağı ifade edilmektedir.

Guslün bu gibi yararları yanında manevî ve psikolojik açıdan faydaları da vardır.

İbadet amacıyla yıkananlar da manen kendini daha huzurlu hisseder.

Peygamber Efendimiz Müslümanları gusle özendirmiştir. Cuma günleri Müslümanların gusül yapmaları ile ilgili hadislerden bazıları şöyledir:

“Biriniz cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın” (Buhârî, Cum’a 2, 5, 12; Tirmizî, Cum’a 3; Nesâî, Cum’a 7, 25; İbn Mâce, İkame 80).

“Her kim cuma günü abdest alırsa ne iyi eder; hele boy abdesti alırsa, o daha iyidir ” (Ebû Davud, Taharet 128; Tirmizî, Cum’a 5. Ayrıca bk. Nesâî, Cum’a 9).

Guslü Gerektiren Durumlar

Guslü gerektiren durumlar, cünüplük hali ile kadınların aybaşı ve loğusalık hallerinin sona ermesidir. Cünüp olan kişiler namaz kılacaklarında, tavaf yapacaklarında, ti-lavet secdesi yapacaklarında, Kur’an’a el süre-ceklerinde veya Kur’an okumak istedikle-rinde gusül yapmak zorundadırlar. Kadınlar da âdet ve nifas durumla-rı sona erince gusül yaparlar.

Guslün Farzları

Guslün Farzları Üçtür:

1. Ağız yıkamak.
2. Burnun içini yıkamak.
3. Bütün vücudu tepeden tırnağa yıkamak.

Guslün Yapılışı

Gusül yapacak kişi, önce besmele çeker, sonra gusle niyet eder. Vücudunun herhangi bir yerinde giderilmesi gerekli bir pislik varsa giderir. Sonra avret yerlerini yıkar. Sonra güzelce abdest alır. (Gusül yaptığı yere su toplanıyorsa ayaklarını guslü bitirip çıkacağı sırada yıkar.) Abdest aldıktan sonra suyu bir kaptan alarak kullanıyorsa önce başına, sonra sağ daha sonra sol omzuna üçer defa su döker ve vücudunu ovalayarak iyice yıkar. Duş altında yıkaniyorsa duşun altına girerek güzelce vücudunun her tarafını yıkar. Vücudunda kuru yer kalmaması için göbek çukuru, küpe deliğı gibi yerlerin yıkanmasına özen gösterir.

Teyemmüm

Teyemmüm, su bulunmadığı veya suyu kullanma imkânının olmadığı durumlarda abdest veya guslün yerini tutmak üzere temiz toprak yahut toprak cinsinden bir şeye, niyet ederek elleri vurup, yüzü ve kolları meshetmektir. Bu işlemle abdestsizlik giderilmiş olmaktadır.

Teyemmüm, Müslümanlara özgü sembolik bir ibadet şeklidir. Dinî bir kolaylıktır. Müslüman daima temiz olarak ibadet etmeye alışkındır. Su bulamayınca, kendini hükmen kirli hissettiğı bir konumda Yüce Allah'ın huzuruna çıkamaz. Teyemmüm, kişinin alıştığı bu temizlik halinden yoksun olarak ibadet etmemesini sağlar. Bu konuda Müslümanın duyduğu ruhsal bir ihtiyacı giderir, insanı yaratılışının aslı olan toprağı döndürerek onda tevazu ve yaratıcıya sayğı duygularını canlandırır.

Teyemmümün Farzları

Teyemmümün iki farzı vardır:

1. Niyet etmek.
2. İki kere elleri temiz toprağı vurup, birinde yüzü, diğesinde kolları meshetmek.

Teyemmüm yapılırken yüz ile kolların tamamen meshedilmesi, azalarda meshe engel bir şey varsa giderilmesi gerekir.

Teyemmümün Şartları

Teyemmüm, abdest ve guslün yerine yapılan geçici ve istisnaî bir uygulamadır. Bu geçici uygulamaya gidebilmek için bazı şartlar vardır.

Birlikte Konuşalım

Teyemmümün şartlarını ilmi hallerden teyit ederek sınıf ortamında konuşunuz!

Teyemmümün Yapılışı

Teyemmüm şöyle yapılır: Abdestsiz olan veya gusletmesi gereken bir kimse, iki elini temiz toprağa veya toprak cinsinden temiz bir şeye bir kez vurup bununla yüzünü mesheder. Sonra yine iki elini ikinci kez vurup bununla da dirseklerine kadar iki kolunu mesheder. Bu işlem, abdestsizliği gidermek yahut namaz kılmak veya abdestsiz sahih olmayan bir ibadeti yerine getirmek niyeti ile yapılır.

Teyemmüme başlarken besmele çekilmesi, parmaklar açık olduğu halde iki elin toprağa vurulduktan sonra ileri sürülüp geri çekilmesi, elleri kaldırıncaya, eğer fazla tozlanmışlarsa onları yan yana getirip birbirine hafifçe vurarak tozlarının dökülmesinin sağlanması, sıra gözetilerek önce yüzün, sonra kolların meshedilmesi ve bu işlemler yapılırken ara verilmemesi teyemmümün sünnetlerindendir.

Teyemmümde dirseklerle beraber kollar meshedilirken, sol elin başparmağı ayrılarak diğer parmakların iç tarafları ile sağ elin parmak uçlarından başlayarak kolun dış tarafı, dirseklere kadar meshedilir. Sonra sağ elin iç tarafına dönerek sol elin başparmağı ile serçe parmağı halka yapılarak başparmakla beraber elin ayası

ile dirsekten bileğe kadar elin iç tarafı meshedilir. Başparmağı daha ileri yürüterek sağ elin başparmağının üstü de meshedilmelidir. Aynı yöntemle, sağ el ile de sol el meshedilir.

6. Mesh

Mesh, eli mesh edilecek alan üzerine sürmek demektir. Mesh, hükmî bir temizliktir. Teyemmüm de temiz toprağa sürülen el ile yüzün ve kolların mesh edilmesi ile yerine getirilir.

Bunların yanında abdestte ve gusûlde mesh, bir kolaylık olarak getirilmiştir. Hükmî temizlik olarak yerine getirilir. Ayağa giyilen mestler üzerine mesh ile sargılar üzerine mesh bu kolaylıklardandır.

Mest Üzerine Mesh

Mest, deri ve benzeri maddelerden yapılan, içine su geçirmeyen, ayakları topuklarla birlikte örten ve ayakta bağısız olarak durabilecek bir ayakkabı çeşididir. Topuklarla birlikte ayakları örten çizme ve bot gibi ayakkabılar da namaza engel necis maddeler taşımamak şartıyla mest hükmündedir. Abdestli olarak giyilmiş olması şartıyla mestler üzerine, abdest alırken meshetmek caizdir. Bu, İslâm dinînin gösterdiği bir kolaylıktır.

Abdesti bozan şeyler meshi de bozar. Bundan başka üzerine meshedilmiş olan mestin ayaktan çıkması veya çıkarılması ve mesh müddetinin sona ermesi ile de mesh bozulur.

Okuyalım

Mestler üzerine yapılan meshin detaylarını ilmi hallerden okuyunuz!

Sargı ve Yara Üzerine Mesh

Abdest alırken veya gusûl yaparken, alçıya alınmış olan veya yara gibi bir nedenle üzerine sargı sarılmış bulunan bir abdest organını su ile yıkamak zararlı ise, bu

sargı çözülmez. Üzerine meshedilir. Meshetmek de zararlı ise o da terk edilir. Kırık üzerindeki alçı veya yara üzerindeki sargıya, hem abdest ve hem de gusül için bir kez meshedilmesi, hükmen o uzvu yıkama yerine geçer.

Sargı üzerine mesh yaparken, yapılacak meshin bütün sargıyı kaplaması gerekmez; çoğunluğunu meshetmek yeterlidir.

Araştırılmalı - Öğrenelim

Sargı üzerine meshle ilgili fıkhi hükümleri araştırınız!

7. Kadınlara Özgü Bazı Haller

Kadınlara özgü bazı özel durumlar vardır. Dinî yükümlülükler açısından onların bu durumlarının ve bunlara ilişkin bazı dinî hükümlerin bilinmesi gerekir.

Yetişkin kadınların rahminden üç tür kan gelir. Belirli yaşlar arasındaki kadınlardan belli dönemlerde gelen kana hayız (âdet) kanı denir. Doğumdan sonra belli bir süre gelen kan nifas (loğusalık) kanıdır. Bu ikisi dışında kalan ve genellikle bir hastalık sebebiyle gelen kan ise, istihaze(özür) kanıdır. Kadının ibadet hayatı ve eşiy-le cinsel ilişkisi açısından bunlara ilişkin dinî hükümlerin bilinmesi gerekir.

Âdet (Hayız)

Ergenlik çağına gelmiş ve hamile olmayan bir kadının rahminden, hastalık ve çocuk doğurma gibi bir sebep olmaksızın belirli sürelerde gelen akıntıya hayız denir. Bugünkü tıbbî bilgiler, âdet kanamasının 11–13 yaşlarında başlayıp 45–50 yaşlarında sona erdiğini, âdet süresinin de 3–6 gün civarında olduğunu ifade etmektedir (İlmihal, ISAM, 1/212). Hayız, âdet görme, regl ve aybaşı hali gibi terimlerle de ifade edilir.

Bunun süresi, Hanefi mezhebine göre en az üç, en fazla on gündür. Bu süre içinde akıntının aralıksız gelmesi şart değildir. Zaman zaman kesilip tekrar gelebilir. İki âdet arasındaki akıntısız süreye "temizlik dönemi" denir. Temizliğin süresi en az on beş gündür. Hayız süresi içinde gelen akıntı hangi renkte olursa olsun tama-

men kesilmedikçe âdet sona ermiş olmaz. Kadından gelen akıntı iyice beyazlaşınca âdetinin bittiği anlaşılır.

İslâm dinî, âdetli kadını günlük hayattan dışlayan yanlış yaklaşımları düzelterek kadın için doğal bir süreç olan âdet döneminde, eşleriyle cinsel ilişki dışında, onlarla normal ilişkilerin sürdürülmesini istemiştir. Kadının bu dönemde namazdan muaf tutulması, ona yönelik dinî bir ruhsattır.

Loğusalık (Nifas)

Doğumun peşinden kadının rahminden gelen kana nifas denir. En azı için bir sınır yoktur. Bir iki gün, hatta daha kısa olabilir. En çok ise kırk gündür. Loğusalık müddeti olan kırk gün içinde görülen temizlik de, nifastan sayılır. Örneğin on gün kan gelip beş gün kesildikten sonra tekrar on gün kan gelecek olsa, bu yirmi beş günün hepsi nifas müddeti sayılır.

El ve ayak gibi organları belirmiş olan bir çocuğun düşmesi ile loğusalık hali meydana gelir. Fakat organları belirmeyen bir düşükten dolayı nifas hali olmaz. Bunun düşmesi ile görülen kan en az üç gün devam eder, önce de, en az on beş gün temizlik hali meydana gelmiş olursa, bu kan hayız kanı sayılır. Değilse özür kanı olur.

Hayız ve Nifas ile İlgili Bazı Hükümler

Hayızlı veya nifaslı olan kadın bu süre içinde namazdan muaf tutulmuştur. Bu konuda namaz kılamaz, oruç tutamaz, Kâbe'yi tavaf edemez, tilavet secdesi yapamaz, kocasıyla cinsel ilişkide bulunamaz. Bütün bunlar haramdır. Bu dönemlere rastlayan Ramazan oruçlarını ise sonradan kaza eder. Hayız ve nifası biten kadının boy abdesti alması farzdır.

Hayız ve nifas için belirlenen sürelerin üst sınırı aşılmıca, kadının eşi ile cinsel ilişkisi helal olur. Fakat bu üst sınıra varmadan önce kan kesilirse, cinsel ilişki hemen helal olmaz. Bu durumda kadın ya yıkanmış olmalıdır, ya da üzerinden bir namaz vakti geçmelidir.

Âdet gören veya loğusa olan bir kadın, Allah'ı zikir ve tesbih edebilir, dua ayetlerini dua niyeti ile okuyabilir. Bazı İslâm âlimleri âdet gören veya loğusa olan kadınların Kur'an-ı Kerim'i de okuyabileceklerini söylemişlerdir.

8. Özürü Olanların Temizliği

Abdesti bozan ve devam eden rahatsızlığa 'Özür' denir. Devamlı burun kanaması, idrar tutamama, yaradan devamlı akıntı gelmesi, kadınların özür kanlarının sürmesi gibi. Böyle bir özür, en az bir namaz vakti süresince abdest alıp namaz kılmaya fırsat vermeyecek ölçüde devam ederse, bu özrü taşıyan kişi ibadet hayatı açısından özürlü sayılır. Özür, başta bu şekilde bir namaz vakti boyunca abdest alıp namaz kılmaya fırsat vermeyecek şekilde sürdükten sonra, daha sonra her namaz vakti en az bir defa kendini gösterirse, özür hali devam eder.

Not Edelim

İslâm kolaylık dinidir. İnsanlara güçlerinin yetmeyeceği şeyleri yüklemes. Özürlülerle ilgili de bazı kolaylıklar vardır. Özür sahibi kişilerin, namazlarını güçlük çekmeden kılabilmeleri için getirilen kolaylıklar bunlardandır.

Özürlü kimse, her namaz vakti için abdest alır. Devam eden özrü, onun abdestini bozmaz. O vakit içinde aldığı abdestle, onu bozan başka bir şey olmadıkça dilediği kadar farz, vacip veya nafîle namaz kılabilir. Namaz vaktinin çıkmasıyla özürlü kimsenin abdesti bozulmuş olur. Yeni namaz vaktinde tekrar abdest alır. Özürlü kimsenin abdesti özür halinin dışında abdestini bozan bir şey meydana gelmesi ile de bozulur.

Özür, bir namaz vakti boyunca hiç meydana gelmezse, özür ortadan kalkmış olur ve o kimse özür sahibi olmaktan çıkar.

Birlikte Konuşalım

Çevrenizde gördüğünüz özür hallerine örnekler veriniz ve üzerinde konuşunuz!

Ünitenin Özeti

İslâm dinî, temizliğe büyük önem vermiştir. ‘Temizlik imanın yarısıdır’ hadisi, bunu en güzel bir şekilde göstermektedir.

Müslümanın her yönüyle temiz olması dinî görevlerindendir. Bedeninin, elbisesinin, yiyip içtiği şeylerin, oturup kalktığı ve ibadet ettiği yerlerin temiz olması gerekir.

Temizlik, maddî, manevî ve hem maddî ve hem de manevî temizliği içeren hükmî temizlik olmak üzere üç kısma ayrılır.

Necaset (maddî pislikler)den temizlik: Bedenimizi, elbisemizi, namaz kıldığımız yeri dinde pis sayılan şeylerden temizlemektir. Buna ‘Necasetten taharet’ denir.

Manevî temizlik, ahlâkî kötülüklerden ve günahlardan temizlenmektir. Manevî temizlik özü itibariyle kötü hasletleri terk ederek güzel ahlâk ile bezenmektir.

Manevî arınmayı gerçekleştirebilen kişiler, manevî temizliğin esasını oluşturan ihlâs, samimiyet, doğruluk, dürüstlük, hakkaniyet, güvenilirlik gibi güzel ahlâk ilkelerini de elde etmiş olurlar.

Hadesten temizlik: Hades denilen manevî kirlilikten temizlenmektir. Hades abdestsizlik, cünüplük, kadınlarda âdet ve loğusalık halleridir. Bunlardan temizlenmek; abdestsiz için abdest almak, diğerleri için gusül yapmakla olur. Buna da ‘Hades-ten taharet’ denir.

Hadesten temizlik, birçok bakımdan maddî temizliğe önemli katkılar sağlar. Mesela gusül ve abdest aynı zamanda birer maddî temizliktir.

Abdest, yüzü, dirseklerle beraber elleri yıkamak, başı meshetmek, topuklarla birlikte ayakları yıkamaktır.

Namaz kılmak, tavaf etmek gibi bazı ibadetleri yapabilmek için abdest almak farzdır.

Ağız ve burnun içi dâhil, tepeden tırnağa vücudun her tarafını yıkamaya gusül denir.

Guslü gerektiren haller cünüplük ile kadınların aybaşı ve loğusalık hallerinin sona ermesidir.

Su bulunmadığı veya kullanma imkânının olmadığı durumlarda abdest veya guslün

yerini tutmak üzere temiz toprak yahut toprak cinsinden bir şeye, niyet ederek elleri vurup, yüzü ve kolları meshetmeye teyemmüm denir. Bu sembolik bir temizliktir.

Kadınlara mahsus bazı özel durumlar vardır. Bunlar hayız, nifas ve istihazedir.

Ergenlik çağına gelmiş ve hamile olmayan bir kadının rahminden, hastalık ve çocuk doğurma gibi bir sebep olmaksızın belirli sürelerde gelen akıntıya hayız denir.

Doğumun peşinden kadının rahminden gelen kana nifas denir. En azı için bir sınır yoktur. Bir iki gün, hatta daha kısa olabilir. En çok ise kırk gündür.

Hayızlı veya nifaslı olan kadın bu süre içinde namaz kılmaz, oruç tutmaz, Kâbe'yi tavaf, tilavet secdesi gibi bazı ibadetleri yapmaz, kocasıyla cinsel ilişkide bulunamaz. Bu süreler içinde kadın namazdan muaf tutulmuştur. Bu dönemlere rastlayan Ramazan oruçlarını ise sonradan kaza eder. Hayız ve nifası biten kadının boy abdesti alması farzdır.

Hayız ve nifas akıntılarının dışında kadının rahminden gelen kana, özür kanı denir. Özür kanı sadece abdesti bozar.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Temizliğin birey ve toplum hayatı açısından önemi nedir?
2. Temizliği kaç kısma ayırabiliriz?
3. Manevî temizlik ile hükmî temizlik arasındaki fark nedir?
4. Çevre temizliği ile kul ve diğer canlıların hakları arasında ne gibi bir bağlantı vardır?
5. İbadetlerin maddî ve manevî temizliğe ne gibi katkıları vardır?
6. Peygamber Efendimizin dinî samimiyet olarak tanımlamasından ne anlıyorsunuz?
7. Dinimizin abdest ve gusül konularında sağladığı kolaylıklar nelerdir?
8. Abdest uzuvlarından birindeki yarası üzerinde sargı bulunan kişi, abdest alırken ne yapar?
9. Sürekli idrar damlaması gibi bir rahatsızlığı olan kişiler nasıl namaz kılar?

Değerlendirme Soruları

1. Aşağıdakilerden hangisi maddî temizliğe girmez?
A) Beden temizliği
B) Elbise temizliği
C) Kalp temizliği
D) Mekân temizliği
2. Aşağıdakilerden hangisi, maddî ve manevî temizliği içeren hükmi temizlikle ilgili değildir?
A) Gusül
B) Abdest
C) Teyemmüm
D) Elbise temizliği
3. Aşağıdakilerden hangisi doğrudur?
A) Adetli hanımlar, adet günlerindeki namazlarını kazaya bırakırlar.
B) Namazlarını terk etmezler o halde kılarlar.
C) Adet günlerinde namazdan muaftırlar.
D) Adet günlerinde denk gelen Ramazan orucundan muaftırlar.
4. Aşağıdakilerden hangisi guslün farzlarından değildir?
A) Niyet
B) Ağız yıkamak
C) Burnu yıkamak
D) Tüm vücudu yıkamak
5. Aşağıdakilerden hangisi manevî temizliğe girmez?
A) Kalp temizliği
B) Sözünde durma
C) Güvenilirlik
D) Çevre temizliği

ÜNİTE 3

NAMAZ

Ünitede Neler Var?

1. Namaz İbadetinin Önemi
2. Namaz Çeşitleri
3. Namaz Vakitleri
4. Namazın Farzları
5. Namazın Vacipleri
6. Namazı Bozan Durumlar
7. Namazla İlgili Diğer Hükümler (sünnetleri, mekruhları vb.)
8. Namazın Kılınışı
9. Sehi ve Tilavet Secdeleri
10. Özel Durumlarda Namaz
11. Namazların Cem'i
12. Cami ve Cemaatla Namaz
13. Camilerin Toplumsal Rolü
14. Cami Âdâbı
15. Cemaatla Namaz
16. Namaz İbadetinin İnsana Kazandırdıkları

Ünitede Hakkında

Bu ünite;

İslâm dinin en önemli ibadetlerinden olan namaz konusu ele alınmaktadır.

- Namazın, İslâm dinindeki yeri ve önemi,
- Namazın farz oluşu, vakitleri, çeşitleri, kılınışı, farzları, vacipleri, sünnetleri, namazı bozan şeyler gibi namaza ilişkin fikhî bilgiler,
- Cemaatle namaz ve camilerin toplumsal işlevi,
- Namazın insana kazandırdıkları, üniteye ele alınan başlıca konulardandır.

Öğrenme Hedefleri

Bu ünite işlendikten sonra,

1. Müslümanın günlük ibadeti olan namazın önemi kavranmış olacak,
2. Namaz vakitleri, namazın nasıl kılındığı, bu çerçevede hastaların ve yolcuların nasıl namaz kılacakları öğrenilmiş olacak,
3. Bayram namazları ve cenaze namazları gibi namazların, diğer namazlardan farkları anlaşılabilir,
4. Sehv secdesi, Tilavet secdesi gibi secdelerin ne olduğu ve nasıl yapıldığı öğrenilebilir,
5. Cemaatle namazın önemi ve camilerin toplumsal rolü hakkında bilgi sahibi olunabilir,
6. Namazın bireye kazandırdıkları konusunda bazı bilgiler edinilecektir.

Üniteyi Çalışırken

1. Namazla ilgili bilgileri daha geniş bir şekilde görmek için ilmiyal kitaplarına bakın.
2. Namazın İslâm dinindeki esas işlevini düşünün.
3. Niçin namaz kıldığınız üzerinde düşünün.
4. Peygamber Efendimizin nasıl namaz kıldığını araştırın.
5. Peygamber Efendimiz niçin 'Benim en huzurlu olduğum an, namazdaki anımdır' buyurmuştur. Bunun üzerinde düşünün.
6. Çevrenizde namaz, vakitleri gözlenen bir huzur anı olarak mı yoksa bir külfet gibi mi algılanmaktadır? Üzerinde düşünün.
8. Kur'ân-ı Kerim'deki emirler içerisinde niçin namaz ilk sıralarda yer almaktadır? Değerlendirin.
9. Kur'an'da namazın muhakkak insanları kötülükten uzaklaştıracağı söylendiği halde bazı namaz kılanların kötülükler işlemesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Değerlendirin.

1. Namaz İbadetinin Önemi

İnsanın düzenli bir şekilde Rabbi ile bağlantısını sağlayan namaz, İslâm'ın şartlarından biridir. Ergenlik çağına giren, akıl sahibi her Müslümana, günde beş vakit namaz kılmak farzdır. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadîslerde namaza dair birçok emir ve öğüt vardır. Bu konudaki ayet-i kerimelerden birinde:

“(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunani oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı biliyor” (Ankebût, 29/45).

Diğer bir ayet-i kerimenin anlamı ise şöyledir:

“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Kendiniz için her ne iyilik işlemiş olursanız, Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür” (Bakara, 2/110).

Namazın, kişinin kalbini aydınlatacağı, kalbindeki aydınlığı artırmak isteyen, bunu namazla sağlayabileceği de hadislerde vurgulanmıştır.

Resûlullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

İslâm beş temel üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resülü olduğuna şahitlik etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, Allah'ın evi Kâbe'yi hacctemek ve Ramazan orucunu tutmak "(Buhârî, İmân 1, 2, Tefsîru sûre (2) 30; Müslim, İmân 19-22. Ayrıca bk. Tirmizî, İmân 3; Nesâî, İmân 13).

Allah'ın sonsuz güç ve kudreti, evrene koyduğu harika nizam, insana lütfettiği sayısız nimetler, akıl sahibi insanları O'na karşı derin bir övgü, saygı, sevgi ve şükre yöneltir. Namaz bu saygı ve sevginin sürekli ve düzenli bir şekilde ifadesidir. İnsanın buna ihtiyacı vardır. Çünkü insan diğer canlılardan farklı olarak akıl, duygu, düşünce ve ruh sahibidir. Bedeninin ihtiyaçları olduğu gibi ruhunun da ihtiyaçları vardır. Namaz, Allah'a inanan insanın ruhunun günlük gıdasıdır. Namazdan uzak kalmak, ruhu açlığa mahkûm etmek demektir. Her an Yüce Allah'ın sayısız nimet ve ihsanlarına kavuştuğunun bilinciyle yaşayan ve her an O'nun rahmetini üzerinde hisseden bir kul, o lütuf, ihsan ve rahmetin kaynağı ile bağını canlı tutmak ister. Namaz, kul ile Rabbi arasındaki bağın güçlenmesine büyük katkı sağlar.

2. Namaz Çeşitleri

Namazlar, hükümleri itibariyle en geniş anlamda farz, vacib, sünnet ve müstehab şeklinde dört guruba ayrılmaktadır. Şimdi bunları kısaca görelim:

Farz Namazlar

Farz namazlar, farz-ı ayın ve farz-ı kifaye olmak üzere ikiye ayrılır. Farz-ı ayın olan namazlar; ergenlik çağına ulaşmış, akıl sahibi (dinen yükümlü) her Müslümana farz olan namazlardır. Bunlar, beş vaktin farzları ile erkekler için Cuma namazıdır. Cenaze namazı ise farz-ı kifayedir. Bu farzı, Müslümanlardan bazıları yerine getirdiği takdirde, onu eda edebilecek durumda bulunan diğer Müslümanlar sorumluluktan kurtulur.

Vacip Namazlar

Vacip namazlar, farz namazlar gibi, mükellef her Müslümanın kılmakla yükümlü olduğu namazlar olmakla birlikte, kuvvet bakımından farz namazlar derecesinde değildirler. Bunlar, vitir namazı, bayram namazı, tavaf namazı, bozulan nafîle namazların kazası ve nezredilen (adanan) namazlardır.

Nafîle Namazlar

Farz ve vacip namazların dışındaki namazlar genel bir adlandırma ile 'Nafîle namazlar' başlığı altında toplanmaktadır. Sünnet ve müstehap namazlar ile sevap kazanmak amacıyla kılınan diğer namazlar bu gruba girer. Beş vakit farz namazın önünde veya sonunda kılınan sünnetler, teravih ve diğer nafîle namazların hepsi nafîle namazlara dahildir. Ancak nafîle namazları, sünnet namazların dışında ayrı bir kısım olarak ele alan âlimler de vardır. Bu ayrıma göre sünnet namazlar, genellikle vakit namazlarından önce veya sonra düzenli olarak kılınan ve 'Revâtîp' olarak adlandırılan namazları, nafîle namazlar ise bunların dışında çeşitli vesilelerle Allah'a yaklaşmak ve sevap elde etmek amacıyla kılınan ve 'Regâib' adını alan namazları ifade etmektedir. Teheccüd namazı, kuşluk namazı, istihare namazı, Tahiyatü'l-mescid namazı, Husuf namazı (Ay tutulması esnasında kılınan namaz), Kûsuf namazı (Güneş tutulması esnasında kılınan namaz) gibi.

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

"Müslüman bir kimse, farzların dışında nâfile olarak her gün Allah rızası için on iki rekat namaz kılsa, Allah Teâlâ ona cennette bir köşk yapar" veya "Ona cennette bir köşk yapılır " (Müslim, Müsâfirîn 103. Ayrıca bk. Ebû Davud, Tatavvu 1; Tirmizî, Salât 189; Nesâî, Kıyâmü'l-Heyl 66, 67).

3. Namaz Vakitleri

Farz namazlarla, vitir, teravih ve bayram namazları belirli vakitlerde kılınır. Bu namazlar için vakit şarttır. Farz namazlar beş vakit içinde kılınır. Bunlar, sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsıdır. Cuma namazı öğle; vitir ve teravih namazı da yatsı vaktinde ve yatsı namazından sonra kılınır.

Namazların vakitlerinde kılınması şarttır. Vakti girmeden kılınan namaz sahih değildir, yeniden kılınması gerekir. Farz namazların vakti içinde kılınmasına edâ, vakti çıktıktan sonra kılınmasına da kaza denir. Vaktinde kılınmayan farz ve vacip namazlar başka vakitte kaza edilirler. Sünnet namazlarla, cuma ve bayram namazları, vakitleri çıkınca kaza edilmezler. Yalnız sabah namazı herhangi bir sebeple kılınamamışsa aynı gün, güneş doğup biraz yükseldikten sonra, sünneti ile birlikte kaza edilebilir.

Günümüzde namaz vakitleri astronomik hesaplarla belirlenmektedir. Namaz vakitleri kısaca şöyledir:

Araştıralım - Öğrenelim

Namazları vaktinde kılmayıp, kazaya bırakmanın manevî sorumluluğunu araştırınız!

Sabah namazının vakti, gecenin sonuna doğru doğu ufunda ufukta şafağın, yani güneşin doğacağı yerdeki beyazlığın yayılmaya başlamasından güneşin doğmaya başladığı ana kadar olan zamandır. Aydınlığa 'feci sâdık' denir. Bu yay-

gün aydınlığının ufukta ilk olarak görülmeye başladığı andan itibaren sabah namazı kılınabilir. Yatsı namazının en son vakti de bu ana kadar uzanır. Diğer bir deyişle yatsı namazının vakti ile sabah namazının vaktini ayıran sınır bu vakittir. Sabah namazının vakti güneşin doğuşuna kadar devam eder.

Öğle namazının vakti, güneş tam tepeye gelip batıya meylettiği andan itibaren başlar. Cisimlerin gölgesinin bir misli olduğu vakte 'Asr-ı evvel: İlk ikindi', iki misli olduğu vakte de 'Asr-ı sâni' denir.

Cuma namazının vakti de öğle namazının vaktiyle aynıdır.

İkinci namazının vakti, öğle vaktinin bitiminden güneş batıncaya kadar olan zamandır. Ancak ikindi namazının güneş batmadan önceki kerahet vakti denilen vakte kadar geciktirilmesi mekruhtur. Güneşin sararmaya başladığı andan batıncaya kadarki vakit, kerahet vaktidir.

Akşam namazının vakti, güneş battıktan sonra başlar, güneşin battığı yerde oluşan akşam şafağının kaybolmasına kadar devam eder. Akşam şafağı, güneş battıktan sonra güneşin battığı ufukta oluşan kızılık ve arkasından görünen beyazlıktır. Vakti dar olduğundan akşam namazını ilk vaktinde kılmak müstehaptır. Bir mazaret olmadıkça geciktirilmemelidir.

Yatsı namazının vakti, akşam namazının vaktinin bitiminden sabah namazının vakti girinceye kadar olan zamandır. Yatsı namazının vakti, güneşin battığı ufukta oluşan akşam şafağının kaybolmasıyla başlamakta ve sabah namazının başlangıcı olan fecri sâdik doğana kadar devam etmektedir. Fecir doğunca yatsı vakti bitmiş olur.

Vitir namazının vakti, yatsı namazının vaktidir. Ancak vitir namazı yatsı namazından sonra kılınır.

Teravih namazının vakti ise, yatsı namazından sonradır, sabah namazının vaktine kadar devam eder. Hem vitirden önce, hem de vitirden sonra kılınabilir. Fakat yatsı namazı kılınmadan teravih namazı kılınmaz.

Bayram namazlarının vakti, sabahleyin güneş yükselip de kerahet vakti çıktığı andan itibaren başlar ve güneşin günün ortasına vardığı ana kadar (istiva vakti) devam eder.

4. Namazın Farzları

Namazın farzları on ikidir. Bunlardan altısı namaza başlamadan öncedir. Bunlara namazın şartları denir. Altısı da namazın içindedir. Bunlara da namazın rükünleri denir.

Şartları:

- Hadesten taharet (Abdestsiz olanın abdest alması, cünüp olanın gusletmesi)
- Necasetten taharet (Namaz kılanın bedende, elbisesinde ve namaz kılacağı yerde namaza engel pislik bulunmaması)
- Setri avret (Namaz kılarken bedende örtülmesi gerekli yerlerin örtülmesi)
- İstikbâl-i kible (Namaz kılarken Kibleye yönelmek)
- Vakit (Namazı vakti içinde kılmak)
- Niyet (Kılacağı namaza niyet etmek)

Rükünleri:

- İftitah tekbiri (Namaza, tekbirle başlamak)
- Kıyam (Ayakta durmak)
- Kıraat (Kur'an'dan bir miktar okumak)
- Rükû (Eller dizlere ulaşacak kadar eğilmek)
- Sücut (Secdeler/Alın ve burun yere temas edecek şekilde elleri, dizleri ve ayakları yere koymak suretiyle secde etmek)
- Ka'de-i âhire (Namazın sonunda teşehhüt miktarı ['Ettehiyyatü' cümlelerini duasını okuyacak kadar] oturmak)

5. Namazın Vacipleri

Namazların farzları olduğu gibi, vacipleri de vardır. Namazda, farz veya vacip olan şeylerden birinin geciktirilerek yapılması yahut vaciplerden birinin unutulması terk edilmesi halinde “sehiv secdesi” yapmak gerekir. Vacip, bile bile terk edilirse namaz yeniden kılınır. Namazın vaciplerinden bazıları şunlardır:

- 1) Namaza ‘Allahü Ekber’ sözüyle başlamak,
- 2) Namazların her rekatında ‘Fatihâ’ sûresini okumak,
- 3) Farz namazların ilk iki rekatında, vitir ve nafilâ namazların her rekatında Fatihadan sonra bir sûre veya bir sûre yerini tutacak kadar ayet okumak,
- 4) Secde yaparken yalnız alınla yetinmeyip alınla beraber burnu da yere koymak,
- 5) Üç ve dört rekatlı namazlarda ilk oturuş,
- 6) Namazların sonunda selam vermek.

6. Namazı Bozan Durumlar

Namaz kılan bir kişinin, namazın farzlarına, vaciplerine, sünnetlerine ve âdâbına dikkat ederek namazını eda etmesi gerekir. Bunlara riayet etmemek namazın özüyle ve ruhuyla bağdaşmaz. Namaza aykırı davranışlar, bu aykırılığın dercesine göre ya mekruh olur ya da namazı bozar. İlk önce namazı bozan hususları kısaca açıklamaya çalışalım.

Namazın farzlarından birinin eksik olması durumunda namaz fasit (bozulmuş) olur. Bunların dışında namazı bozan başka hususlar da vardır. Bunların en önemlilerini şöyle özetleyebiliriz:

1. Namazda konuşmak,
2. Bir şey yemek, içmek, sakız çiğnemek,
3. Kendisi duyacak kadar gülmek (Yanıdakiler duyacak kadar gülünürse abdest de bozulur),
4. Selam vermek, selam almak, dünya ile ilgili bir şeyden dolayı ağlamak, ah, of demek, inlemek, özürsüz öksürmek, bir şeye üflemek...

5. Dışardan bakana namazda değilmiş izlenimi verecek şekilde bir işle uğraşmak buna 'Ameli kesir' denilir.

Araştıralım - Öğrenelim

- Namazı bozan diğer durumları ilmi hallerden araştırınız!
- Ameli kesir, namazı niçin bozar? Üzerinde konuşunuz.

7. Namazla İlgili Diğer Hükümler (Sünnetleri, Mekruhları vb.)

Namazın farzlarının ve vaciplerinin yanında sünnetleri ve mekruhları da bulunmaktadır. Namazların içinde yer alan sünnetlerden bazıları şunlardır:

- 1) İftitah tekbirini alırken elleri yukarıya kaldırmak.
- 2) Namazın başında iftitah tekbirinden sonra sessizce 'Sübhanekâllahümme' okunması, bundan sonra Fatiha'dan önce yine sessizce 'Eûzü Besmele' okunması, diğer rekatlarda da Fatiha'dan önce besmele çekilip Fatiha'ların sonunda amîn denilmesi.
- 3) Kıyamdan rükûa ve secdelere giderken 'Allahü Ekber' denilmesi, rükûdan kıyama kalkarken 'Semiallahü limen hamideh' denmesi, secdeden kalkıp yine secdeye giderken 'Allahü Ekber' denilmesi.
- 4) Rükûda en az üç kere: 'Sübhone Rabbiye'l-azîm' denilmesi, secdede de en az üç kere: 'Sübhone Rabbiye'l-alâ' denilmesi.
- 5) Bütün namazların son oturuşlarında salat ve selamdan sonra iki tarafa selam vermeden önce dua edilmesi.
- 6) Namazdan çıkarken önce sağa, sonra sola selam verilmesi sünnettir.

Araştıralım

Namazın diğer sünnetlerini ilmi hallerden araştırınız!

Namazın mekruhları da vardır.

Namaz kılarken insanın, tam anlamıyla namaza yoğunlaşmasını engelleyen veya Allah'a karşı, saygı ve bağlılıkla pek bağdaşmayan bir takım hareket, tavır ve durumlar da namazın mekruhları içerisinde yer alır. Bunlar da genellikle namazın sünnetlerinden birinin terkinden kaynaklanır. Kalbi meşgul edecek ve namaza yoğunlaşmayı engelleyecek bir konumda namaza durmak da mekruhtur. Başka imkân varken müzik çalınan ortamlarda namaza durmak, bir eşyasının çalınması endişesi içerisinde veya yemek hazırlarken yahut abdesti sıkışık tuvalet ihtiyacı olduğu halde namaza durmak gibi hususlar örnek verilebilir.

Namaza ilişkin mekruhların genel bir listesini fıkıh ve ilmihal kitaplarında görmek mümkündür.

8. Namazın Kılınışı

Bir örnek olmak üzere, farz, vacip ve sünnetlerine riayet ederek, sabah namazının iki rekat sünnetinin kılınışı:

- Abdestli olarak kibleye karşı durulur.
- "Niyet ettim Allah rızası için sabah namazının sünnetini kılmaya" diye niyet edilir.
- Eller kulak hizasına kadar kaldırılıp "Allahu Ekber" diyerek tekbir alınır.
- Sonra eller, sağ el sol elin üzerine gelecek şekilde göbek altından bağlanır. (Kadınlar ellerini göğüs üzerinde sağ eli sol el üzerine koyarak bağlarlar.)

- Bundan sonra "Sübhanek" okunur. Hemen arkasından Eûzü-Besmele çekilip, "Fatih" ve Kur'an'dan kısa bir sûre veya uzunca bir ayet yahut da üç kısa ayet okunur. Bu, kıraatin en az miktarıdır, daha uzun okunabilir.
- Sonra "Allahu Ekber" diyerek rükûa varılır. Rükûda üç kere "Sübhan Rabbiye'l-Azim" dedikten sonra "Semiallahu limen hamideh" diyerek kalkılır ve ayakta "Rabbenâ leke'l-Hamd" denir.
- Sonra "Allahu Ekber" diyerek, önce dizler, sonra eller, daha sonra alın ve burun yere konarak secdeye varılır. (Secde esnasında el ve ayak parmakları kibleye doğru çevrilmiş vaziyette tutulur. Erkekler dirseklerini yere yapıştırmaz.)
- Secdede, üç kere "Subhane Rabbiye'l-A'la" dedikten sonra "Allahu Ekber" diyerek doğrulup "sübhanallah" diyecek kadar oturulur.
- Yine "Allahu Ekber" diyerek tekrar secdeye varılır. Daha sonra "Allahu Ekber" diyerek ayağa kalkılır, eller bağlanır.
- İkinci rekât da birinci gibi kılınır. Ancak ikinci rekatta "sübhanek" okunmaz. Yalnız Besmele çekilerek Fatih'a başlanır.
- İkinci rekâtın secdelerinden sonra diz üstü oturulur. Bu oturuşta, sol ayak yere döşenir, sağ ayak parmak uçları kibleye çevrilmiş olduğu halde dik tutulur, eller dizlerin üzerine konur. "Ettehiyyatü", "Salavat" ve dualar okunarak selam verilir.
- Sabah namazının iki rekât farzı ile -sünnet veya nafîle- bütün iki rekât olan namazlar bu şekilde kılınır. Üç ve dört rekâtli namazlarda, ikinci rekatte oturup "Ettehiyyatü"yü okuyunca "Allahu ekber" diyerek ayağa kalkılır ve namaz tamamlanır. Ancak, üç ve dört rekâtli farzların üçüncü ve dördüncü rekâtlarında Fatih'a'dan sonra bir şey okunmaz.

Vakit Namazları

Günde beş vakit namaz vardır. Sabah namazının iki, öğle namazının dört, ikindi namazının dört, akşamın üç ve yatsının dört rekât farzı vardır. Yatsıdan sonra kılınan vitir namazı ise üç rekattır. Ancak, vaktin farzının önünde, sonunda veya hem

önünde hem sonunda kılınan sünnetler de vardır. Buna göre önlerinde sonlarında veya hem önlerinde hem sonlarında kılınan sünnetlerle birlikte bir günde (24 saat-te), 17 rekat farz, 3 rekat vacip (vitir namazı) ve 20 rekat sünnet olmak üzere toplam 40 rekat namaz vardır. Bunu bir şema ile şöyle gösterebiliriz.

VAKITLER	İlk sünnet	Farz	Son sünnet	Toplam
Sabah	2	2		4
Öğle	4	4	2	10
İkindi	4	4		8
Akşam		3	2	5
Yatsı	4	4	2	10
Vitir (Yatsıdan sonra)			(vacip 3)	3
TOPLAM	14	17	9	40

Farzlardan ve vitir namazından sonra sünnetler içerisinde en tekitli olanı sabah namazının sünnetidir. İkindi namazının sünneti ile yatsı namazının ilk sünneti ise gayri müekket sünnetlerdendir.

Sabah Namazı

Sabah namazına niyet 'Bugünkü sabah namazının farzını kılmaya' diye yapılır. Yalnız sabah namazının farzında Fatiha'dan sonra biraz fazla Kur'an okunması sünnettir. Bireysel olarak sabah namazının farzını kılan kimse, tekbirleri ve 'Semiallahu limen hamideh' cümlesini, Fatiha'yı ve ekleyeceği ayetleri sesli olarak okuyabilir.

Birlikte Konuşalım

Sabah namazının farzının nasıl kılındığını konuşunuz!

Öğle Namazı

Öğle namazının ilk dört rekat sünnetinin ilk iki rekâtı, aynen sabah namazının iki rekat sünneti gibi kılınır. Tek farklılık niyetidir. 'Bugünkü öğle namazının ilk sünneti-ne' diye niyet edilir. Bir de bunda ikinci rekattan sonraki oturuş, son oturuş değil, birinci oturuş (ka'de) olduğundan bu oturuşta yalnız 'et-Tahiyyat' okunur. Diğer iki rekâtının kılınışı da aynıdır. Tek fark, üçüncü rekata kalkılınca "Sübhanেকে" okunmamasıdır.

Son iki rekâtında Fatiha'dan sonra sûre okunmamasının dışında, öğle namazının dört rekat farzının kılınışı da aynı öğlenin ilk sünneti gibidir.

Öğlenin son iki rekat sünnetinin kılınışı da tıpkı sabah namazının sünneti gibidir.

İkinci Namazı

İkinci namazının dört rekat sünnetinin ilk iki rekâtı kılınıldıktan sonraki oturuşta Tahiyata ek olarak 'Salli ve Barik' de okunur. Sonra kalkılarak son iki rekâtı kılınır. Bu ikişer rekâtlar, bağımsız iki rekâtlı namazlar gibidir. Onun için bunlardan her

biri yani her ikişer rekât, tamamen sabah namazının iki rekat sünneti gibi kılınır. Yalnız arada selam verilmemektedir.

İkinci namazının farzı ise, tamamen öğle namazının farzı gibi kılınır.

Akşam Namazı

Akşam namazının üç rekat farzı, öğle ile ikinci namazlarının ilk üç rekat farzları gibi kılınır. Sonra oturularak "Tahiyyat ile Salavatlar" ve "Rabbena duası" oku-

nur, iki tarafa selam verilir. Akşam namazının farzında vaktin darlığından dolayı kısa sureler okunur. Akşam namazının sünneti tıpkı sabah namazının sünneti gibi kılınır. Bu sünneti altı rekat olarak kılmak müstehaptır.

Yatsı Namazı

Yatsı namazının ilk dört rekat sünneti, tamamen ikindi namazının dört rekat sünneti gibi kılınır. Dört rekat farzı da, tamamen öğle ve ikindi namazlarının farzları gibi kılınır. İki rekat son sünnetine gelince, bu da tamamen sabah ve akşam namazlarının iki rekat sünnetleri gibi kılınır. Yatsı namazının son sünneti de, dört rekat olarak kılınabilir. Bu halde tamamen ilk dört rekat gibi kılınır. Bununla beraber iki rekatta bir selam vererek de kılınabilir.

Geceleyn kılınan nafile namazlarda daha faziletli olan, böyle iki rekatta bir selam vermektir.

Vitir Namazı

Vitir namazı üç rekattır. İlk iki rekâtı tıpkı sabah namazının sünneti gibi kılınır. İki rekattan sonraki oturuşta Tahiyyat okunduktan sona üçüncü rekata kalkılır. Besmele ile Fatiha ve bir miktar Kur'an-ı Kerîm okunarak daha ayakta iken eller kaldırılıp "Allahu Ekber" diye tekbir alınır. Tekrar eller bağlanıp ayakta "Kunut" duası okunur. Sonra "Allahu Ekber" diye rükû ve secdelere gidilir. Ondan sonra oturulur. "Tahiyyat ile Salavatlar" ve "Rabbenâ" duası okunarak iki tarafa selam verilir.

Cuma Namazı

Cuma namazı kılmak erkekler için farz-ı ayn'dır. Cuma namazını kılanlar, o gün öğle namazını kılmazlar.

Cuma namazı mutlaka camide ve cemaatle kılınır. Farzdan önce hutbe okunur. Cuma namazının farzı, iki rekattır. Farzdan önce ve sonra dörder rekât Cumanın sünnetleri kılınır. Bundan sonra dileyen "Zuhr-ı ahir" adıyla dört ve "vaktin sünneti" olmak üzere iki rekât namaz daha kılar.

Cuma günü Müslümanlar için çok önemli bir gündür. O gün yıkanıp temizlenmek, temiz giysiler giymek, mümkünse hayır ve hasenatta bulunmak Cumanın adabındandır.

Araştıralım - Öğrenelim

- Cuma namazının sahih olması için gereken şartları ilmi halden okuyunuz.
- Kimlerin Cuma namazı kılmakla yükümlü olmadığını ilmi hallerden araştırınız.

Cenaze Namazı

Cenaze namazının şartı niyettir. Bu niyetle ölünün erkek veya kadın, erkek veya kız çocuğu olduğu belirlenir. Allah için namaza, cenaze için duaya ve imama uymaya niyet edilir.

İlk tekbiri aldıktan sonra eller, diğer namazlarda olduğu gibi bağlanır ve "Sübhan-ı ke" okunur. İmamla birlikte, eller kaldırılmadan ikinci tekbir alınınca "Allahümme Salli ve Allahümme Barik" okunur. Üçüncü tekbirden sonra ölüye ve diğer Müslümanlara dua edilir. Dördüncü tekbirden sonra önce sağ, sonra sol tarafa selam verilerek namaz bitirilir.

Cenazelerin bir an önce defnedilmesi müstehaptır. Mazeret olmadıkça defnin geciktirilmemesi uygundur.

Bayram Namazları

Senede iki bayram vardır:

1. Ramazan Bayramı: Ramazan ayını takip eden şevval'in bir, iki üçüncü günleridir.
2. Kurban Bayramı: Kamerî ayların on ikincisi olan zilhicce ayının on, on bir, on iki ve on üçüncü günleridir.

Her iki bayram namazı da iki rekattır. Bayramın birinci gününde güneş doğup ke-
rahat vakti çıkınca cemaatle kılınır. (Namaz vakitleri başlığına bakınız)

Cuma namazı farz olanlara bayram namazı kılmak vaciptir.

Bayram namazlarında diğer namazlardan farklı olarak altı tekbir daha vardır.
Bunlardan üçü birinci, üçü de ikinci rekattadır.

Bayram namazı şöyle kılınır:

- Önce (Ramazan veya Kurban) bayramı namazını kılmaya niyet edilir.
- İmama uyarak tekbir alınır.
- Sübhaneke okunduktan sonra yine imamla birlikte eller kulaklar hizasına kaldırılarak üç defa tekbir alınır. İlk ikisinde eller yana bırakılır, üçüncüde bağlanarak Fatiha ve bir miktar Kur'an okunur.
- Sonra rükû ve secdeler yapılarak birinci rekat tamamlanır.
- İkinci rekatta, imam tarafından Fatiha ve bir miktar Kur'an okunduktan sonra, rükû'a gidilmeyerek yine üç defa tekbir alınır. Her tekbirde eller yana bırakılır. Sonra dördüncü tekbir ile rükû'a varılır ve diğer namazlar gibi tamamlanır.
- Daha sonra imam minbere çıkarak hutbe okur. (Bu hutbe sünnettir). Hutbe bittikten sonra dua edilir.

Teravih Namazı

Teravih namazı, Ramazan'da yatsı namazından sonra kılınan sünnet bir namazdır. Cemaatle veya münferit olarak kılınır. Teravih namazı, orucun değil Ramazan

ayının sünneti olduğundan herhangi bir sebeple oruç tutamayanlar da teravih namazı kılabilirler. Ramazan'da vitir namazı da teravihten sonra cemaatle kılınır. Teravih namazını erkek, kadın, yolcu ve yolcu olmayan her Müslüman kılar.

Teravih namazı, iki rekatta bir selam verilerek kılındığı takdirde, aynen sabah namazının sünneti gibi kılınır. İki rekatta bir selam vermek suretiyle kılınabildiği gibi dört rekatta bir selam verilerek de kılınabilir. Bu takdirde yatsının ilk sünneti gibi kılınır. İki rekatta bir selam ile kılınması daha faziletlidir.

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

"Kim Ramazanın faziletine inanarak ve sevabını Allah'tan bekleyerek terâvih namazını kılsa, geçmiş günahları bağışlanır. " (Buharî, İmân 37 ; Müslim, Müsâfirîn 173, 174. Ayrıca bk. Ebû Davud, Ramazan 1; Tirmizî, Savm 1; Nesâî, Kıyâmü'l-Heyl 3, Savm 39, 40, İmân 31, 32; İbn Mâce, İkâmet 173, Sıyâm 3, 39, 40)

9. Sehiv ve Tilavet Secdeleri

Sehiv, yanlışlık ve unutma anlamına gelir. Sehiv secdesi de yanlışlık secdesi demektir. Sehiv secdeleri, yanlışlık, unutma veya dalgınlıkla namazın farzlarından birinin geciktirilmesi yahut vaciplerinden birinin terk edilmesi veya geciktirilmesinden dolayı yapılan secdelerdir. Farzların geciktirilmesi de sonuç itibarıyla vacibin terkine kapsamına girmektedir. Namazda meydana gelen eksiklik sehiv secdeleriyle telafi edilmiş olur. Gerektiği durumlarda sehiv secdeleri vaciptir.

Namazların sünnetlerinin terk edilmesinden dolayı sehiv secdesi gerekmez.

Araştırılmalı

Hangi durumlarda sehiv secdesi gerektiğini ve nasıl yapıldığını ilmi-hallerden araştırınız!

Tilavet secdesine gelince;

Kur'an-ı Kerim'de on dört secde ayeti vardır. Bunlardan birini okuyan veya işiten her mükellefin tilavet secdesi yapması gerekir. Tilavet secdesinin hemen yapılması şart değil ise de, secde ayeti okununca yapılması daha iyidir.

Tilavet secdesi yapacak kimsenin abdestli, üstünün başının namazdaki gibi temiz ve avret yerlerinin örtülü olması gerekir.

Secde ayeti okununca, hemen secde edilmesi mümkün olmadığı zaman okuyan ve dinleyenlerin: "Semi'nâ ve eta'nâ ğufraneke Rabbena ve ileyke'l-masîr" demeleri müstahaptır.

Namazı bozan şeyler, tilavet secdesini de bozar.

Araştırılmalı

Kur'an-ı Kerim'deki secde ayetlerinin bulunduğu sûreler ve ayet numaralarını araştırınız.

10. Özel Durumlarda Namaz

Müslüman hangi konumda ve hangi şartlar altında olursa olsun rabbi ile irtibatını sürdürmek ihtiyacındadır. Dolayısıyla olağan durumlarda olduğu gibi olağan dışı durumlarda da günlük ibadetini yerine getirmek durumundadır. Ancak kişinin içinde bulunduğu zorluklar ve olağan dışı durumlar dikkate alınarak namazın kılınışında bazı kolaylıklar sağlanmıştır. Bu durum, İslâm'ın kolaylık prensibinin ibadet hayatına bir yansımasıdır. Burada bu kolaylıklardan birkaçına değinilecektir.

Yolcu Namazı

Yolcu olan kişiye seferî denir. Seferînin karşıtı mukîmdir. Mukîm bir yerde yerleşik bulunan, yolcu olmayan kişi demektir. Fıkî bir terim olarak 'Mukîm', vatanında(memleketinde/ kendi yerleşim biriminde) veya vatan hükmünde olan bir yerde oturan kimseye denir. Böyle bir yerden çıkıp en az sefer mesafesi 18 saatlik (yak-

laşık 90 km.) bir yere gitmeye başlamış olan kimseye de, 'Misafir/Yolcu' adı verilir.

Yolculuk (sefer), genel olarak olağan ve yerleşik durumda bulunmayan bir takım güçlükleri ve sıkıntıları beraberinde getirir. Bundan dolayı yolcu(misafir) olan kişiye ibadet hayatı ile ilgili bazı kolaylıklar getirilmiştir.

Yolcu dört rekatlı farzları iki rekat, üç ve iki rekatlıları aynen kılar. Sünnetleri kılmayabilirse de, vakti müsaitse kılmaları daha uygundur. Yolcular Cuma ve bayram namazlarıyla birlikte kurbanla da mükellef değildirler. Ancak isterlerse bunları yerine getirirler ve sevabını alırlar. Cuma namazını kılamadıkları takdirde o günün öğle namazını kılmaları gerekir.

Yolculuğa niyet ederek memleketinden ayrılan kimse, oturduğu (ikamet ettiği) yere dönmedikçe veya gittiği bir yerde 15 gün yahut daha fazla kalmaya niyet etmedikçe misafirliği devam eder.

Okuyalım

Yolcu namazıyla ilgili detayları ilmi hallerden okuyunuz!

Hasta Namazı

İnsanların sıkıntılı oldukları ve güçlük çektikleri durumlardan biri de hastalık halidir. Hastalığın ağırlığına göre bu sıkıntılar azalır veya çoğalır. Fakat insanlar hasta da olsa Yüce Allah ile günlük irtibatını sürdürmelidir. Bu sebeple hastaların da ibadete ihtiyacı vardır. Hatta onların ihtiyacı belki de daha fazladır. Dolayısı ile hastalar da akılları başlarında bulundukça birtakım dinî görevlerle sorumludurlar. Bununla beraber dinimiz onlara birçok kolaylıklar sağlamıştır. Namaza ilişkin olarak da hastalar için pek çok kolaylık vardır.

En başta bir hasta, gücüne göre namaz kılmakla yükümlüdür. Ayakta durmaya gücü yetmeyen veya ayakta durması iyileşmesinin uzamasına veya hastalığının artmasına neden olacağı anlaşılan bir hasta oturarak namazını kılar. Oturmaya da

gücü yetmezse, gücüne göre yan üzeri veya sırt üstü yatarak işaretle (ima ile) namazını kılar.

İma, namazda rükû ve secdeye işaret olmak üzere başı eğmektir. Bu işaret, ayakta yapılabileceği gibi, oturarak da yapılabilir.

İma ile de namaz kılmaya gücü yetmeyen bir hastanın namazları sonraya kalır, iyileşince bunları kaza eder. Bazı âlimlere göre, bir gün ve bir geceden daha fazla olan namazları tamamen üzerinden düşer. Akli başında olsa da hüküm böyledir.

11. Namazların Cem'i

Yolculuk halinde şehirlerarası toplu taşıma aracının öğle ile ikindi veya akşam ile yatsı vakitlerinden birinin vaktinde durmaması veya durmayacak olması gibi, meşru bir mazeretin bulunması durumunda öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarının birleştirilerek kılınması da namaz konusunda sağlanan kolaylıklardandır.

Dinen geçerli bir mazeretten dolayı birleştirilebilecek olan namazlar, peş peşe olan öğle ile ikindi ve akşam ile yatsıdır. Sabah namazı hiçbir namaz ile birleştirilemeyeceği gibi öğle ile akşam veya ikindi ile yatsı da birleştirilemez.

Not Edelim

Dinen geçerli mazeretten dolayı, ikindinin öğle ile birlikte öğle vaktinde; yatsının da akşam ile birlikte akşam vaktinde birlikte kılınmasına 'Cem-i takdim: Öne alarak birleştirme', öğlenin ikindi ile birlikte ikindi vaktinde, akşamın da yatsı ile birlikte yatsı vaktinde kılınmasına ise 'Cem-i te'hîr: Geri bırakarak birleştirme' denir.

Dinen geçerli bir mazeretle namazları birleştirerek kılacak kişi, bu namazları peş peşe ve sırasına göre kılar; iki farz arasındaki sünnetleri kılmaz. Mesela şehirler-

rası otobüsle yolculuk yapan bir kişinin bindiği otobüs, öğle vaktinde mola verse ve ikindi vaktinde durmayacak olsa, bu kişi, öğle namazının farzını kıldıktan sonra arada sünnet kılmadan ikindi namazının farzını da kamet getirerek öğlenin farzının hemen peşinden kılabilir. Böylece ikindiye öğlenin vaktine taşımış olur. Buna cem-i takdim denir. Bunun tersine otobüsü öğle vaktinde durmasa da ikindi vakti duracak olsa, öğleyi ikindi ile birleştirerek kılmaya niyet ederek ikindi vaktinde il-könce öğle namazını kılar. Öğlenin son sünneti ile ikindinin sünnetini kılmadan hemen kamet getirerek ikindinin farzını da kılar. Bu şekilde öğleyi ikindinin vaktine taşımış olur. Buna da cem-i te'hir denir.

12. Cami ve Cemaatle Namaz

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

Allah Taâlâ şöyle buyurur: "Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başka kimseden korkmayanlar imar ederler. İşte onlar, doğru yolu bulanlardan olabilirler" (Tevbe sûresi, 9/18).

Önemli bir mazeret olmadıkça Müslümanların namazlarını camide cemaatle kılmaları önemli bir dinî görevdir. Bu hususta cemaatle namaz kılmaya özendirici ve cemaatle namazı terk etmenin vebalini hatırlatıcı pek çok hadis-i şerif vardır.

"Bir kimse evinde güzelce temizlenir, sonra Allah'ın farzlarından bir farzı yerine getirmek için Allah'ın evlerinden birine giderse, attığı adımlardan her biri bir günahı silip yok eder; diğer adımı da onu bir derece yükseltir. " (Müslim, Mesâcid 282).

Cemaatle namaza bu derece önem verilmesi, cemaatle namazın, birlik, beraberlik, yardımlaşma ve dayanışmaya sağlayacağı katkıdan dolayıdır. Aşağıdaki cemaatle namaz başlığı altında bu hususta daha geniş bilgi verilmiştir.

13. Camilerin Toplumsal Rolü

Bizzat 'Cami' kelimesinin anlamı, aslında camilerin toplumsal rolü hakkında önemli ipuçları vermektedir. Çünkü 'Cami' kelimesi 'toplayıcı, toplayan, bir araya getiren' anlamına gelmektedir. İlk dönemlerden itibaren cami, İslâm'ın özünde yer alan birlik, beraberlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunun canlı tutulmasında önemli rol oynamıştır.

Cami ilk İslâm toplumunun oluşumunda merkezi bir rol oynamıştır. Bu amaçla Hz. Peygamber, hicretten sonra Medine'ye varır varmaz, hemen bir mescit (Mescid-i Nebevî) inşa ettirmiş, İslâmî kurumları oluşturmaya camiden başlamış ve ilk kurulan İslâmî müessese, cami olmuştur. O, ashabıyla istişare toplantılarını burada yapmış ve birçok hayırlı faaliyetin temeli camide atılmıştır. Böylece camiler, İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren Müslümanların hayatında önemli bir yer tutmayı sürdürmüştür.

Hazreti Peygamberin örneği bağlamında bakıldığı zaman camilerin, ibadet yeri olmanın ötesinde bir içeriğe sahip olduğu hemen fark edilir. İçinde eğitim faaliyetlerinin yapıldığı, toplumu ilgilendiren bazı konuların görüşüldüğü, evi barkı olmayanların barındığı ve daha birçok hayırlı faaliyetin yapıldığı bir mekân olarak cami, herhangi bir yerleşim biriminde hep merkezi bir konumda olmuştur. Hatta camiler yerleşim merkezlerinin oluşumunda belirleyici olmuştur. Yeni kurulacak olan yerleşim merkezlerinde önce cami yeri belirlenmiş, sonra şehrin diğer kısımları onun çevresine kurulmuştur. Böylece camiler, Müslümanların problemlerinin çözüme kavuşturulduğu, birlik ve beraberliklerinin pekiştirildiği, sosyal dayanışmanın

temellerinin atıldığı, ibadet etmenin yanında eğitim vb. diğer faaliyetlerin sürdürüldüğü çok yönlü işlev gören müesseseler olarak hizmet vermişlerdir.

Camiler, Allah'a bağlılık bilinciyle insanları bir safta birleştiren, her türlü mesleki, sosyal, kültürel statü farklarını ve imtiyazlarını bir kenara bırakarak onları kenetleyen ve âdeta bir vücut haline getiren bir işleve sahiptir. Toplumsal kaynaşmayı, birlikteliği, yardımlaşma ve dayanışmayı bundan daha güzel ne sağlayabilir?

Tartışalım

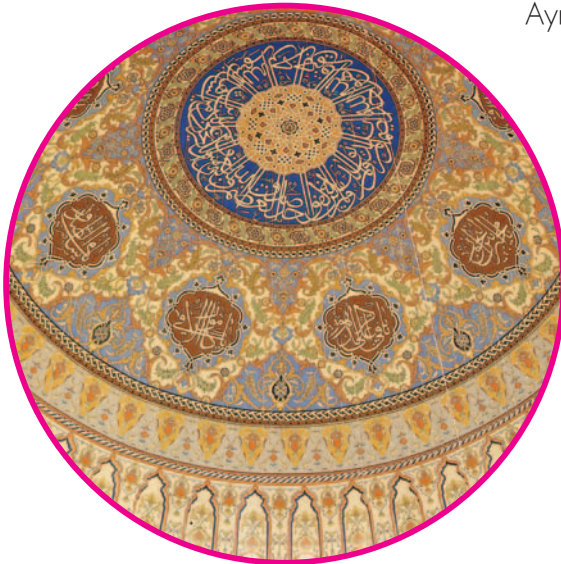
Günümüzde camilerin toplumsal rolünün neler olduğunu tartışınız!

14. Cami Âdâbı

Cami âdâbına ilişkin kuralları başlıca üç başlık altında incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi, toplumsal birer mekân olarak camilerde gözetilmesi gereken insanî ilişkiler ve nezaket kurallarıdır. Çünkü camiler, insanların ibadet ve dinî nitelikli faaliyetler için bir araya geldiği mekânlardır.

Orada insanlar bir arada bulunmaktadır.

Aynı mekân, birçok insan tarafından ortak olarak paylaşılmaktadır. İnsanlarla bir arada bulunmak ve aynı mekânı ortak kullanmak bir takım nezaket kurallarını gözetmeyi gerektirir. Saygı, sevgi, nezaket, başkalarını rahatsız edebilecek hareket ve tavırlardan uzak durma, kimseyi incitmemeye ve rahatsız etmemeye özen gösterme gibi bu kurallar, zaten İslâm dininin

muaşeret âdâbı kapsamında yerine getirilmesini istediği kurallardır.

Peygamber Efendimiz, insanları rahatsız edici kokularla camiye gelmekten sakınmamızı istemiştir. Bu bakımdan insanlarla birlikte bulunulan bir ortam olan camilerde her şeyden önce insanları rahatsız edebilecek tutum ve davranışlardan uzak durmak gerekmektedir. Sözgelimi çorap kokusu ile camiye gelmek, camide diğer insanları rahatsız edebilecek tutum ve davranışlarda bulunmak, cami âdâbı ile bağdaşmaz.

"Her mescide gidişinizde temiz ve güzel elbiselerinizi giyiniz," (Araf, 7/31) meâlindeki ayet-i kerime bu gerçeği anlatan temel bir ölçü vermektedir. Hz. Peygamberin "Biriniz cuma namazına gideceği zaman boy abdesti alsın" (Buharî, Cum'a 2, 5, 12; Müslim, Cum'a 1, 2, 4; Tirmizî, Cum'a 3; Nesâî, Cum'a, 7, 25; İbn Mâce, İkâmet, 80).

Cami âdâbı konusunda gözetilmesi gereken ikinci husus, camilerin temiz ve bakımlı tutulmasıdır. İçinde ibadet edilen ve çeşitli dinî nitelikli faaliyet yürütülen bir mekânın temiz ve düzenli olmaması oraya gelen herkesi rahatsız eder. Bu durum, huzurlu bir şekilde ibadete de aykırı düşer. Bunun için camilerin bakımı ve temizliği cami cemaatinin ortak sorumluluğudur.

Üçüncüsü ise ibadete ilişkin âdâbtır. Camiler mecazen 'Beytullah: Allah'ın evi' olarak adlandırılmıştır. Bundan dolayı kutsal mekânlardır. Yüce Allah'a ibadet için yapılmış bulunan bu kutsal mekânların kutsallığının ve saygınlığının korunması gerekir. Bundan dolayı camilere abdestli olarak girilir. İçinde namaz kılma amacı olmaksızın caminin, herhangi bir zorunluluk yok iken yol gibi geçip gitmek için kullanılması caiz değildir. Aynı şekilde cami içinde dilencilik yapmak haram, alışveriş yapmak caiz değildir. Çünkü caminin saygınlığı ile bağdaşmaz.

15. Cemaatle Namaz

Namazı cemaatle kılmak, önemli bir sünnettir. İslâm'ın belirgin özelliklerinden biridir. Mazeretsiz cemaati terk etmek doğru değildir. Çünkü İslâm'ın önemli bir şiarı(sim-

ge konumundaki işlerinde biri) terk edilmiş olur. Cemaat; Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliği sağlayan, sevgi, saygı ve dayanışmayı güçlendiren, bilgi ve kültür alışverişine vesile olan en önemli unsurlardan biridir. Ayrıca salih insanlarla birlikte yapılan ibadetin Yüce Allah nezdinde daha iyi kabul göreceği umulur.

Resûlullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur:

“Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir” (Buharî, Ezân 30; Müslim, Mesâcid 249. Ayrıca bk. Nesâî, İmâmet 42; İbn Mâce, Mesâcid 6).

16. Namaz İbadetinin İnsana Kazandırdıkları

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

“Bir Müslüman (veya mümin) abdest aldığı zaman, yüzünü yıkarken gözleriyle işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür gider. Ellerini yıkadığında elleri ile işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür (öyle ki kişi bütün günahlardan arınır ve tertemiz olur). Ayaklarını yıkadığında da, ayaklarıyla işlediği günahları abdest suyu (veya suyun son damlaları) ile akıp gider. Nihayet o Müslüman günahlarından tamamıyla arınmış olur” (Müslim, Tahâret 32. Ayrıca bk. Tirmizî, Tahâret 2).

Namaz, insana güzel duygular kazandıran, onu manevî huzura kavuşturan en önemli ibadetlerden biridir. Namaz kalbi aydınlatır, ruhu temizler, insanı kötülüklerden uzaklaştırır. İnsanı iyi düşüncelere ve güzel ahlâklı olmaya sevk eder. Namaz, insanı günahlardan arındırarak, onu Allah'ın rızasına kavuşturur.

Namaz müminin miracıdır. Allah'ın huzuruna çıkıştır. Onun için imanın zevkine erebilen müminler için namaz, büyük bir mutluluk kaynağıdır. Çünkü bir Müslüman için en büyük sevinç, Allah'ın huzuruna kabul edilmektir. İşte namaz sayesinde Müslüman bu mutluluğu yakalamaktadır. Bu sebeple hakiki müminler namazı asla bir yük olarak görmezler, dört gözle beklerler. Hz. Peygamberin, kalbi mescitlere bağlı olarak nitelendirdiği ve ahiret hayatında kurtuluşa ereceğini müjdelediği yedi sınıf insandan biri kalbi mescitlere bağlı olan insanlardır. Mümin namaz sayesinde Yüce Allah'ın manevî huzuruna yükselir ve O'na yaklaşmış olur.

Günün belli saatlerine yayılmış olan namaz, insan hayatının her yönünü kuşatmakta, kişide iç disiplin meydana getirmekte ve kendi kendini kontrol imkânı vermektedir. Bu sayede insan kötülüklerden uzaklaşabilmektedir. İşte namazın insana kazandıracığı en önemli şey, onu kötülüklerden koruyan bir kalkan işlevi görmesidir.

Namaz bir samimiyet eğitimidir. Namaz kılan insan samimiyeti ve içtenliği öğrenir. Müslümanın samimiyeti, artık hayatının her alanına sirayet eder ve böylece Müslüman bütün hareket ve tavırlarında samimi davranmaya başlar.

Namaz, manevî hayattan başka maddî hayata da canlılık verir. İnsanın temizliğine, sağlığına, düzenli ve intizamlı olmasına ve zaman yönetimi alışkanlığı kazanmasına yardımcı olur.

Düzenli aralıklarla kılınan namaz, zihinleri Allah'ın mutlak güç ve kudreti konusunda daima canlı tutar, O'nun kendisine verdiği halifelik görevini unutmaz. Kendisine tevdi edilen emanetin bilincinde olur.

Birlikte Konuşalım

Namaz ibadetinin insana kazandırdıklarını listeleyelim.

“Kıyamet gününde kulun hesaba çekileceği ilk ameli onun namazıdır. Eğer namazı düzgün olursa, işi iyi gider ve kazançlı çıkar. Namazı düzgün olmazsa, kaybeder ve zararlı çıkar. Şayet farzlarından bir şey noksan çıkarsa, Azîz ve Celîl olan Rabbi:

– Kulumun nâfile namazları var mı, bakınız? der. Farzların eksikliği nâfilelerle tamamlanır. Sonra diğer amellerinden de bu şekilde hesaba çekilir” (Tirmizî, Mevâkîf 188. Ayrıca bk. Ebû Davud, Salât 149; Nesâî, Salât 9; İbn Mâce, İkâmet 202).

Namazın kişiye kazandıracakları diğer bir fayda da insanın diğer insanlarla ilişki kurmasına ve başkalarının derdleriyle deretlenmesine vesile olmasıdır. Böylece namaz kişiyi içine kapanarak toplumdan kopmaktan ve bir takım psikolojik sorunlar yaşamaktan kurtarmış olmakta ve insanın sosyalleşmesine katkıda bulunmaktadır. Namaz, ırk, dil, renk, ülke, fakir ve zengin ayrımı yapmaksızın müminleri bir saf- ta toplamakta ve toplum şuurunu güçlendirmektedir.

“Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar kıldıkları namazın bilincinde değillerdir. almazlar. Onlar (namazlarıyla) gösteriş yaparlar” (Maûn, 107/4-5).

Ünitenin Özeti

Namaz dinin direğidir. Müslümanların bu günlük namaz ibadetinin dinî hayatlarında çok önemli bir yeri vardır. Müslümanın kesintisiz bir şekilde Rabbi ile bağlantısını sağlayan namaz, ruhun gıdasıdır.

Namazın farz oluşu vakitleri, çeşitleri, kılınışı, farzları, vacipleri, sünnetleri, namazı bozan şeyler gibi namaza ilişkin pek çok fikhî bilgi vardır. Bunların bir kısmı üni-

tede ele alınmıştır. Konuya ilişkin daha geniş bilgi için ilmihal kitaplarına başvurmak gerekir.

Hükmi itibariyle; farz, vacip ve nafile olarak sınıflandırılan namazların çeşitleri vardır ve belli vakitlerde eda edilirler.

Günlük beş vakit namaz ile Cuma namazı farz olan namazlardır. Vitir namazı, bayram namazları ile adanan namazlar ve başlanmışken bozulan nafile namazların kazası vaciptir. Cuma namazı haftada bir bayram namazları ise yılda iki defa kılınan namazlardır.

Namazın sahih olabilmesi için farzlarına ve vaciplerine riayet edilerek kılınması gerekir. Mükemmel olması için ise sünnetlerinin ve adabının da gözetilmesi gerekir. Namazın fasit olmaması için ise, namazı bozan şeylerden sakınmak gerekmektedir.

Hasta, yolcu ve özürli gibi özel durumu olanlar için namaz konusunda bazı kolaylıklar sağlanmıştır.

Farz-ı kifaye olan cenaze namazı, rükûsuz ve secdesiz olarak kılınan bir namazdır.

Sehiv secdeleri, namazın farzlarından birinin unutarak geciktirilmesi veya vaciplerinden birinin unutarak geciktirmesi veya terk edilmesinden dolayı gerekir.

Tilavet secdeleri ise Kur'ân-ı Kerim'deki secde ayetlerinden birinin okunması veya dinlenmesinden dolayı gerekir.

Caminin İslâm toplumunda çok önemli bir yeri vardır. Toplumsal kaynaşmanın sağlanması, Müslümanların birbirlerinin derdlerinden ve sıkıntılarından haberdar olmaları ve ortak çözümler bulmaları açısından caminin çok önemli bir işlevi vardır. Bunun için İslâm dininde cemaatle namazın üzerinde ısrarla durulmuştur.

Namaz, insanı kötülüklerden uzaklaştıran, onun güzel ahlâk sahibi olmasını sağlayan ve Yüce Allah ile bağını sürekli canlı tutan bir ibadettir.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Namaz niçin dinin direği olarak nitelendirilmiştir?
2. Namazın şartları ve rükünleri nelerdir? Bunlardan her iki gurup da namazın farzları içinde yer aldığına göre şartlar ile rükünler arasında ne fark vardır?
3. Cenaze namazının diğer namazlardan ne gibi farkı vardır?
4. Namazların birleştirilmesi ne demektir? Hangi namazlar birleştirilebilir? Namazı birleştirmenin şartları var mıdır? Namazları birleştirmek, namazların vakitli olarak farz kılınmış olması karşısında nasıl açıklanabilir?
5. Camilerin toplumsal işlevi nedir?
6. Namaz insana neler kazandırır?

Değerlendirme Soruları

1. Tilavet secdesi aşağıdakilerden hangisidir?
  - A) Unutarak namazın farzlarından birinin geciktirilmesi veya vaciplerinden birinin terk edilmesi veya geciktirilmesinden dolayı yapılan secdedir.
  - B) Kur'ân-ı Kerim'deki secde ayetlerinden birinin okunmasından dolayı yapılması gereken secdedir.
  - C) Herhangi bir sebep olmaksızın sırf Yüce Allah'a şükür için yapılan secdedir.
  - D) Bir haceti ve ihtiyacı olanın, Allah (c.c.)'dan bunu istemek için yaptığı secdedir.
2. Vakitin namaz için hükmü nedir?
  - A) Namazın şartlarındanıdır.
  - B) Namazın rükünlerindendir.
  - C) Namazın vaciplerindendir.
  - D) Namazın sünnetlerindendir.

3. Kur'ân-ı Kerim'deki secde ayetlerinin sayısı kaçtır?

A) 6666

B) 111

C) 33

D) 14

4. Cenaze namazı kaç rekattır?

A) Dört rekattır

B) İki rekattır

C) Cenaze namazında rekat yoktur

D) Bir rekattır

5. Aşağıdakilerden hangisi namazın farzlarından değildir?

A) Kıyam

B) Namazın her rekatında fatiha okumak

C) Vakit

D) Sücud

ÜNİTE 4

ORUÇ

Ünitede Neler Var?

1. Oruç İbadetinin Önemi
2. Oruçla İlgili Temel Kavramlar
3. Orucun Çeşitleri
4. Ramazan Ayı ve Farz Olan Oruç
5. Oruca Niyet ve Zamanı
6. Oruç Tutmamayı Mübah Kılan Durumlar
7. Orucu Bozan Durumlar
8. Orucun Kefareti ve Kefareti Gerektiren Durumlar
9. Orucun Kazası ve Kazayı Gerektiren Durumlar
10. Orucu Bozmayan Durumlar
11. Oruçlu İçin Mekruh Olan Durumlar
12. Oruç İbadetinin İnsana Kazandırdıkları

Ünite Hakkında

Bu ünite;

- Oruç ibadeti çeşitli yönleriyle ele alınmaktadır.
- Oruç ibadetinin önemi anlatılmakta,
- İftar, sahur, imsak, mukabele... gibi oruç ve Ramazan ile ilgili temel terimler açıklanmaktadır.
- Ünite ayrıca oruçla ilgili fikhî bilgiler verilmekte,
- Oruç ibadetinin insana kazandırdıkları konusuna değinilmektedir.

Öğrenme Hedefleri

Bu ünite işlendikten sonra;

1. Oruç konusundaki temel bir takım bilgiler elde edilebilecek,
2. Toplumda Ramazan ayında herkesin çok sık duyduğu sahur, imsak, iftar, fidye, fitre gibi terimlerin ne anlama geldiği anlaşılabilir,
3. Oruçla ilgili gerekli fikhî bilgiler elde edilebilecek ve orucun kimlere farz olduğu, Ramazanda oruç tutmamayı mübah kılan özürler, orucu bozan ve bozmayan şeyler gibi meseleler öğrenilebilecek,
4. Orucun insana kazandırdıkları konusunda bir fikir sahibi olunabilecektir.

Üniteyi Çalışırken

1. Ramazan ayı ve oruç ibadeti ile ilgili bilgileri başka kitaplardan incelemeye çalışınız.
2. Ramazan ayı ile Kur'an-ı Kerim'in ilişkisini araştırınız.
3. Orucun insanın beden ve ruh sağlığı açısından ne gibi etkileri olduğunu inceleyiniz.
4. Ramazan ayının Müslüman toplumlara getirdiği canlılık üzerinde düşünerek bu canlılığın sebeplerini değerlendiriniz.

1. Oruç İbadetinin Önemi

İslâm'ın ana ibadetlerinden biri olan oruç, niyetle, tan yerinin ağarmaya başladığı andan itibaren akşam güneş batıncaya kadar, yeme içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak şeklinde tanımlanır. Oruç, akıl sahibi, ergenlik çağına gelmiş her Müslümana farzdır. Fıkîh olarak orucun geçerliliği ve dış yapısı için bu tanımda yer alan şartların yerine gelmesi zorunludur. Ancak oruç, yeme, içme ve cinsel ar-

zuları yerine getirmekten uzak kalmadan ibaret değildir.

Kur'an-ı Kerim'de orucun takvaya erme aracı olarak anılması, orucun esas amacını ortaya koymaktadır. Bu amaç, kişinin, en başta kendi şahsına karşı olmak üzere, yakın ve uzak çevresine, sosyal ve doğal çevreye ve Yüce Allah'a karşı sorumluluğunun bilincine ermesidir. Oruç, bu bilincin kazanılmasında bir vasıta olmak üzere em-

redilmiştir. Bu amaç doğrultusunda tutulan orucun kişiyi söz konusu hedefe ulaştıracağı göz önüne alındığı takdirde oruç ibadetinin önemi daha iyi anlaşılır.

Diğer ibadetlerde olduğu gibi oruç da Allah'ın emri olduğu için yerine getirilir. Bununla birlikte orucun hikmetleri de araştırılır ve öğrenilmeye çalışılır. Nitekim bu konular üzerinde araştırma yapan ve düşünen ilim adamları orucun sosyal, ahlâkî ve sağlık yönünden de birçok yararlarını dile getirmişlerdir.

Oruç tutan kimse sabretme, sıkıntılara göğüs germe, açlığa susuzluğa dayanma ve nefse hâkim olma melekesi kazanır. Fakirlik ve yoksulluğun ne demek olduğunu kavrar; bunun sonucu olarak şefkat, merhamet, başkalarına yardım etme ve insanlara faydalı olma gibi yüce duygular kazanır. Elindeki nimetin kıymetini bilir, israftan sakınır.

2. Oruçla İlgili Temel Kavramlar

Sahur

Oruca başlama vakti olan imsak vaktinden evvel yenilen gece yemeğine sahur denir. 'Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye (tan yeri ağarınca) ya) kadar yiğin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun' (Bakara, 2/187) mealindeki ayet-i kerimede sahur vaktine atıf yapılmıştır.

Hz. Peygamber sahur yemeğini teşvik etmiş ve bunda bereket olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber (a.s.) 'Sahura kalkınız, sahurda bereket vardır' (Müslim, Sıyam 45) buyurmuştur.

İmsak

Sözlükte tutmak anlamına gelen imsak kelimesi, dinî bir terim olarak, sabahleyin şafak sökmeye başladığı andan itibaren güneşin batışına kadar başta yeme, içme ve cinsel ilişki olmak üzere orucu bozan şeylerden uzak durmak, kendini tutmak demektir. Oruca başlama vakti, fecr-i sâdık, yani tan yerinin ağarmasıdır. Bitiş vakti ise o gün güneşin batışıdır.

İftar

İmsakın zıttı iftardır. İftar, sabahleyin şafak sökmeye başladığı andan itibaren güneşin batışına kadar orucu bozan şeylerden birini işlemek veya oruç tutmamak demektir. Günlük kullanımda iftar, oruçlu kimsenin vakti gelince usulüne uygun biçimde orucunu açması için kullanılmaktadır.

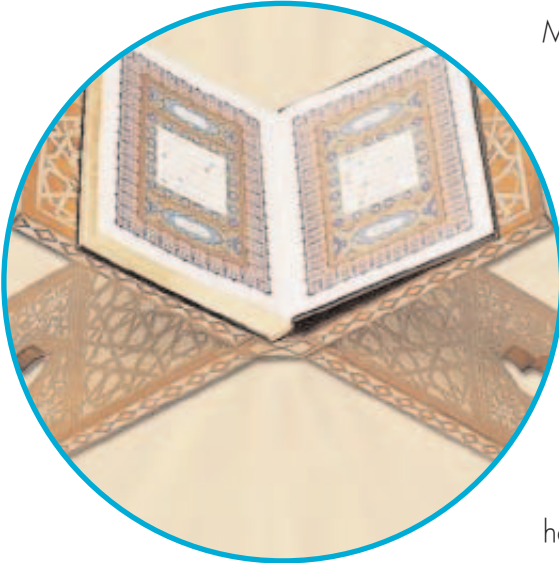
Not Edelim

Hız. Peygamber, iftar vakti girdikten sonra, oruçlunun iftarını geciktirmemesini tavsiye etmiştir. Oruç açılırken dua etmek müstehaptır. Hız. Peygamber, iftar esnasında yapılan duaların kabul edileceğini müjdelemiş ve kendisi de, "Allah'ım! Senin rızan için oruç tuttuk, Senin verdiğin rızıkla orucumuzu açtık, bizden kabul buyur; çünkü Sen her şeyi işiten ve bilensin" (İbn Mâce, Sıyâm 48; Dârekutnî, II/185) şeklinde dua etmişlerdir.

Mukabele

Mukabele kelimesi, karşılaştırma ve yüzleştirme anlamına gelmektedir.

Örfümüzde bu kelime, bir kimsenin Kur'an-ı Kerim'i okuması, başka insanların da onun okuduğu Kur'an-ı Kerim'i dinlemesi şeklinde gerçekleştirilen gelenek için kullanılmaktadır. Bu uygulamada okuyan genellikle ezberden okur, dinleyenler de onun okuduğu yeri Mus-haftan izlerler. Yine bu kullanımla

bağlantılı olarak Ramazanda hafızların cemaat huzurunda Kur'an okumalarına da mukabele denmektedir.

Araştırılmalı - Öğrenelim

Mukabele tarihini araştırınız!

Mukabele suretiyle Kur'an okuyup dinlemenin başkalarını Kur'an okumaya teşvik etmesi, okuyan ve dinleyenler üzerinde ruhî bir sükûnet meydana getirmesi, sevap kazandırması gibi birçok faydası vardır.

Fidye

Sözlükte bir kimseyi bulunduğu sıkıntılı durumdan veya tutsaklıktan kurtarmak için ödenen bedel anlamına gelen 'Fidye', bir oruç terimi olarak, her hangi bir mazeret sebebiyle Ramazan orucunu tutamayan kimsenin kaza edebilme ümidi de yoksa, tutamadığı oruçların yerine geçmek üzere bedel olarak fakirlere para vs.vermesi anlamına gelir.

Oruçla ilgili fidye, yaşlılık veya iyileşme ümidi olmayan bir hastalık sebebiyle oruç tutamayan kişinin, daha sonra kaza etmesi mümkün görünmediğinden, tutamadığı her gününe karşılık bir fakiri sabahlı akşamlı doyurması veya ona bunun karşılığını ödemesidir. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de, "Oruç tutmaya güç yetiremeyenler, bir fakir doyumu kadar fidye öder." (Bakara, 2/184) buyrulmaktadır.

Oruç tutmaya gücü yetmeyen düşkün ve yaşlı kimseler ile iyileşme ümidi olmayan hastalar, Ramazan ayının her günü için birer fidye verirler. Fidyenin tutarı, fitre miktarıdır. Bu fidyeler Ramazanın başlangıcında verilebileceği gibi, Ramazanın içinde veya sonunda da verilebilir. Fidye verecek olanlar dilerlerse, fidyenin hepsini bir fakire topluca verebilirler, dilerlerse de ayrı ayrı fakirlere dağıtabilirler. Bu durumda olan kimseler, fidye vermeye de güç yetiremezlerse Allah'tan bağışlanmalarını dilerler.

Fitre

Fıtır sadakası olarak da ifade edilen fitre, bir bakıma Ramazan bayramı münasebetiyle verilen bir sadakadır. Yaratılış sadakası demektir. Halk arasında baş sadakası olarak ifade edilir. Şükür olarak verilir.

Temel ihtiyaçlarından fazla olarak nisap miktarı bir mala sahip olan Müslümanların kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler için vermekle yükümlü oldukları bir sadakadır. Nisap miktarı, zekât ünitesinde geniş olarak açıklanmıştır. Bu miktar, fıtır sadakası için, temel ihtiyaçlardan ve borçlardan fazla olarak asgari 80,18 gr. altın değerinde bir birikime veya fazla mal ve eşyaya sahip olmaktır.

Ramazanda oruç tutamamış olanlar da Fıtır sadakası verirler.

Fitrenin verileceği yani kişiye vacip duruma geldiği vakit tam olarak Ramazan bayramı sabahıdır. Dolayısıyla o günden önce ölen veya sözgelimi o zamana kadar zengin iken o vakitte fakir düşen kimselere fıtır sadakası vacip olmaz. Bu kurala göre bayram gecesi güneş doğmadan önce doğan bir çocuğa bakmakla yükümlü olan kişi, şayet fıtır sadakası vermekle yükümlü ise bu çocuğun da fitresini vermekle yükümlü olur.

Tartışalım

Fitrenin kimlere ve nasıl verileceğini ilmi hallerden araştırarak sınıfta tartışınız!

Zekât nisabından farklı olarak fıtır sadakası nisabında, kişinin elindeki temel ihtiyaçlardan fazla birikimin, gerçekten veya hükmen nâmî (artıcı) mahiyette olması ve üzerinden bir yılın geçmesi şart değildir.

Fıtır sadakasında verilecek meblağ, normal olarak bir fakirin bir günlük yiyeceğidir. Fıtır sadakasının kıymet olarak da verilmesi caizdir. Fakirin menfaatine uygun olanın tercih edilmesi daha faziletlidir.

3. Orucun Çeşitleri

Oruçlar farz, vacip, nafil ve mekruh olmak üzere dört gruba ayrılabilir. Şimdi bunları kısaca görelim:

1. Farz Oruçlar: Ramazan orucu ile herhangi bir mazeretle tutulamayan Ramazan orucunun kazası ve keffaret oruçlarıdır. Farz ve vacip oruçlar da zamanı belirli olan ve olmayan şeklinde iki kısma ayrılabilir. Bu ayrıma göre Ramazan ayı orucu zamanı belirli bir farzdır. Ramazan ayında tutulması gerekir. Kazaya kalan Ramazan ayına ait oruçlarla keffaret olarak tutulacak oruçlar ise zamanı belirsiz birer farzdır. Bunlar, oruç tutmak mekruh olmayan günlerde istenilen herhangi bir zamanda tutulabilirler.

2. Vacip Oruçlar: Nezredilen (adanan) oruçlarla bozulan nafil oruçların kazası vaciptir. Vacip oruçlar da zamanı belirli olan ve olmayan şeklinde iki gruba ayrılabilir. Buna göre belli bir günde tutulması adanan bir oruç, belirli bir vaciptir. Hangi gün tutulması adanmış ise o gün tutulması vacip olur. Herhangi bir zaman belirtilmeden tutulması adanan bir oruç da zamanı belirsiz bir vaciptir. Oruç tutmak mekruh olmayan herhangi bir zamanda tutulabilir.

3. Nafil oruçlar: Burada 'Nafil' kelimesi Türkçe'mizdeki 'Boşuna, gereksiz' anlamına değildir. 'Nafil' burada fazladan, artı olarak yapılan anlamına gelmektedir. Buna göre farz ve vacip olmayarak Allah Teala'nın rızası için tutulacak oruçlar genellikle 'Nafil oruçlar' başlığı altında ele alınmaktadır. Sünnet, müstehap, mendup ve nafil olarak adlandırılan oruçlar bu kapsamdadır.

Araştırılmalı - Öğrenelim

Sünnet, müstehap, mendup ve nafil oruçların hangi oruçlar olduğunu ilmi hallerden araştırınız!

4. Mekruh Oruçlar: Ramazan bayramının birinci günüyle Kurban bayramının dört gününde tutulacak oruçlar tahrimen mekruhtur. Çünkü bu günler Müslümanlar açısından sevinç ve neşe günleridir. Bugünlerde oruç tutmak Müslümanların bu bay-

ramına katılmama anlamına gelebileceği için doğru bulunmamıştır. Diğer taraftan Allah tarafından kullarına birer ziyafet günü demek olan bayram günlerinin ziya-fetinden kaçınmak dinen doğru olmaz.

Yalnız Aşure gününde ve yalnız cuma veya yalnız cumartesi gününde oruç tutmak, akşam olunca orucu açmadan diğer günün orucuna başlamak gibi tenzihen mekruh olan oruçlar da vardır.

Nafile oruçlarda, eş ile birlikte olunan durumlarda, eşin muvafakatinin alınarak oruç tutulması, ücret karşılığı çalışılırken de, hizmet ve çalışmaları olumsuz etkileme ihtimali bulunan durumlarda kendisini çalıştıranın iznini alarak oruç tutulması, İslâmî ibadet duyarlılığının bir gereğidir. Bunlara aykırı hareket etmek de mekruh olur.

4. Ramazan Ayı ve Farz Olan Oruç

Ramazan ayı oruç ayıdır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de Ramazanın oruç ayı olduğunu haber vermektedir. Müslümanların bu ayda oruç tutmaları gerektiği "...öyle ise içinizden bu aya (Ramazan) ulaşırsa onu oruçla geçirsin..." (Bakara, 2/18) ayetiyle bildirilmektedir.

Akıllı ve ergenlik (büluğ) çağına erişmiş her Müslümanın, oruç tutmasına engel bir mazereti yoksa Ramazan orucunu tutması farzdır. Ancak oruç tutamayacak kadar hasta olanlar ile yolculukta bulunanlar oruç tutmayabilirler. Hastalar iyileştiklerinde, yolcular da ikamet ettikleri yere dönünce tutmadıkları oruçları kaza ederler. Hasta olan kişinin iyileşme ihtimali yoksa tutmadığı her gün için bir fidye verir; yani bir fakiri bir gün doyurur. Hayız ve nifas halindeki kadınlar, bu günlerinde oruç tutmayıp daha sonra gününe gün kaza ederler.

Ramazan orucunu kasten ve isteyerek bozan kişi, bozduğu orucu kaza eder ve keffaret öder. Orucun keffareti, iki ay üst üste oruç tutmak, buna gücü yetmezse 60 fakiri doyurmaktır.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı' (Bakara, 2/183).

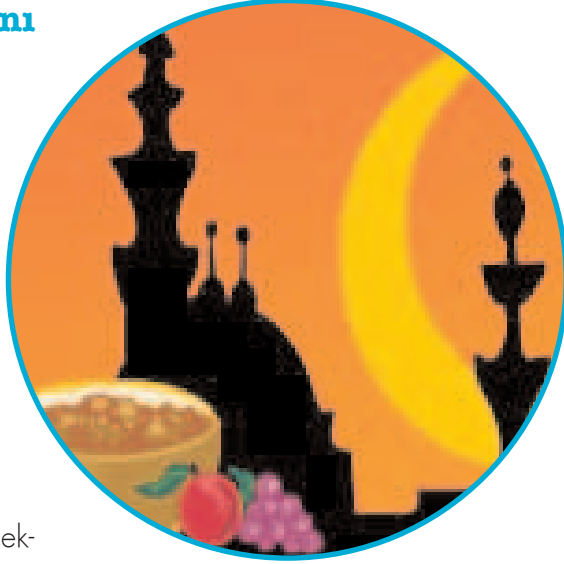
5. Oruca Niyet ve Zamanı

Bütün ibadetlerde olduğu gibi oruçta da niyet şarttır. Oruca niyet etmeden aç ve susuz kalmakla oruç tutulmuş olmaz. Bu bakımdan ister farz, ister vacip, ister nafil olsun bütün oruçlar için niyet etmek gerekir.

Niyet, kişinin zihninde oluşan bir karardır. Kişi bir şeye karar verir ve karar verdiği şeyi gerçekleştirmeye azmederse o işe niyet etmiş olur. Bu niyetin dil ile de ifade edilmesi güzel görülmektedir.

Oruç için sahura kalkılması bir niyettir. Oruç niyetinde en uygunu, oruç tutacak kişinin oruca başlamadan önce orucuna niyet etmesidir. Bununla birlikte İslâm âlimleri oruçlar için niyetin zamanını daha geniş anlamda belirlemişlerdir. Buna göre; Ramazan orucu, zamanı belirlenmiş adak orucu ve nafil oruçlar için niyetin vakti, güneşin batışından başlayarak kaba kuşluğa kadar devam eder. Bu zaman içinde niyet edilebilir. Fakat güneş batmadan önce veya tam güneşin gün ortasına gelmesi esnasında veya daha sonra akşama kadar hiç bir oruca niyet edilemez. Ancak güneşin gün ortasına gelmesi zamanına kadar böyle niyet edilebilmesi, şafak vaktinden itibaren yiyip içmek gibi orucu bozan bir durum olmadığı taktirdedir.

Ramazanın her bir gününün orucu başlı başına bir ibadet olduğu için Ramazanın her günü için ayrı niyet edilir. Ramazanın başında hepsine birden toptan niyet edilmez.

6. Oruç Tutmamayı Mübah Kılan Durumlar

Hiçbir özrü yokken Ramazanda oruç tutmamak büyük günahlardandır. Ancak Ramazanda oruç tutmamayı mubah kılan bazı özürler vardır. Bu özürler sebebiyle Ramazan orucu tutulmayabilir veya ona başladıktan sonra bozulabilir. Ramazanda oruç tutmamayı veya başladıktan sonra bozmayı mubah kılan özürlerden en önemlileri şunlardır:

- Hastalık. Oruç tuttuğu takdirde hastalığının artmasından veya iyileşmesinin gecikmesinden endişe eden bir Müslüman, Ramazan orucunu tutmayabilir. Daha sonra tutamadığı günler sayısınca kaza eder. İyileşme ümidi olmayan bir hastalık gerekçesiyle oruç tutamayarak fidye vermiş olan bir Müslüman sonradan oruç tutabilecek güce kavuşursa, tutamadığı günleri kaza eder. Daha önce tutamadığı oruçlar için fidye vermiş olması, bunu ortadan kaldırmaz.
- Yaşlılık. Çok ihtiyar olmaları nedeniyle oruca güç yetiremeyen ve oruç tutamayacak durumda olan yaşlı insanlar, oruç tutmayabilirler. Bunun yerine tutamadıkları gün sayısınca fidye verirler. Bu fidye ramazanın başında verilebileceği gibi, sonra da verilebilir. Bir fakire verilebileceği gibi birçok fakire de dağıtılabilir.
- Yolculuk. Ramazanda dinen sefer kabul edilen bir yolculuğa çıkan kimse, dilerse oruç tutmayabilir. Tutamadığı günleri, sayısınca, daha sonra kaza eder. Fakat yolcunun, kendisine fazla güç gelmeyecek ise orucunu kazaya bırakmayıp tutması daha iyidir. Güçlük çekilecekse veya arkadaşları oruçsuz olup yiyecekleri aralarında ortak ise, oruç tutmaması daha faziletlidir.
- Hamile veya emzikli kadın olmak. Gebe veya emzikli olan kadınlar, oruç tuttukları takdirde kendilerinin yahut çocuklarının zarar görmesinden endişe ederlerse sonradan kaza etmek üzere oruç tutmayabilirler.
- Aşırı açlık veya susuzluk. Oruçlu bir kimse, açlıktan veya susuzluktan dolayı he-lak olmaktan veya beden ve ruh sağlığının zarar görmesinden endişe ederse oruç tutmayabilir veya tuttuğu orucunu bozar. Sonra uygun bir zamanda tutamadığı oruçları kaza eder.

- Ağır işte çalışmak. Maden ocakları gibi ağır işlerde çalışan, Ramazan dolayısıyla işinde herhangi bir hafifletme yapılmayan, sözgelimi çalışabilmesi için su içmesi zorunlu olan ve bu işini bıraktığı takdirde başka iş bulamayacak ve geçim sıkıntısı çekecek olan bir Müslüman, bu durumda oruç tutmayabilir. Tutamadığı orucu daha sonra kaza eder.
- Hayız ve nifas halinde hanımlar oruç tutmazlar. Ramazanda tutamadıkları gün sayısınca daha sonra kaza ederler.

Araştıralım - Öğrenelim

Hangi durumlarda oruç tutulamayacağını araştırınız!

7. Orucu Bozan Durumlar

Mazeretsiz olarak oruç bozmak günahtır. Bozulan herhangi bir orucun kazası gerekir. Ayrıca mazeretsiz olarak kasten bozulan Ramazan orucu için ceza olarak bir de keffaret gerekir. Ramazanda oruçluyken mazeretsiz olarak kasten yiyip içmek, cinsel ilişkide bulunmak, tütün ve benzeri şeyler içmek, hem kaza hem de keffaret gerektirir.

Oruç tutmak, temelde yeme içme ve cinsel ilişkide bulunmaktan kaçınma esasına dayanmaktadır. Dolayısıyla bu üç şeyden birinin doğrudan işlenmesi orucu bozar.

8. Orucun Kefareti ve Kefareti Gerektiren Durumlar

Ramazan orucundan başka hiç bir orucun bozulmasından dolayı kefaret gerekmez. Yalnızca kaza gerekir. Ramazan orucunun bozulmasından dolayı kazaya ek olarak kefaret de gerekmesi için bu oruç, mazeretsiz olarak ve bilerek cinsel ilişkide bulunmak veya yiyip içmek suretiyle bozulmuş olmalıdır.

Kefaret; oruç tutmamanın değil, orucu bozmanın bir telafisidir. Bundan dolayı Ramazanda oruç tutmayan ve oruca niyet etmeyen kimseye kefaret gerekmez. Ancak bir Müslüman, Ramazanda mazeretsiz olarak oruç tutmuyor ise, büyük günah işlemiş olur. Böyle bir kişiye, esasen başladığı bir orucu bozmasından dolayı bir

telafi fırsatı olan kefarete değil, mazeretsiz olarak Ramazanda oruç tutmama gibi ağır bir günah işlediğinden dolayı tövbe gerekir.

Araştırılmalı - Öğrenelim

Oruç kefaretinin detayları için ilmi hallere bakınız!

9. Orucun Kazası ve Kazayı Gerektiren Durumlar

Orucun gayesi, oruç için belirlenen süre boyunca nefsi, iştah ve şehvet duyduğu şeylerden uzak tutmak suretiyle oruçtan beklenen sonuçların gerçekleşmesini sağlamaktır. Dolayısıyla unutarak olmadığı sürece bu yasağı zedeleyen şeyler orucu bozar. Bunlardan dolayı kaza gerekir. Artı olarak kefaretin de gerekmesi, Ramazan orucunun bilerek hem şeklen hem de anlam olarak bozulmasından dolayı olur. Bu da, genellikle beslenmek ve lezzet almak amacı ile yenip içilebilecek bir şeyleri bilerek yemek içmek veya cinsel ilişkide bulunmakla gerçekleşir.

Buna göre beslenme amacı ve anlamı taşımayan ve normal olarak yenilip içilecek durumda olmayan veya insan doğasının meyletmediği bir şeyleri yiyip içmekten yahut ta şeklen veya anlam olarak tam bir yeme içme veya cinsel ilişki sayılmayan şeylerden dolayı yalnızca kaza gerekir.

Birlikte Konuşalım

Orucun kazasını gerektiren durumları listeleyerek sınıf ortamında konuşunuz!

10. Orucu Bozmayan Durumlar

Orucu bozmayan durumlar başlığı altında sıralanabilecek pek çok şey vardır. Ancak burada kastedilen, insanların sıkça karşılaştığı ve orucu bozup bozmadığı konusunda tereddüde düştüğü bazı hususlardır. Bunlardan önemli görülen bazıları şunlardır:

1. Unutarak bir şey yemek içmek veya cinsel ilişkide bulunmak orucu bozmaz.
2. Kan aldirmek
3. Ağızdaki tükürüğü yutmak
4. Kendi isteği olmayarak boğazına toz ve duman girmesi
5. Cünüplükten dolayı gece yıkanması gerekirken yıkanmanın imsakten sonraya ertelenmesi.

Araştıralım - Öğrenelim

Orucu bozmayan diğer durumları araştırınız!

11. Oruçlu İçin Mekruh Olan Durumlar

Orucu bozmamakla birlikte bazı şeylerin yapılması oruçlu için mekruhtur. Bunlardan önemli bir kaçı şunlardır:

1. Yutmadan, diliyle bir şey tatmak
2. Tükürüğü ağızda biriktirip yutmak
3. Ağızda erimeyen, tadı, rengi veya parçaları çıkmayan bir şey çiğnemek
4. Eşini şehvetle öpmek veya sarılıp kucaklamak/ Bu takdirde cinsel boşalma olursa veya eşinin tükürüğünü yutarsa oruç bozulur.
5. Ramazanda kendisini zayıf düşürecek işler yapmak. Bu tür işler oruç farzını tamamlamasına veya bu ibadeti sağlıklı bir şekilde yerine getirmesine engel olacağı için mekruh görülmüştür.

12. Oruç İbadetinin İnsana Kazandırdıkları

Orucun birey açısından en önemli yararı, onu kötülöklere karşı korumasıdır. Çünkü İslâm'ın öngördüğü oruç, kişinin bütün varlığıyla ve bütün benliğiyle tutacağı oruçtur. Öncelikle oruç, kişiyi iyiliğe sevk ederek ve bütün kötölöklölerden uzaklaştırarak günahlardan koruyacaktır.

"Ey iman edenler! Oruç sizden öncekiler üzerine yazıldığı gibi, sizin üzerinize de yazıldı / farz kılındı. Umulur ki oruç sayesinde kötülüklerden korunursunuz" (Bakara, 2/183) ayeti kerimesi orucun farz kılınıışındaki esas amacı açıklamaktadır. Bu amaç, Müslümanın takvaya erişmesidir.

Oruçlu, oruç sayesinde insanı tutsak eden ve insanın kalbini katılaştıran bir takım kötü alışkanlıkların zincirini kırar, onların kendini kötülöklere süröklemesine

izin vermez ve böylece iradesini özgürce iyiye ve güzele doğru kullanmanın mutluluğunu yaşar. Böylece oruç, insanı, varlık amacına ters düşen düşünce ve yönelişlerden korur, kalbini kötölöklere arındırır. Sadece dünyevî zevkleri hedefleyen yaklaşımlar, insanı insanlık mertebesinden aşağı düşüren yaklaşımlardır. Oruç, insanı belli bir süre bu zevklerden mahrum bırakarak ona, kendini kontrol etme ve dünyaya sadece maddî hazlar penceresinden değil, bunun ötesinde ruhî zevkler açısından da bakabilme imkânı sunar.

Öfkeyi yenebilme ve sinirlerine hâkim olma alışkanlığı kazandırır.

Oruç şehevî arzulara gem vurarak, kişinin bu alanda da nefesine hâkim olabilme melekesi kazanmasına yardımcı olur. Böylece bu yolla işlenmesi muhtemel kötölöklere önüne geçilmesine katkı sağlar. Kişinin iffetini korumasına yardımcı olur.

Oruç insanı güçlölöklere katlanmaya ve meşakkatlere karşı tahammüle alıştıırır. İnsan da sabır duygusunu geliştirir, onu olgunlaştırır.

İnsan, sahip olduğu nimetlerin değerini, bunlardan mahrum kalınca daha iyi anlar. Oruç bize bu açıdan önemli dersler verir. Bir süre nimetlerden yararlanama-

yan insan, bu nimetlerin kıymetini anlar. Allah'ın vermiş olduğu sayısız nimetlerin kadrini daha iyi bilir, O'na şükreder. Bu açıdan bakınca oruç, kişinin nimetlere bakış açısında önemli etkiler meydana getirir. Bunun sayesinde insan elindeki nimetleri daha doğru bir şekilde değerlendirme anlayışına ulaşır.

Orucun en önemli işlevlerinden biri de insanda, nimetleri kendisine ihsan eden Yüce Allah'a karşı şükran duygusunu geliştirmesidir. Bu duyguya sahip olan insanlar, Allah'ın emrettiği şekilde nimetleri paylaşma bilincine ererler.

Oruç sayesinde insanın merhamet duyguları kabarır. Yoksullara acır, merhamet eder, yardım eder. İnsanda merhamet hissi, elemenden doğar. Hastalanan kimse, hastaların halini anlar, aç acın halinden anlar. Bu yönüyle oruç insanda acıma ve merhamet duygusunu geliştirir. Çünkü tok olan, acın halinden anlamaz. Acın halinden aç kalmış kimse anlar.

Oruçlu insan gün boyu ibadet halindedir. İnsan Yüce Allah'a ihlâsla ibadet yapmaktan büyük zevk alır. İşte oruçlu kimse sabahtan akşama bu zevki kesintisiz yaşar. Bu durum onun ruhen yücelmesini sağlar. Böylece oruç insanı ruhen yüceltir, melekleştirir.

Allah'ın rızasını kazanma mutluluğunun, kişinin ruh ve gönül dünyasına kazandıracakları ise, orucun kişiye kazandıracaklarının en ileri boyutudur.

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

'Sahura kalkın, çünkü sahurda bereket vardır' (Buharî, Savm 20).

'Oruçluya iftar ettiren kimse, oruçlunun sevabında bir eksilme olmaksızın, oruçlunun alacağı kadar sevap alır' (Tirmizî, Savm 82; İbn Mâce, Sıyam 45).

"Bir kimse oruçlu olduğunu unutarak yer, içerse orucunu tamamlasın, (sakın) bozmasın. Çünkü onu, Allah yedirmiş, içirmiştir" (Buharî Savm, 7).

Not Edelim

- Oruç insanı kötülöklere karşı korur.
- Oruç insanı varlık amacına ters düşen düşünce ve yönelişlerden korur.
- Oruç bireye nefesine hakim olabilme melekese kazandırır.
- Oruç insanı güçlölöklere karşı tahammüle alıştıırır.
- Oruç öfkeyi yenebilme alışkanılığı kazandırır.
- Oruç bir sabır eğitimidir.
- Oruç sahip olunan nimetlerin kıymetini daha iyi bilmeyi sağlar.
- Oruç insanda acıma ve merhamet duygusunu güçlendirir.
- Oruç insanı ruhen yüceltir.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Sahur ne demektir, sahur olmadan oruç tutulabilir mi?
2. İmsak ne demektir, İmsak vakti ne zamandır?
3. Mukabele nedir?
4. Fidyeye nedir, fitre nedir?
5. Oruç tutmamayı mübah kılan özürler nelerdir?
6. Oruç kefareti ne demektir?

Değerlendirme Soruları

1. Aşağıdakilerden hangisi, Ramazanda oruç tutmamayı mübah kılan özürlerden biri değildir?
A) Hamile veya emzikli kadın olmak.
B) Oruç tutmaya tahammül edilemeyecek kadar ağır bir işte çalışmak.
C) İtikaf yapıyor olmak.
D) Oruç tuttuğu takdirde hastalığın geç iyileşecek olması.

2. Ramazanda oruç tutamayacak kadar yaşlı olan bir kişinin yapması gereken aşağıdakilerin hangisidir?
- A) İmkânı varsa tutamadığı her bir oruç için bir fidye vermesi gerekir.
- B) Fidye vermesi gerekmez. Çünkü zaten oruç tutacak durumda değildir.
- C) Yerine birisini bulup bedel olarak oruç tutturması gerekir.
- D) Oruç konusunda dinî herhangi bir yükümlülüğü yoktur.
3. Oruçlu iken unutarak bir şey yiyip içen kişi aşağıdakilerden hangisini yapması gerekir?
- A) O orucu kaza etmesi gerekir.
- B) Yemeyi içmeyi kesip orucuna devam etmesi gerekir. Bundan dolayı kaza gerekmez.
- C) Tuttuğu oruç Ramazan orucu ise kaza etmesi gerekir. Nafile oruç tutuyorsa kaza etmesi gerekmez.
- D) O günün yerine bir fidye vermesi gerekir.
4. Aşağıdakilerden hangisi oruçluya müstehap olan şeylerden değildir?
- A) Sahura kalkmak ve sahurı imsak zamanına kadar geciktirmek.
- B) İftarı geciktirmemek.
- C) İftar ederken dua etmek.
- D) Oruçlu iken susup konuşmamak.
5. Henüz güneş batmadan battı zannederek iftar açan kimse aşağıdakilerden hangisini yapmalıdır?
- A) Bundan dolayı hem o orucu kaza eder hem de kendisine kefaret gerekir.
- B) O orucu kaza eder.
- C) Herhangi bir şey yapmak zorunda değildir. Güneş battı zannederek iftar açmıştır. Kasıtlı bir şey yoktur.
- D) O orucun fidyesini öder.

ÜNİTE 5
İSLÂM'DA PAYLAŞMA VE
YARDIMLAŞMA
ZEKÂT VE SADAKA

Ünitede Neler Var?

1. İnsanın Paylaşma ve Yardımlaşma Duygusu
2. İslâm'ın Paylaşma ve Yardımlaşmaya Verdiği Önem
3. Sadaka
4. Paylaşma ve Yardımlaşma İbadeti Olarak Zekât
5. Zekâtla İlgili Temel Kavramlar
6. Zekât Vermesi Gereken Kişiler
7. Zekât Verilebilecek Kişiler
8. Zekâtı Verilecek Mallar
9. Zekât İbadetinin İnsana Kazandırdıkları
10. Zekât İbadetinin Topluma Kazandırdıkları
11. Sevinçlerin Paylaşılması
12. Üzüntülerin Paylaşılması
13. Türk - İslâm Geleneğinde Paylaşma ve Yardımlaşma Kurumları

Ünite Hakkında

Bu ünite;

- İslâm dininde malî ibadetlerin en önemlisi olan zekât ve zekâtı da kapsayan sadaka ele alınmaktadır.
- Zekâtın insana ve topluma kazandırdıklarının yanında fikhî bakımdan zekâta ilişkin temel bilgiler verilmektedir.
- Zekât ve sadakanın, İslâm dinindeki paylaşma bilincini geliştiren ve somut olarak ortaya koyan uygulamalar olmasından hareketle paylaşma ve yardımlaşma konuları ele alınmaktadır.
- Paylaşmada, Allah'ın verdiği nimetlerin ve sevinçlerin paylaşılması kadar üzüntülerin ve sıkıntıların da paylaşılması önemlidir. Bu sebeple hasta ziyareti gibi üzüntülerin paylaşılmasını da içeren konulara yer verilmektedir.
- Sevinçlerin paylaşılması alanında da bayramlar ve mübarek gün ve gecelere değinilmektedir.

Öğrenme Hedefleri

Bu ünite işlendikten sonra;

- Zekât ve sadaka konusunda temel bir takım bilgiler elde edilecek,
- Müslüman toplumlarda hayatın ayrılmaz bir parçası olarak sıkça kullanılan sadaka, nisap, fidye, fitre gibi kavramların ne anlam taşıdığı ve aralarındaki farklar anlaşılacak,
- Zekâtın kimlere farz olduğu ve hangi mallardan, ne oranda zekât verilmesi gerektiği öğrenilecek,
- İslâm dininin paylaşmaya verdiği önemin boyutları daha iyi kavranacak,
- Sevinçlerin paylaşılması bağlamında dinî bayramlarımız ile mübarek gün ve geceler hakkında kısaca bilgi sahibi olunacak,
- Sıkıntıların paylaşılması bağlamında da, hasta ziyareti ve cenazeye karşı görevler gibi bir takım dinî vecibelerle ilgili bilgilere ulaşılabacaktır.

Üniteyi Çalışırken

1. Zekât konusunda, yakınlarınızdan ve tanıdıklarınızdan zekât verenlerle, istişare ediniz.
2. Kendiniz fıtır sadakası vermiyor iseniz, şu ana kadar sizin için fıtır sadakası verilip verilmediğini ailenizle konuşunuz.
3. Kur'an-ı Kerim'de zekât, sadaka, infak gibi doğrudan paylaşmaya yönelik ayetler hakkında bilgi edinmeye ve Kur'an-ı Kerim'in paylaşma üzerinde niçin bu kadar çok durduğunu anlamaya çalışınız.
4. İslâm tarihinde Müslümanlar tarafından oluşturulmuş sosyal yardımlaşma ve dayanışma kurumları hakkında bilgi edinmeye çalışınız.
5. Peygamber Efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra Ensar ile Muhacirler arasında yapılan kardeşlik antlaşması hakkında siyer ve tarih kitaplarından bilgi edininiz.

1. İnsanın Paylaşma ve Yardımlaşma Duygusu

İnsanın yaratılıştan sahip olduğu hasletlerden biri de yardımlaşma ve paylaşma duygusudur. İnsanın fitratında var olan bu duygunun harekete geçirilmesi ve gelişiminin sağlanması gerekmektedir. İşte zekât insanın yaratılışında var olan bu duyguyu açığa çıkaran, harekete geçiren ve geliştiren, diğer bir deyişle köreltmeyen bir işleve sahiptir. Zekâtın belki de en önemli işlevi, insanda var olan yardım etme ve dayanışma duygusunun, yine insanda yaratılıştan gelen bencillik duygusunun etkisiyle zayıflamasını

Ünite
5

ve gitgide yok olmasını önlemesi ve insana verebilme yani infak bilinci kazandırmasıdır. Cimriliğin etkisiyle hep alma ve kazanma dürtüsü yerine, verebilme bilincinin güçlendirilmesi, insanlık açısından çok önemlidir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın temeli bu anlayışa dayanır. Zekât, bu anlayışı geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda kurumsal hale dönüştürür. Nimetleri vereni hatırlayarak, O'nun verdiğiinden bir kısmını ihtiyaç sahiplerine aktarma şuuru denilebilecek bu anlayış, İslâm'daki sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın temelini oluşturur.

Zekâtın dinî bir yükümlülük olması, yardımın, gönüllü ve severek yapılmasına vesile olur. Bir şeyi severek ve gönüllü olarak yapmak, o şeyin insanda bir meleke haline gelmesine yardımcı olur. Artık zekât vermek, veren insanda zevke dönüşür.

Zekât, infak, sadaka ve benzeri isimlerle Kur'an-ı Kerim'in neredeyse her sûresinde özendirilen verme anlayışı, gerçek anlamda işler hale getirilebildiği takdirde gıpta edilecek bir yardımlaşma ve dayanışma anlayışının doğmasına yol açar.

2. İslâm'ın Paylaşma ve Yardımlaşmaya Verdiği Önem

Kur'an-ı Kerim'in en çok üzerinde durduğu ve teşvik ettiği hususlardan biri, Allah'ın kullarına verdiği rızkın paylaşılmasıdır.

Peygamber Efendimizin eğitiminde yetişen İslâm'ın ilk kuşağı Sahabe, paylaşma ve yardımlaşmanın en güzel örneklerini vermişlerdir. Kur'an-ı Kerim, onların yardımlaşmalarını övmektedir.

Daha sonraki Müslüman kuşaklar, Kur'an'ın aşıladığı infak ruhunu, asırlar boyu canlı tutmuşlardır. Bu anlayış toplumsal anlamda pek çok hayır kurumunun oluşmasına da vesile olmuştur. Vakıflar bunun en güzel örneğidir.

İslâm'ın paylaşma ve dayanışmaya verdiği önem, kuru bir söylemden ibaret değildir. Bunun en güzel örneği, Mekke'den Medine'ye hicret eden Muhacirlerle Medineli Müslümanlar arasında gerçekleştirilen kardeşlik dayanışmasıdır. Bu dayanışma ve yardımlaşma, tarihte benzeri görülmemiş bir fedakârlık ve dayanışma örneğidir. Medineli Sahabiler, sırf imanlarından dolayı, her şeylerini bırakarak Mekke'yi terk etmek zorunda kalan Mekkeli kardeşleri ile bütün imkânlarını paylaşmışlar ve bundan dolayı da 'Ensar' [yardım edenler] adını almışlardır. Bu gönüllü yardım, Medineli Sahabiler, yani Ensar çok zengin olduğu için değil, Kur'an'ın ifadesiyle, kardeşlerini kendilerine tercih ettikleri için gerçekleşmiştir. Bu anlayışın temeli mal zenginliğine değil, iman ve gönül zenginliğine dayanır. İslâm'ın paylaşma ve dayanışma yaklaşımının özünü bu uygulamada somut bir biçimde görmek mümkündür.

Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayet-i kerimede paylaşma emredilir. Hatta Yüce Allah, verecek bir şeyi olmayanın muhtaç durumda olana gönül alıcı güzel sözler söylemesini de paylaşma kapsamında değerlendirir.

Bu emrin yoğun bir şekilde yer aldığı bölümlerden biri, İsra sûresindedir. Bu sûrede paylaşmayı emir ve tavsiye eden ayetler, paylaşma ahlâkı hususunda bazı ölçüler de ortaya koymuştur. Verenin Allah olduğunu hatırdan çıkarmama, paylaşmaya ak-

rabalardan başlama, harcarken dengeli olma, saçıp savurmama, yoksullar, fakirler, yolda kalmışlar, muhtaç olmalarına karşın isteyemeyenlere verme şeklinde özetlenebilecek bu ölçüler, dengeli bir paylaşma stratejisi önermektedir.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Kendiniz için her ne iyilik işlemiş olursanız, Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür (Bk. İsrâ 17/28).

3. Sadaka

Halk arasında, genellikle, Yüce Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla, karşılıksız olarak fakir ve muhtaçlara yardım etme, iyilik ve ihsanda bulunma anlamında kullanılan Sadaka kavramı, aslında bundan çok daha geniş bir kapsama sahiptir. Sadakanın, farz, vacip ve nafil olanı vardır.

Farz olan sadaka, temelde zekâttır. Ancak öyle durumlar olur ki, bir Müslümanın malını harcaması farz hale gelebilir. Bir insanın canının kurtarılmasının, o malın harcanmasına bağlı hale gelmesi buna bir örnektir. Vacip olan sadaka ise Fıtır sadakasıdır.

Farz ve vacip olan sadakaların dışındaki sadakalar 'Nafil' adı altında anılır. Burada nafil kelimesi, gereksiz, faydasız anlamına olmayıp farz ve vacip olan sadakalara ek olarak yapılan ve sevap kazandıran sadakaları ifade etmektedir.

"Zekâtlar; ancak, yoksulların, düşkünlerin, zekât tahsili işinde çalışanların, kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenenlerin, kölelerin, borçluların, Allah yolunda cihad edenlerin ve yolcuların hakkıdır. Bu, Allah tarafından farz kılınmıştır" (Tevbe, 9/60).

Farz olan zekât ile vacip olan fitre, miktarları belirli bulunan sadakalardır. Birincisinde nisaba malik olduktan sonra bir yıl geçmesi, ikincisinde ise, sadece nisaba malik olmak şarttır. Bunların dışında sıkıntı ve zaruret içinde bulunan Müslümanın ihtiyacını giderecek ölçüde ona yardım etme şeklinde gerçekleştirilecek sadakanın miktarı, asgarî ihtiyaç oranındadır.

Her ne kadar yaygın olarak öyle anlaşılsa da sadakanın yalnızca maddî yardımlarla ilgili bir kavram olduğu zannedilmemelidir. Çünkü sadaka, geniş anlamıyla yapılan her türlü hayır, hasenatı ve iyiliği kapsamına alır. Buna göre kişinin, insanlar için olsun, hayvanlar için olsun, doğal ve sosyal çevre için olsun gerçekleştirdiği her türlü iyilik, lütuf ve ihsan, sadaka kavramı içerisinde değerlendirilebilir. Peygamber Efendimizin bir hadisinde de belirtildiği gibi insanlara karşı güler yüz göstermek de sadakadır.

Sadaka kişiye, elinde bulunan imkanların Allah tarafından bağışlandığı bilincini kazandırır. Böyle bir kişi, Allah'ın kendisine bağışlamış olduğu nimetten ihtiyacı olanlara verme erdemine erer. Beraberce yaşadığı, fakat kendisi gibi bu nimetlere erememiş insanları aynı ailenin bireyleri gibi görür ve insanlar arasında dayanışma duygusunun gelişmesi gerektiğine inanır. İşte bu duygu ile nefsinin bencillik ve cimriliklerinden arınır. İyilik yapma arzusu ile dopdolu hale gelir. Bireylerinin sadaka anlayışı gelişmiş bir toplumda hayat, acımasız bir kıyım alanı değil, bir yardımlaşma ve işbirliği imkanına dönüşür.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz iyi olmak demek değildir. Fakat iyi olan, Allah'a, âhiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman eden, malını sevmesine rağmen hısımlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, istemek zorunda kalanlara ve köle azadına veren, namaz kılan ve zekât verendir" (Bakara, 2/ 177).

Not Edelim

Bazı sadakalar, kişi öldükten sonra da ona sevap kazandırmaya devam eder. Bunlara 'Sadaka-i câriye' denir. Kesintisiz bir şekilde sürüp giden, devam eden sadaka demektir.

Bir hadiste sürekli sevap kaynağı olan ameller şöyle belirtilir: 'Âdemoğlu öldüğü zaman, amel defteri kapanır. Üç kimse bundan müstesnadır. Kesintisiz sadaka (sadaka-i câriye) meydana getirenler, topluma yararlı bir ilim (talebe/eser) bırakanlar ve kendisine hayır dua eden hayırlı çocuk yetiştirenler' (Müslim, Vasıyye 14; Ebû Davud, Vesâyâ 14; Tirmizî, Ahkâm 36).

Birlikte Konuşalım

Sadaka-i Câriye kapsamına girecek başka örnekler vererek, haklarında konuşunuz.

Sadaka taşları nedir? Sınıfta tartışınız!

Yorumlayalım

Bir hastaya vardın ise
Bir yudum su verdin ise
Yarın anda karşı gele
Hak şarabın içmiş gibi

Yunus EMRE

Yunus'un yukarıdaki mısralarını yorumlayınız!

Tartışalım

"Her meşrû ve güzel iş sadakadır" [Buhârî, Edeb 33; Müslim, Zekât 53].

"Ölüyü (kabre kadar) üç şey takip eder: Çoluk-çocuğu, malı ve ameli. Bunlardan ikisi döner, biri kalır. Çoluk-çocuğu ve malı döner, ameli (kendisiyle) kalır" [Buhârî, Rikak 42; Müslim, Zühd 5].

"Din kardeşini güler yüzle karşılamak gibi (tabîî) bir iyiliği bile sakın küçük görme!" [Müslim, Birr 144].

"Müslüman bir kişi bir ağaç diker de ondan insan, hayvan veya kuş yerse, bu yenen şey kıyamet gününe kadar o Müslüman için sadaka olur" [Müslim, Müsâkât 10].

"Bir adam Allah'ın rızasını umarak ailesinin geçimini sağlarsa, harcadıkları onun için birer sadaka olur" [Buhârî, İmân 41, Megâzî 12, Nefekât 1; Müslim, Zekât 49. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 60].

"Veren el alan elden hayırlıdır. Yardım etmeye, geçimini üstlendiğin kimselerden başla! Sadakanın hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilir. Kim insanlardan bir şey istemezse, Allah onu kimseye muhtaç etmez. Kim de tokgözlü olursa, Allah onu zengin kılar" [Buhârî, Zekât 18, Nefekât 2; Müslim, Zekât 94-97, 106, 124].

"Sadaka vermek malı eksiltmez. Kul başkalarının hatalarını bağışladıkça Allah da onun şerefini artırır. Kim Allah için alçak gönüllü davranırsa, Allah da onu yükseltir" [Müslim, Birr 69.].

Yukarıdaki hadislerden hareketle sadakanın önemini tartışınız!

4. Paylaşma ve Yardımlaşma İbadeti Olarak Zekât

Zekât, hicretin ikinci yılında Medine'de farz kılınmıştır. Kur'an-ı Kerim'deki "Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin..." (Bakara, 2/43, 110; Hac, 22/78; Nur, 24/56; Mücadele, 58/13; Müzzemmil, 73/2) meâlindeki ayetler zekâtın farz olduğunu gösteren delillerdendir.

İslâm dini paylaşmayı imanla bütünleştirmiş ve zekât vermeyi İslâm'ın temel şartlarından biri haline getirmiştir.

İslâm'a göre insanın sahip olduğu servetin gerçek sahibi Allah'tır. O'nun emanet olarak verdiği bu servetten başkalarına vermek gerekir. Pek çok ayette bu husus açıkça ifade edilmiştir (Nûr, 24/33). Kur'an'da Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde olan müttaki müminlerin özellikleri sayılırken bunlar arasında özellikle infak da zikredilmiştir (Bakara, 2/2-3). Kur'an-ı Kerim'de ayrıca varlıklı Müslümanların mallarında yoksulların hakları bulunduğunun ifade edilmesi (Zâriyât, 51/19; Meâric, 70/24-25) zenginlerin, ihtiyaç sahiplerine yardım yapmalarının bir lütuf değil, bilakis insanî bir borç ve yükümlülük olduğunu gösterir.

Zekât, dinen zengin sayılan mükellef Müslümanın, her sene malının belli bir miktarını Müslüman fakirlere vermesidir.

İslâm, yoksula yardımı kişinin isteğine bırakmamış, zengin olan herkesin zekât vermesini zorunlu kılmıştır. Çünkü zekât, Allah'ın zenginlere ihsan ettiği malda fakirlerin hakkıdır.

Zekâtın dünyevî ve uhrevî pek çok faydası vardır. Dünyada güven, bolluk, bereket ve huzur; ahirette ise cennet.

'Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.' (Tevbe, 9/103) mealin-

deki ayeti kerime zekâtını verenlerin kazanımlarını; "...Altın ve gümüş biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar (zekâtlarını verip hayır yapmayanlar) yok mu? İşte onlara elem verici bir azabı müjdele." (Tevbe, 9/34) ayeti ise zekâtını vermeyenlerin kayıplarını dile getirir.

Tartışalım

Zekâtı verilen malın bereketlenmesinin ne anlama geldiğini sınıf ortamında tartışınız!

5. Zekâtla İlgili Temel Kavramlar

Zekâtı daha iyi anlayabilmek için zekâtla ilgili bazı temel terimleri bilmeye ihtiyaç vardır. Şimdi bunların en önemlilerini görelim.

Nisap

Sözlükte her şeyin aslı, kökü, asgari miktar, adet gibi anlamlara gelen nisap, terim olarak, zekât, fitre, kurban gibi ibadetler için konulan bir zenginlik ölçüsüdür. Nisaba, zengin olmanın asgarî sınırı veya asgarî zenginlik ölçüsü de denilebilir. Borcundan ve temel ihtiyaçlarından fazla malî birikime sahip olan kişi dinen zengin sayılır. Dinen fakirlik sınırını aştıkları diğer bir deyişle dinen zenginlik sınırının altına düşmedikleri için, nisap miktarı mala sahip olan kişilerin, zekât ve sadaka almaları caiz olmaz. Bu nitelikteki kişilerin, kurban bayramında diğer şartları da taşımaları halinde kurban kesmeleri, Ramazan bayramında da fıtır sadakası vermeleri vaciptir. Dinen zengin kabul edilmenin asgari sınırı olan nisap, o dönemin şartları çerçevesinde Hz. Peygamber tarafından belirlenmiştir. Bu asgarî sınır, bir açıdan o dönem İslâm toplumunun ortalama hayat standardını ve zenginlik ölçüsünü de göstermektedir. Nisap miktarının belirlenmesinde kullanılan malların, o dönemin en yaygın zenginlik aracı olduğu söylenebilir. Nisabın bu mallar üzerinden belirlenmesi, sosyal ve ekonomik şartların fazla değişmediği ileriki dönemlerde de aynen korunmuştur (Bkz. İlmihal, II/5).

Not Edelim

Nisap, zekat yükümlülüğü için konulmuş bir ölçüdür. Dolayısıyla borcundan ve temel ihtiyaçlarından başka malı veya parası olan kimse dinen zengin sayılır ve bunların üzerinden bir yıl geçince zekât vermekle yükümlü olur. Malı veya parası nisap miktarına ulaşmamış veya nisap miktarı malı olup da üzerinden bir kameri yıl geçmemiş olan kimseler zekât vermekle yükümlü olmazlar.

Havâici Asliye (Asli İhtiyaç)

‘Havâic-i asliyye’ terimi, ‘Temel ihtiyaçlar’ anlamına gelmektedir. Terim olarak Havâic-i asliye, zekât, fıtır sadakası ve kurban yükümlülüğünün belirlenmesi sırasında asgarî zenginlik ölçüsü kabul edilen nisap hesaplanırken dışarıda tutulan temel ihtiyaç giderleri demektir.

Bu ihtiyaç giderleri: Ev, binit, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin bir yıllık yiyecek ve giyecekleri, lüzumlu ev eşyaları, şahsi kitaplar, çeşitli meslek sahiplerinin aletleri ve yaşamı için zorunlu olan diğer şeyler.

Temel ihtiyaçlar, zaman, ortam ve şartlara göre kısmen değişiklik gösterebilir. Mesela göçebe hayatı yaşayanlar için ev temel ihtiyaç değilken yerleşik hayattakiler için bu zorunlu bir ihtiyaçtır. Buna göre temel ihtiyaçlarda dikkate alınacak olan, kişinin içinde yaşadığı şartlara göre kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, yeme, içme giyim kuşam, barınma ve eğitim gibi zorunlu giderlerini karşılayacak olan meblağdır. İşte zekât, Fıtır sadakası ve Kurban nisabı hesaplanırken bu meblağ dışarıda tutulmaktadır. Çünkü temel ihtiyaç miktarı mal, kişinin hayatını sürdürmesi için zarurî olan miktardır.

6. Zekât Vermesi Gereken Kişiler

Zekât vermekle yükümlü olan kişiler, akli melekeleri yerinde, ergenlik çağına ulaşmış ve dinen zengin sayılacak miktarda maddî birikime sahip kimselerdir Buna gö-

re zekât vermekle yükümlü olan kimsede bulunması gereken nitelikler şunlardır:

1. Müslüman olmak.
2. Erginlik çağına gelmiş bulunmak.
3. Akıllı olmak.
4. Borçlu olmamak.

Müslüman olmayanlar, erginlik çağına gelmemiş bulunan çocuklar, akıl hastası olanlar zekât vermekle yükümlü değildirler. Elinde nisap miktarı veya daha fazla malı olduğu halde, bu birikimi borçlarının karşılığı olan kimse de zekât vermekle yükümlü değildir.

7. Zekât Verilebilecek Kişiler

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir" (Tevbe, 9/ 60).

Kendilerine zekât verilecek olanları şöyle sıralayabiliriz:

- Fakirler
- Yoksullar
- Borçlular
- Yolcular
- Allah yolunda cihad ve tebliğ faaliyetinde bulunanlar
- Kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenen kişiler
- Zekât toplama memurları
- Özgürlüğüne kavuşturulmaları için köleler.

Fakirlere zekât verirken şu sırayı gözetmek daha iyidir. Kardeşler, kardeş çocukla-

rı, amca, hala, dayı ve teyzeler, bunların çocukları, diğer yakınlar, komşular, meslektaşlar, zekât verecek kişinin içinde yaşadığı yerleşim biriminde bulunan diğer fakirler, başka yerlerde ikamet eden fakirler. Bir kimsenin, içlerinde muhtaç olanlar var ise öncelikle kendi yakınlarına zekât vermesi daha uygundur.

Zekât, ana, baba, dede ve ninelere; oğul, kız ve torunlara; eşe, Müslüman olmayanlara ve zenginlere verilemez. Müslüman olmayanlara sadaka verilebilir, ancak zekât verilmez.

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının peşinden (bunları) başa kakmayan ve gönül incitmeyenlerin, Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.

Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden gönül kırma gelen bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah her bakımdan sınırsız zengindir, halimdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir).

Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez" (Bakara, 2/261-264).

Birlike Konuşalım

Yukarıdaki ayetler üzerine arkadaşlarınızla konuşunuz!

8. Zekâtı Verilecek Mallar

Bir malın zekâtının verilebilmesi için, malın, temel ihtiyaçlardan fazla olarak nisap miktarına ulaşması, sahibinin elinde üzerinden bir yıl geçmesi ve hakikaten veya hükmen artıcı özelliğe sahip olması gerektiği daha önce belirtilmişti. Zirai ürünler, hayvanlar ve ticaret malları, gerçek anlamda çoğaltıcı niteliktedir. Altın, gümüş ve para ise hükmen artıcıdır. Çünkü bunlar yatırıma dönüştürülebilecek ve gelir getirebilecek mahiyettedir. Bu genel ilkeler çerçevesinde zekâta tabi olan mallar hakkında kısa bilgi vermeye çalışalım.

Ticaret malları, altın, gümüş ve paraların zekâtı

Ticaret mallarının her çeşidi, altın, gümüş ve nakit paralar zekâta tabidir. Elinde bunlardan bulunan kişi, zekât verirken bunları birlikte değerlendirir.

Altın ve gümüş

Altının nisabı daha önce de ifade edildiği gibi asgari 80,18 gramdır. Gümüşün nisabı ise 561 gramdır. İslâm'ın ilk yıllarında değer olarak 80,18 gram altın, 561 gram gümüşe eşit idi. Ancak günümüzde gümüş altına göre büyük ölçüde değer yitirmiştir. Bu bakımdan günümüzde para ve ticaret malı gibi zekâta tabi malların nisabı hesaplanırken altın nisabı ölçü alınmaktadır. Ancak elinde nisap miktarı veya daha fazla gümüşü olan kimse, zekâtını bu nisap üzerinden verir.

Paralar

Elde bulunan paraların değeri altın nisabına ulaştığı takdirde zekâta tabi olur. Mevcut para tek başına nisap miktarını bulmazsa, varsa altın ve ticaret malları ile birleştirilir ve hepsinin toplamı nisap miktarını bulursa, zekâtları verilir.

Çeşitli şirket ve gruplar tarafından çıkarılıp menkul kıymetler borsasında alınıp satılan hisse senetleri ticaret malı gibi olduğundan, bunların değerleri üzerinden ze-

kât verilir. Herhangi bir şirkete kâr ve zararda ortaklığın belgesi olan hisse senetlerinin zekâtına gelince; şirket mal alıp satmak suretiyle ticaret yapıyorsa, böyle bir şirketin hisse senetlerine sahip olan kimse, senetlerin değeri üzerinden zekât verir. Şirket, sanayi veya işletmecilik yapıyor ve sermayesi makine, alet ve araçlara bağlanmış ise, böyle bir kuruluşa ortak olan kimse zekâtını, elindeki hisse senetlerinin değeri üzerinden değil, yıllık kazancından verir.

Hayvanların zekâtı

Zekâtı gereken hayvanlar; koyun, keçi, sığır, manda, deve ve attır. Üretmek, süt veya yün almak maksadı ile beslenen ve yılın yarısından fazlasını kırlarda ve otlaklarda geçiren koyun, keçi, sığır, manda ve develer sayıca nisap miktarına ulaştıkları takdirde zekâta tabi olurlar.

Arazi ürünlerinin zekâtı

Yağmur veya ırmak suları ile sulanan yerlerde ürünün onda biri, masraf yapılarak sulanan arazilerde ürünün yirmide biri zekât olarak verilir.

Araştıralım - Öğrenelim

Zekâtı ödeme şeklini araştırın!

9. Zekât İbadetinin İnsana Kazandırdıkları

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir" (Tevbe, 9/103).

Bu ayette dile getirilen zekâtın müminleri temizlemesi, hem bireysel hem de toplumsal açıdan ele alınabilir. Çünkü zekât, bireysel açıdan ruhu, cimrilik, bayağılık, bencillik, başkasının malına göz dikme ve çekemezlik gibi manevî hastalıklardan arındırır. Böylece toplumu da bu tür kötü hasletler taşıyan insanlardan arındırmış ve korumuş olur. Zira bu kötülükler, düşmanlık ve başkasının hakkına tecavüz gibi sosyal hastalıkların başlıca sebebidir.

Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde zekâtın namazla birlikte anılması, kişinin manevî arınmasında zekâtın ne kadar önemli bir yer tuttuğunu gösterir. Çünkü namazın sağlayacağı Allah'a yakınlık ve ahlâkî arınmaya, zekât ta mala karşı düşkünlükten kaynaklanan zaaflardan arınma sağlayarak ve kişiye yardımlaşma ve dayanışma ruhu kazandırarak eşlik eder.

İslâmî açıdan zekâtı verilmeyen mal kirli kabul edilir. Mal ancak zekâtı verildiği zaman temizlenmiş olur. Böylece zekâtını veren Müslüman, hem malını manevî kirlilerden arındırmanın hem de ruhen arınmanın mutluluğunu elde eder.

Zekât sayesinde kişi, mala karşı düşkünlüğün getirebileceği zaaflardan da kurtulmuş olur. Eğer bu düşkünlük kontrolsüz kalırsa kişi meşru ve gayr-ı meşru demeden malını çoğaltmaya çalışır. Kazandığı mal ile kimseye yardım etmez. Zekât kişiyi böyle olumsuz bir akıbetten de korumuş olur.

Zekâtını veren insanlar hem Yüce Allah'ın emrini yerine getirmenin, hem fakirleri sevindirmenin ve hem de bu yolda yaptığı harcamaların yerinin dolacak olmasının mutluluğunu yaşarlar. Diğer taraftan sevindirdiği yoksulun duasını almanın ve onu sevindirmenin mutluluğu ise bir Müslüman için daha büyük bir kazanç ve sevinç vesilesidir.

Bu konuda müminin yaşayacağı diğer bir mutluluk da nimete şükretmiş olma mutluluğudur. Çünkü nimetlerin şükrü kendi cinsinden olur. Yüce Allah'ın bir nimet olarak verdiği malın şükrü de onu fakirlerle paylaşılarak olur. Zekâtını veren Müslüman bu şükrü eda etmiş olmanın mutluluk ve sevincini de yaşar.

Diğer taraftan zekât, fakirleri de olumlu yönde etkiler. Onlarda zenginlerin malına karşı oluşabilecek kıskançlıkların ve olumsuz duyguların önünü keser.

10. Zekât İbadetinin Topluma Kazandırdıkları

Sağlıklı bir toplumsal yaşam için, paylaşma bilinci son derece önemlidir. Paylaşma bilinci oluşmamış toplumlarda bencillik egemen olur. Bencilliğin egemen olduğu bir yerde ise ister istemez çekişme ve çatışmalar başlar. Bu durum, toplumsal huzursuzluklara yol açar. Her ne kadar bu tür çatışmalar kanuni düzenlemelerle bir ölçüde önlense de kanun denetiminin ulaşamadığı alanlarda söz konusu çatışma ve çekişmeler çok acımasız bir şekilde kendini gösterir. İşte zekâtın toplumsal açıdan en önemli işlevi, bencillik anlayışı yerine paylaşma bilincinin egemen olmasını sağlayarak toplumda ortaya çıkabilecek potansiyel çekişmeleri önlemesidir.

Zekâtın işlerlik kazandığı toplumlarda, cömertlik anlayışı yaygınlık kazanır. Zekât adeta toplumda yardımlaşma duygularını ateşler. Mal ve servet düşmanlığı azalır. Güven ortamı meydana gelir. İnsanlar birbirini sever, sayar ve böylece toplumda huzur ve mutluluk sağlanmış olur.

Böyle bir yardımlaşma ve dayanışma, sevinçte ve tasada bir ve beraber olma anlayışını peşinden getirir. Bu da toplumsal kaynaşmayı sağlar. Böylece zekât, zenginden yoksula bir şefkat ve merhamet; fakirden varlıklı kesime bir saygı ve sevgi köprüsü oluşturur.

11. Sevinçlerin Paylaşılması

‘Sevinçler paylaşıldıkça artar, üzüntüler paylaşıldıkça azalır’ sözü, gerçeği yansıtan bir vecizedir. Toplumun ortak tecrübesi ile ulaşılan bu sonuç, İslâm dini tarafından kabul edilmiş ve tavsiye edilmiştir. İnsanların sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşmak, Müslümanın Müslüman üzerindeki haklarından sayılmıştır. Bu bağlamda davete icabet, hasta ziyareti, cenazelere katılma ve taziye, hadislerde istenen paylaşma örneklerindendir. Bunlardan bir kısmı sevinçlerin paylaşılması ile bir kısmı da üzüntülerin paylaşılması ile ilgilidir. Diğer taraftan Peygamber Efendimiz kendisi, çevresindekilerin sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşarak bize örnek olmuştur.

Bayramlar

Müslümanların yılda iki dinî bayramı vardır: Ramazan bayramı ve Kurban bayramı. Yüce dinimiz İslâm, Ramazan bayramı münasebetiyle zenginlere Fıtır sadakasını, Kurban Bayramı münasebetiyle de kurbanı vacip kılmıştır. Bu da İslâm dininin bayramlardaki sevinç ve neşenin paylaşılmasına ve herkesin bu neşe ve sevince ortak olmasına verdiği önemi göstermektedir.

Bayramlar, müminler için neşe ve sevinç günleridir. Ramazan ayında oruç tutarak, Kurban Bayramında kurban keserek Allah'ın emrini yerine getiren ve Allah yolunda fedakârlık gösteren Müslümanlar, bayram yaparak Allah'ın gösterdiği çizgide bulunmanın mutluluk ve sevincini yaşarlar.

Bayramlarda müminler birbirleri ile bayramlaşırlar. Uzakta olanların bayramları ise, çeşitli iletilerle veya kartlarla tebrik edilir. Anne, baba ve büyükler ziyaret edilir, gönülleri alınır. Dargınlar barışır. Karşılıklı hediyeleşmeler, sevinç ve neşenin artmasına vesile olur. Böylece toplumda çok güzel bir kaynaşma meydana gelir.

Kandil Geceleri

Kur'an-ı Kerim'de Kadir gecesinin bin aydan daha hayırlı olduğu ifade edilerek bu geceye müstesna bir yer verilmiştir. Çünkü

Kadir gecesi, Kuran'ın inmeye başladığı gecedir. Bunun dışında Hz. Peygamberin doğduğu gece, İsrâ ve Mirac mucizesinin gerçekleştiği gece, Ramazandan on beş gün önce gelen Berat gecesi ve üç aylar olarak bilinen Recep Şaban ve Ramazan aylarının başlangıcındaki ilk Cuma gecesinin kültürümüzde ayrı bir yeri vardır ve bunlar genellikle 'Kandiller' olarak bilinir.

Bu müstesna geceler, Müslümanların birlik ve beraberliğini pekiştiren, aralarındaki kardeşliği güçlendiren, Yüce Allah tarafından af ve bağışlanmaya vesile olan zaman dilimleri olduğundan birer sevinç vesilesidir. Bu sebeple kandiller, Müslümanların sevinçlerini paylaştıkları zaman dilimleri içinde yer alır.

Müminler için bu zaman dilimleri kendilerini denetleme vesilesidir. Geçmişin muhasebesini yapıp geleceğe hazırlıklı olmaya kapı açar.

Kandiller vesilesi ile gönül huzuru içerisinde, Yaratıcısına, ailesine, çocuklarına, milletine ve tüm insanlığa karşı görev ve sorumluluklarını hatırlayan,

Bu vesile ile yanlış ve kusurlarından döneabilen,

Elini ve gönlünü uzanabileceği herkese açabilen insanlar bu zaman dilimlerinin bereketinden yararlanmış olurlar.

Başta Kadir gecesi olmak üzere kültürümüzde yer alan kandiller şunlardır: Mirac, Berat, Mevlid ve Regaib kandili.

Araştıralım - Öğrenelim

Kandil gecelerinin ne zaman olduğu ve bu gecelerde ne yapılması gerektiği konusunu araştırınız ve öğrendiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Cuma

Cuma günü Müslümanların birlik ve beraberliği açısından çok önemli bir gündür. Bu mübarek gün, âdetta haftalık bayram günüdür. Cuma namazı bireysel olarak kılınmaz, ancak cemaatle kılınır. Bu durum, herhangi bir yerleşim birimindeki bütün halkın, haftalık olarak bir araya gelmesi demektir. Cuma namazının en

kuvvetli farzlardan olması, bunu terk edenler için çok ağır ifadeler kullanılması, onun İslâm dinindeki yerini ve önemini göstermektedir. Öyle ki Cuma ile yükümlü olan ve namaza gitmeye engel bir özrü bulunmayan kimselerin cumaya gitmeyecek Cuma namazı vaktinde alışveriş yapmaları caiz değildir. Bu alışveriş haram kabul edilmiştir. Bu durum, Cuma namazına katılmanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

"Bir kimse cuma günü boy abdesti alarak elinden geldiğince temizlenir, saçını sakalını yıkayıp yağlayıp tarar veya evindeki güzel kokudan süründükten sonra camiye gider; fakat orada yan yana oturan iki kimsenin arasını açmaz, sonra Allah Teâlâ'nın kendisine takdir ettiği kadar namaz kılar, daha sonra sesini çıkarmadan imamı dinlerse, o cumadan öteki cumaya kadar olan günahları bağışlanır (Buhârî, Cum'a 6, 19.)."

"Cuma gününde bir zaman vardır ki, şayet bir Müslüman namaz kılarken o vakte rastlar da Allah'tan bir şey isterse, Allah ona dileğini mutlaka verir" (Buhârî, Cum'a 37, Talâk 24, Daavât 61; Müslim, Müsâfirîn 166, 167, Cum'a 13-15.).

Herhangi bir yerleşim birimindeki insanların, bireyselci yaklaşımlarla birbirlerinden kopmamaları, birbirlerinin durumundan haberdar olmaları, birbirlerinin derilerine çare aramaları, sevinçlerini ve kederlerini paylaşmaları için Cuma namazı önemli bir fırsattır.

Cuma ile ilgili "Her ergen olan kimseye cuma günü boy abdesti almak gereklidir." (Buhârî, Ezan 161, Cum'a 2, 3, 12; Müslim, Cum'a 5, 7; Ebû Dâvûd, Tahâret 127; Nesâî, Cum'a 2, 6, 8, 11; İbn Mâce, İkâmet 80) mealindeki hadisler de toplum içerisine çıkacak insanların, başkalarını rahatsız edebilecek bir durumda toplum içine çıkmamaları konusunda önemli ilkeler ortaya koymaktadır. Bu durum toplumsal birlikteliklerde başka insanlara karşı ne kadar saygılı davranılması gerektiği hususunda önemli mesajlar vermektedir.

Ramazan Ayı

Ramazan ayı, Müslüman toplumlarda yardımlaşmanın en üst seviyeye çıktığı bir ibadet iklimidir. Sahurları, iftar sofraları, teravihleri yanında diğer sosyal ve kültürel etkinlikleriyle Ramazan ayının İslâm âleminde ayrı bir yeri vardır.

Ramazan ayı Müslümanların hayatına ayrı bir neşe ve sevinç katar. Asırlardır Müslümanların hayatında mahallî kültürel katkılarla da zenginleşen Ramazan kültürü, hasretle beklenen ve özlemle kucaklanan bir zaman dilimi olmaktadır.

Müslümanların, Ramazan ayında yardım duyguları âdeta coşar ve toplumu bir yardım heyecanı sarar. Zekât ve fitre gibi yerine getirilmesi zorunlu malî ibadetlerin yanında Müslümanların gönüllü olarak yaptıkları yardımlar da hız kazanır. Âdeta Ramazan sevincini herkesin birlikte yaşaması için insanlar harekete geçer ve herkesin Ramazan sevincini paylaşması için toplumsal bir refleks oluşur. Bu durum Ramazanda çok kapsamlı bir toplumsal sevinci beraberinde getirir.

Sevinçlerin Paylaşılmasına İlişkin Diğer Örnekler

Sevinçlerin paylaşılması bağlamında Müslümanın mümin kardeşinin davetine icabet etmesi, düğününe katılması, herhangi hayırlı bir işinde onu kutlaması, insanî ve İslâmî görevlerindendir. İslâm dininin, bir Müslümanın çevresindeki komşularının, tanıdıklarının, dostlarının sevinçlerini paylaşmasına verdiği önemi anlayabilmek için fıkıh kitaplarımızda yer alan şu hükme bakmak yeterlidir. Buna göre nafile oruca niyet etmiş bir kişi, bir yemeğe davet edilir de katılmadığı takdirde davet sahibinin kırılabilceğinden endişe ederse orucunu açar ve sonra o orucu kaza eder. Peygamber Efendimizin, davete icabeti Müslümanın Müslüman üzerindeki haklarından saydığını yukarıda belirtmiştik. Bu ve benzeri hadisler, İslâm dininin sevinçlerin paylaşılmasına verdiği önemi göstermektedir.

12. Üzüntülerin Paylaşılması

İnsan hayatta daima iyi ve güzel şeylerle karşılaşmaz. Bazen de sıkıntılarla ve acılarla karşılaşabilir. Kimi zaman insanın karşılaştığı acılar çok ağır olur. Çok sevdi-

ği birini kaybetmesi, ağır bir hastalıkla karşılaşması, malının mülkünün elinden çıkması bunun örneklerindendir. Böyle durumlarda insan kendisine destek olacak, onu teselli edecek birilerine ihtiyaç duyar. Çevresinde bunları yapacak eşi, dostu, komşusu ve tanıdığı olanlar, karşılaştıkları acılar ve sıkıntılar nedeniyle yaşadıkları şoku daha kolay atlatabilirler. Bu sebeple üzüntülerin paylaşılması, toplumsal hayat açısından çok önemlidir. İslâm di-

ni bu hususta da çok güzel bir kardeşlik anlayışı ortaya koymuştur. Bu anlayış sayesinde insanlar, karşılaştıkları acıları ve sıkıntıları daha kolay atlatabilmektedirler. Şimdi bu alanda İslâm'ın ortaya koyduğu bazı hükümleri görelim:

Hasta Ziyareti

İçinde yaşadığı toplumda çevresindeki insanların derdleriyle ilgilenmek, muhtaçlara ve düşkünlere yardım etmek, davet edenlerin davetine icabet etmek, cenazelere katılıp dinî görevleri yerine getirmek ve hastaları ziyaret etmek önemli insanî görevlerdendir. İslâm dini bu insanî görevlerin yerine getirilmesini dinî bir ödev olarak kabul etmiştir. Hasta ziyareti insanî olduğu kadar İslâmî bir görevdir. Bu sebeple İslâm dini, bu insanî görev üzerinde özenle durmuştur.

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

"Hastayı ziyaret edin, aç olanı doyurun, esiri kurtarın!" (Buhârî, Cihâd 1, Et'ime 1, Nikâh 71, Merdâ 4).

Peygamber Efendimiz hasta ziyareti üzerinde özenle durmuştur. "Müslümanın, Müslüman üzerindeki hakkı beştir: Selâm almak, hasta ziyaret etmek, cenazeye ilişkin görevleri yerine getirmek, davete icabet etmek ve aksırana "yerhamükellah: Allah sana rahmetiyle davran" diyerek dua etmek" (Buhârî, Cenâiz 2; Müslim, Selâm 4) hadisi bu konuda Müslümanlara görevlerini hatırlatmaktadır. Bu hadisin bazı rivayetlerinde altı madde vardır. Bu gösteriyor ki hadiste geçen bu sayı, Müslümanın Müslüman üzerindeki haklarından yalnızca bir kısmını ortaya koymaktadır. Yoksa hakların bunlardan ibaret olduğu anlamına değildir.

Hz. Peygamber (s.a.s.), gerek yakınlarından ve gerekse içinde yaşadığı toplumdan hastalananları ziyaret eder ve onlara şifa diler dua ederdi. Bunun pek çok örneği bulunmaktadır. Hz. Aîşe (ra)'nın anlattığına göre o, aile bireylerinden biri hastalanınca, sağ eliyle onu sıvazlar ve şöyle dua buyururdu:

"Bütün insanların rabbi olan Allah'ım! Bunun ıstırabını giderip, şifa ver. Şifayı veren ancak sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Buna, hiçbir hastalık izi bırakmayacak şekilde şifa ihsan et!" (Buhârî, Merdâ 20, 38; Müslim, Selâm 46-49).

İslâm dininde kimliğine bakmadan hastayı ziyaret etmek, insan-hayvan ayırımı yapmadan aç olanı doyurmak, açıkta kalanı barındırmak, düşman eline düşmüş esiri kurtarmaya çalışmak dinî ödevlerdendir. Hz. Peygamber, toplumun yardıma muhtaç olan kesimlerine karşı son derece şefkat ve merhamet göstermiş ve bunu ümmetine de vasiyet etmiştir.

Hasta ziyaretini kısa tutmak, ziyaret sırasında onun moralini yükseltecek sözler söylemek, 'Allah şifa versin' şeklinde dua etmek, ondan da dua istemek ziyaret adabındandır.

Zor Durumda Olanlara Yardım

Zor durumda bulunan ve yardıma muhtaç olan insanlara yardım elini uzatmak, İslâm dininin özenle üzerinde durduğu bir husustur. Zorluk derecesine göre böyle

durumda bulunanlara yardım, özendirilen bir fazilet olmanın da ötesinde bir ödev haline gelir. Artık yalnızca sevap kazanmak ve iyi bir insan iyi bir Müslüman olmak için yerine getirilmesi gereken bir üstünlük olmaktan çıkarak yerine getirilmesi zorunlu bir göreve dönüşür. Elbette sevabından ve ecrinden bir şey kaybolmaz. Yardım edilmediği takdirde hayati tehlikenin bulunması veya telafisi imkânsız bedensel zararların ortaya çıkacak bulunması gibi durumlar buna örnekler. Böyle durumlarda yardım edebilecek konumda olanların yardıma muhtaç olana yardım etmesi, farz-ı kifayedir. Hangi dinden, hangi inançtan olursa olsun, toplumda bu şekilde yardıma muhtaç bulunanlara, yardım edebilecek konumda bulunanlardan hiç kimse yardım etmezse, dinen herkes sorumlu konuma düşer.

Zorda kalanlara ve düşkünlere yardım etmek, İslâm kardeşliğinin bir gereğidir. Müminin en önemli özelliklerinden biri yardımseverliktir. Çevresindeki insanların derdini dert edinmeyenler, gerçek İslâmî bilince sahip değillerdir. Peygamber Efendimiz (a.s.) bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır:

"Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yalnız bırakmaz. Bir kimse Müslüman kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, Allah da ona yardım eder. Bir kimse bir Müslümanın sıkıntısını giderirse, Allah da kıyamet günü onun sıkıntılarından birini giderir. Bir kimse din kardeşinin ayıbını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter" (Buhârî, Mezalim 3; Müslim, Birr 58).

İslâm'ın özelliklerinden biri de sosyal hayata çok önem veren bir din olmasıdır. Böyle bir toplumu oluşturan bireyler, sıradan bir topluluğun üyeleri değil, birisinin acısı hepsini etkileyen bir vücudun uzuvları gibidir (Buhârî, Edeb 27).

Bu toplumu oluşturan bütün fertler kardeştir (Hucurat, 49/10).

Peygamberimizin ifadesiyle, İslâm toplumunda müminin mümine bağlılığı, taşları birbirine kenetli bir bina gibidir (Buhârî, Salat 88; Mezalim 5; Müslim, Birr 65).

Böyle bir toplumda, yardıma muhtaç hiçbir kimsenin yardımsız kalmaması gerekir. Meselâ sıkıntı içinde olan borçluya mühlet verilmesine ilişkin olarak bir ayeti keri-

mede şöyle denilmektedir: "Eğer borçlu darlık içindeyse ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin. Eğer bilerseniz, (borcu) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır" (Bakara, 2/280).

Maddî yardımların yanında, ihtiyaç halinde zor durumda olanlara fiilî olarak da yardım etmek gerekebilir. Bu şekilde yapılacak fiillî yardımlar da İslâm dininde sadaka olarak nitelendirilmiştir. Peygamber Efendimiz, bu tür yardımların mükâfatını bir hadislerinde şöyle açıklamaktadırlar:

"Kimsesizlerin yardımına koşanlar, Allah yolunda cihad etmiş gibi sevap alırlar" (İbn Mâce, Ticaret 1 ; Tirmizî, Birr 44).

"Sevdiğiniz şeylerden Allah için harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz, Her ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir!" (Âl-ı İmran, 3/92).

İslâm dininde çok önemle üzerinde durulan bir infak tarzı da karz-ı hasen'dir. Karz-ı hasen, sıkıntıda olanlara borç verme anlamındadır. Karşılıksız verilen bu borç, Allah'ın en fazla hoşnut olduğu fiillerdendir.

Cenaze ve Taziye

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

De ki: "Sizin kendisinden kaçıp durduğunuz ölüm var ya, o mutlaka size ulaşacaktır. Sonra gaybı da, görünen âlemi de bilen Allah'a döndürüleceksiniz de, o size yapmakta olduklarınızı haber verecektir" (Cuma, 62/8).

Dinimiz, ölen kişi için, hastalandığı andan itibaren mezara konuncaya kadar, çevresindeki Müslümanlara, bir takım görevler yüklemiştir.

Cenazenin yıkanması, kefenlenmesi, üzerine namaz kılınması, kabrinin kazılması, defnedilmesi ve defin için gerekli işlemlerin yapılması, bütün bunlar Müslümanlar

üzerine farz-ı kifaye olan görevlerdendir. Bu görevleri Müslümanların bir kısmı yerine getirdiği zaman diğerlerinin üzerinden sorumluluk kalkar. Fakat kimse yerine getirmez ise herkes sorumlu konuma düşer.

Cenazeyi kabre yolculuğunda yalnız bırakmamak, mezara kadar da olsa ona arkadaşlık yapmak, önemli bir insani görevdir. İslâm dini bu görevin üzerinde özenle durmuştur.

Araştıralım

Hastalık anından defin ve sonrasına kadar yapılacak dinî görevler nelerdir? Araştırınız!

Ölen kimsenin aile fertlerinin taziye edilmesi, onlara sabır dilenmesi ve Cenab-ı Hakk'ın ölüyü bağışlaması için dua edilmesi müstehaptır. Taziye cenaze defnedildikten sonra yapılır. Peygamberimiz, "Başına felaket gelen kimseye taziyede bulunana musibet sahibinin sevabı kadar sevap verilir" (İbn Mâce, Cenaiz 56; Tirmizî, Cenaiz 71) buyurmuştur.

Cenaze evi halkına akraba ve komşuların yemek vermesi müstehaptır. Peygamberimiz, Hz. Cafer şehit olunca: "Cafer ailesine yemek yapın. Çünkü onların başına büyük bir iş geldi" (Ebû Davud, Cenaiz 30) demiştir. Fakat cenaze evinin yemek, helva hazırlayıp başkalarına ikram etmesi mekruhtur. Çünkü ziyafet vermek sevinçli zamanlarda meşrudur.

Bütün bunlar yakınlarını kaybeden ve büyük bir üzüntü yaşayan insanların acılarını paylaşmaya yönelik insanî davranışlardır. İslâm dini bu insanî davranışları dinî bir ödev olarak görmektedir.

Yorumlayalım

"Ölen kişiyi üç şey izler. Bunlardan ikisi geri döner, biri kalır. Onu ailesi (dost ve yakınları) malı ve sağlığında yaptıkları izler; ailesi ile dostları ve malı geri döner, yaptıkları ise onunla birlikte kalır" (Müslim, Zühd 1).

"Herhangi bir kul sıkıntıya düşer de "Biz Allah'dan geldik, Allah'a döneceğiz. Allahım, başıma gelen musibetin ecrini ver ve bana bundan daha hayırlısını lutfet" diye dua ederse, Allah Teâlâ onu uğradığı sıkıntıdan dolayı mükâfatlandırır ve ona kaybettiğinden daha hayırlısını verir" (Müslim, Cenâiz 4).

Yorumlayalım

Yukarıdaki hadisleri üzüntülerin paylaşılması açısından yorumlayınız ve düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız!

Kabir Ziyareti ve Geçmişlerimizi Anma

Kabirlere 'ziyaret edilen yer' anlamında mezar ismi verilmiştir. Kabirleri ziyaret etmek, İslâm'a aykırı unsurlar taşımamak şartıyla caiz görülmüştür.

Ziyaret esnasında kabirler çiğnenmez, kabirler üzerine veya arasına abdest bozulmaz, kabirler üzerine oturulmaz ve kabir-

lere yaslanılmaz, kabir yanında uyumaz. Bütün bunlar mekruhtur. Kab-

ristanın yeşil dokusuna zarar vermek de mekruh kabul edilmiştir.

Bütün bunlar ölülerin haklarına saygısızlık olarak kabul edilmektedir.

Kabirleri ziyaret etmenin bazı faydaları vardır. Kişinin, ölümü ve ahireti unutmaması, dünya malına fazla meyledip insanlara zulmetmeye kalkışmaması, geçmişteki iyi insanların iyiliklerini ha-

tırlayarak iyiliğe yönelme, kötü insanların da kötülüklerini göz önüne alarak kötülükten vazgeçme eğilimine girmesi gibi bu yararları sebebiyle İslâm dininde kabir ziyaret etmek, müstehap kabul edilmiştir. Çünkü kabir ziyareti insanlara ahireti hatırlatır.

Kabirleri çiğnemenin ve üzerine oturmadan, bir miktar ziyaret edilen mezarın yanında oturmak, hem orada yatanlar için hem de halen hayatta olanlar için dua etmek de tavsiye edilmiştir. Böylece kabirdeki mümin, gelen mümin kardeşiyle, yalnızlığını gidermek isteyecek ve sevinecektir.

Üzüntülerin Paylaşılmasına İlişkin Diğer Örnekler

İnsan hayatı boyunca çeşitli sıkıntılarla karşılaşabilir. Bir kaza sonucu özürlü konuma düşebilir. Yahut ta yakınlarından biri aynı durumla karşılaşabilir. Diğer taraftan kişi, hayatı için vazgeçilmez konumdaki malı mülküyle ilgili önemli bir kayba uğrayabilir. Hatta malını mülkünü tamamen kaybedebilir. Bütün bunlar ve benzeri bir takım musibetler, bir imtihan olarak kişinin dünya hayatında karşılaşabileceği sıkıntılı durumlardır.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Andolsun ki, sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneyeceğiz. Sabredenleri müjdele. Onlar; başlarına bir musibet gelince, 'Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz' derler. İşte Rableri katında rahmet ve merhamet onlarıdır. Doğru yola ulaştırılmış olanlar da işte bunlardır" (Bakara, 2/155-157).

Kişinin karşılaştığı bu durumlar bazen çok ağır da olabilir. İşte bu kabil durumlarda insan yakınlarının ve dostlarının desteğine ihtiyaç duyar. Böyle zamanlarda acıların paylaşılması, sıkıntı içerisindeki insanın üzüntüsünü ve kederini hafifletir. Yalnız olmadığını anlar. Bundan dolayı teselli bulur ve içinde bulunduğu ağır durumu daha kolay atlatabilir.

Müslüman duyarlılığı, çevresindeki insanların derdlerine ve sıkıntılarına aldırmama anlayışı ile bağdaşmaz. Hangi inançtan ve anlayıştan olursa olsun, çevremizde derdi ve sıkıntısı olan insanların derdlerini ve sıkıntılarını paylaşmak, üzüntülerine ortak olmak, İslâmî ve insanî bir görevdir.

13. Türk-İslâm Geleneğinde Paylaşma ve Yardımlaşma Kurumları

Kur'an ve Sünnet'in yardımlaşma ve dayanışmaya teşvik eden hükümlerinin yanında özellikle İslâm'ın ilk kuşağı sahabenin bunları çok canlı bir şekilde hayata geçiren efsanevî uygulama örnekleri, Müslümanları yardımlaşma ve dayanışmaya teşvik eden en önemli etkenler olmuştur. Komşusu aç iken tok yatanın, gerçek mümin olamayacağı vurgusu, Müslümanlar arasında ortak söylem haline gelmiştir.

İslâm'ın ilk kuşağı sahabe bu vasıfların en güzel örneklerini fiili olarak ortaya koymuştur. Bunların içinde hiç kuşkusuz en güzel dayanışma örneği, Hz. Peygamberle birlikte Medine'ye hicret eden Müslümanlarla, Medine'nin yerli Müslümanları arasındaki kardeşlik dayanışmasında yaşanmıştır. Bu kaynaşmada Ensar (Medine'li Müslümanlar mal varlıklarını Mekke'de mallarını, mülklerini, evlerini barklarını terk edip gelen Müslümanlarla paylaşmışlardır.

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

"Kişi, kendisi için istediğini, kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz" (Buhârî, İman 6).

İşte bu genel ilkeler ve uygulamalar çerçevesinde baştan beri Müslümanlar, çok güzel bir paylaşma ve yardımlaşma geleneği oluşturmuşlardır. Bu gelenek, İslâm dünyasında asırlar boyu sürecek sağlam ve köklü müesseselerin kurulmasına vesile olmuştur. Bunların başında vakıflar gelmektedir. Seleflerinden bu müesseseleri ve bunların dayandığı temel ilkeleri alan Türkler bunları daha da geliştirerek efsane haline gelen kurumlara asırlar boyu bu güzel geleneği sürdürmüşlerdir.

Türk İslâm geleneğindeki paylaşma ve yardımlaşma bilincini kökleştiren kurumların başında vakıflar gelmektedir.

İyilik ve hayırda yarışmak, Allah yolunda harcamada bulunmak ve toplumdaki kimsesiz, fakir ve düşkünlere yardım elini uzatmak, Kur'an-ı Kerim'in en çok üzerinde durduğu ve teşvik ettiği hususlardan biridir. Birçok ayet ve hadis, kalıcı olanın, bu tür yatırımlar olduğunu bildirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: "Sevdiğiniz şeylerden Allah için harcamadıkça tam hayra erişemezsiniz" (Âl-i İmran, 3/92).

Bazı ayetlerde de '...Hayırda yarışın...' (Bakara, 2/148; Maide, 5/48; Müminün, 23/61) tavsiyesi yapılmaktadır.

'...Onlardan bir kısmı da hayırda yarışırlar. Bu büyük bir lütuftur.' (Fatır, 35/32) mealindeki ayeti kerime ise hayır yarışına katılan Müslümanların ne kadar büyük bir ilahi lütuf elde etmiş olacaklarını haber vermektedir.

Bizzat Hz. Peygamber kendileri, Medine-i Münevvere'de yedi parça mülkünü vakfettiği gibi Sahabe-i Kiram'ın ileri gelenleri de birçok vakıf yapmışlardır. Öyle ki bu anlayış, Müslümanlar arasında "İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olan; malın en hayırlısı, Allah yolunda harcanan, Allah yolunda harcananın en hayırlısı da insanların en çok ihtiyaç duydukları şeyleri karşılayandır" şeklinde bir ilkenin yerleşmesini sağlamıştır.

Dilimizde sık kullanılan 'Sadaka-i câriye', sürekli sevap kazandıran sadaka anlamına gelir. Bir hadiste sürekli sevap kaynağı olan ameller şöyle belirlenir:

"Ademoğlu öldüğü zaman, amel defteri kapanır. Üç kimse bundan müstesnadır. Kesintisiz sadaka (sadaka-i câriye) meydana getirenler, topluma yararlı bir ilim (talebe/eser) bırakanlar ve kendisine hayır dua eden hayırlı çocuk yetiştirenler" (Müslim, Vasiyye 14; Ebû Davud, Vesâyâ 14; Tirmizî, Ahkâm 36).

Hadiste geçen "Sadaka-i câriye" nin vakfı da kapsamına aldığı şüphe yoktur. Dolayısıyla, hadiste anılan sadaka-i câriye; yol, köprü, çeşme, mescid, yoksullar için aş evi, hastane ve okul gibi hayır yerlerini kapsamına alır. İnsanlar bu gibi yerlerden yararlandığı sürece, bunları yaptıranlar, yapılmasına sebep olanlar, yol gösterenler ve destek olanlar, gerek sağlıklarında ve gerekse vefatlarından sonra sevap kazanmaya devam ederler.

Geçmişte Müslüman Türklerin kurduğu vakıfların, yardım elini uzatmadığı bir saha düşünmek neredeyse imkânsızdır. Evlenecek fakir kızların çeyizlerinin hazırlanmasına katkı sağlayan vakıflardan tutun da yaşlanıp çalışamayacak duruma düşen yük hayvanlarının bakımına; yolcuların konaklayacakları hanlar ve kervansaraylardan cami külliyelerine ve göçmen kuşların korunup gözetilmesine varıncaya kadar toplumsal hayatın her alanında vakıf hizmetlerini görmek mümkündür.

Türk milletinin tarihinde kardeşlik, birlik, beraberlik vb. ilkeleri en güzel şekilde hayata geçiren sivil toplum kuruluşlarından biri de Ahilik teşkilatı olmuştur.

İslâm tarihinde kendisinden önce aynı

amaçlarla kurulan Fütüvvet teşkilatlarının izinden giderek İslâm'ın kardeşlik prensibini hayata geçiren bu sivil oluşum, esnaf ve sanatkârlar arasında büyük kabul görmüş, dürüst esnaflığın, dürüst sanatkârlığın, güvenin ve emanete riayetin efsanevî örneklerini vermiştir.

Ahiliğe girecek olan kimse, ilk önce Ahiliğin esaslarını, ahlâkî ve ticarî kurallarını benimsemek ve bu dinî ve ahlâkî emirlere uymak zorunda idi. Teşkilat mensuplarında bulunması gereken vasıflar, vefâ, doğruluk, güven, cömertlik, tevazu, kardeşlerinin iyiliğine çalışmak, kardeşlerini doğru yola ve iyiliğe yönlendirmek, affedici olmak ve tövbe idi. İçki içme, yalan, zina, gıybet, emanete hıyanet, hile gibi kötü alışkanlık ve davranışlar ise meslekten atılma sebebi idi.

Ahilik teşkilatının en önemli prensiplerinden biri, mesleki ehliyete verilen önemdi. Şehirlerde, köylerde, kısacası ülkenin her tarafında düzenli bir şekilde örgütlenmiş bulunan bu güzel teşkilat, Anadolu'nun Moğollar tarafından işgâli dönemi gibi çalkantılı ve sıkıntılı dönemlerde halkın birlik beraberlik ve kardeşliğinin bozulmadan korunmasında önemli rol oynamış ve devlet millet bütünleşmesinin en güzel örneğini vermiştir.

Ünitenin Özeti

İnsanın yaratılıştan sahip olduğu hasletlerden biri de yardımlaşma ve paylaşma duygusudur. Zekât insanın yaratılışında var olan bu duyguyu açığa çıkaran, harekete geçiren ve geliştiren bir işleve sahiptir. Zekât bencilliği önler ve insana verebilme yani infak bilinci kazandırır.

Allah'ın verdiği rızkı muhtaç durumda olanlarla paylaşma, Müslümanın en önemli özelliklerinden biridir. Kur'an-ı Kerim'in en çok üzerinde durduğu ve özendirdiği hususlardan biri, Allah'ın verdiği rızkın paylaşılmasıdır. Sadaka İslâm'daki paylaşma bilincinin pratiğe yansımadır. Geniş anlamıyla sadaka yapılan her türlü hayır ve hasenâtı kapsamına almaktadır. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'de zekâta da sadaka denmektedir.

Zekât ile yükümlü olmak için dinen zengin olmak gerekir. Nisap, dinin koyduğu bir ölçüdür. Borcundan ve temel ihtiyaçlarından fazla olarak bu ölçekte bir biriki-

me sahip olan kişi dinen zengin sayılır. Nisaba, zengin olmanın asgarî sınırı veya asgarî zenginlik ölçüsü de denilebilir. Borcundan ve temel ihtiyaçlarından başka bu kadar zekâta tabi malı veya parası olan kimse dinen zengin sayılır ve bunların üzerinden bir yıl geçince zekât vermekle yükümlü olur. Malı veya parası nisap miktarına ulaşmamış veya nisap miktarı malı olup da üzerinden bir kameri yıl geçmemiş olan kimse zekât vermekle yükümlü olmaz.

‘Havâic-i asliyye’, ‘Temel ihtiyaçlar’ anlamına gelmektedir. Havâic-i asliye, zekât, fıtır sadakası ve kurban yükümlülüğünün belirlenmesi sırasında asgarî zenginlik ölçüsü kabul edilen nisabın hesaplanmasında dışarıda tutulan temel ihtiyaç maddeleri demektir. ‘Temel ihtiyaçlar’: Ev, binit, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin bir yıllık yiyecek ve giyecekleri, lüzumlu ev eşyaları, şahsî kitaplar, çeşitli meslek sahiplerinin aletleri ve yaşamı için zorunlu olan başka şeylerdir.

Zekât vermesi gereken kişiler, aklî melekeleri yerinde, ergenlik çağına ulaşmış ve dinen zengin Müslümanlardan maddî birikimleri zekât verme şartlarını taşıyanlardır. Zekât verilecek kişiler, fakirler, yoksullar, borçlular, yolcular, Allah yolunda cihad ve tebliğ faaliyetinde bulunanlar, kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenen kişiler, zekât toplama memurları ve tutsaklıktan kurtulabilmeleri için kölelerdir.

Bir mala zekât düşmesi için, malın, temel ihtiyaçlardan fazla olarak nisap miktarına ulaşması, sahibinin elinde üzerinden bir yıl geçmesi ve hakikaten veya hükmen artıcı özelliğe sahip olması gerekir. Zirai ürünler, hayvanlar ve ticaret malları, hakikaten artıcı niteliktedir. Altın, gümüş ve para ise hükmen artıcıdır.

Zekât, insandaki mala karşı aşırı düşkünlüğü törpüleyerek bu arzuyu dengede tutar. Böylece kişi, mala karşı düşkünlüğün getirebileceği zaatlardan kurtulmuş olur. İslâm dini, toplumsal kaynaşma, dayanışma ve yardımlaşmaya büyük önem verir. İnsanların sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşmak, bunun bir gereğidir. Bu bağlamda davete icabet, hasta ziyareti, cenazelere katılma ve taziye, hadislerde istenen paylaşma örneklerindendir. Bunlardan bir kısmı sevinçlerin paylaşılması ile bir kısmı da üzüntülerin paylaşılması ile ilgilidir. Diğer taraftan Peygamber Efendimiz kendisi, çevresindekilerin sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşarak bize örnek olmuştur. İnsan hayatta daima iyi ve güzel şeylerle karşılaşmaz. Bazen de sıkıntılarla ve acı-

larla karşılaşabilir. Kimi zaman insanın karşılaştığı acılar çok ağır olur. Çok sevdiği birini kaybetmesi, ağır bir hastalıkla karşılaşması, malının mülkünün elinden çıkması bunun örneklerindendir. Böyle durumlarda insan kendisine destek olacak, onu teselli edecek birilerine ihtiyaç duyar. Çevresinde bunları yapacak eşi, dostu, komşusu ve tanıdığı olanlar, karşılaştıkları acılar ve sıkıntılar nedeniyle yaşadıkları şoku daha kolay atlatabilirler. Bu sebeple üzüntülerin paylaşılması da, toplumsal hayat açısından sevinçlerin paylaşılması kadar önemlidir. İslâm dini bu hususta da çok güzel bir kardeşlik anlayışı ortaya koymuştur. Bu anlayış sayesinde insanlar, karşılaştıkları acıları ve sıkıntıları daha kolay atlatabilmektedirler.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Paylaşma bilinci açısından zekâtın işlevi nedir?
2. Sadaka kavramı içerisine neler girer?
3. Nisap nedir? Zekât nisabı ile Fıtır sadakası nisabı arasında ne fark vardır?
4. Havâic-i asliye nedir?
5. Zekât kimlere verilir?
6. Kimler zekât verir?
7. Hangi mallardan zekât verilir?
8. Zekât ibadetinin birey açısından kazanımları nelerdir?
9. Zekâtın toplumsal kazanımları nelerdir?
10. Paylaşma bilinci açısından Ahilik ve vakıflar nasıl bir işlev görmüşlerdir?

Değerlendirme Soruları

1. Aşağıdakilerin hangisi fıtır sadakasını vermekle yükümlüdür?
A) Ramazan bayramı sabahında dinen zengin konumda olan Müslümanlar, kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler için öderler.
B) Dinen zengin olsun olmasın bütün Müslümanlar öderler.
C) Ramazanda oruç tutmamayı mübah kılan bir özrü bulunanlar tutamadıkları her gün için bir tane olmak üzere öderler.
D) Başladığı Ramazan orucunu mazeretsiz olarak bozanlar bunun yerine öderler.

2. Oturduğu evinin dışında ikinci bir evi olan kimse zekât konusunda nasıl bir tutum izler?

- A) Bu evin zekâtını değeri üzerinden öder.
- B) Diğer gelirleriyle birlikte bunun gelirini de hesaplar, nisap miktarını geçerse zekâtını buna göre öder.
- C) Bu evini kiraya vermişse zekâtını değeri üzerinden öder, kirada değilse zekât gerekmez.
- D) Yazlık olarak kullanıyorsa zekât gerekmez, değilse değeri üzerinden öder.

3. Nisap miktarından fazla zekâta tabi parası olan kişi ne yapmalıdır?

- A) Zekât verirken nisap miktarının altında kalan kısmı düşerek zekâtını verir.
- B) Nisap miktarının altında kalan kısmı da dâhil ederek zekâtını verir.
- C) Nisap miktarını geçtikten sonra havaic-i asliyesini de dâhil ederek zekâtını hesaplar.
- D) Parada nisap miktarına bakılmaz. Az olsun çok olsun zekâtı verilir.

4. Aşağıdakilerden hangisi zekâtla ilgili kavramlardan biri değildir?

- A) Nisab
- B) Vakfe
- C) Havâic-i asliye
- D) Sadaka

5. Aşağıdakilerden hangisi Kandil gecelerimizden biri değildir?

- A) Regaib
- B) Kadir
- C) Aşure
- D) Berat

ÜNİTE 6

HAC VE KURBAN

Ünitede Neler Var?

1. Hac İbadeti ve Önemi
2. Hac İle İlgili Kavramlar
3. Hac İle İlgili Yerler
4. Hac İbadetinin Çeşitleri
5. Hac İbadetinin Yapılışı
6. Umre
7. Hac İbadetinin Bireysel ve Toplumsal Açısından Kazandırdıkları
8. Kurban

Ünite Hakkında

Ünitede;

- Hac, umre ve kurban konuları işlenmektedir.
- Hac ibadetini iyi anlayabilmek için haccın yapıldığı mukaddes yerlerin tanınmasına ihtiyaç vardır. Bu noktadan hareketle hac ibadetinin yapıldığı yerler kısaca tanıtılmaktadır.
- Hac ibadetinin önemi, yapılışı, hacle ilgili terimler açıklanarak hacdeki fiillerin simgesel anlamları açıklanmaktadır.
- Umre ibadeti de kısaca anlatılarak hac ile aralarındaki farklara değinilmektedir.
- Hac ve umrenin İslâm kardeşliği açısından önemi ve Müslümanlara kazandıracaklarına işaret edilmektedir.
- Son olarak da kurban ibadetinin mahiyeti, şartları ve paylaşma bilinci açısından insana ve topluma kazandırdıkları açıklanmaktadır.

Öğrenme Hedefleri

Bu ünite işlendikten sonra:

1. Hac ve umrenin yapıldığı kutsal yerler hakkında kısaca bilgi sahibi olunacak,

2. Ihram, tavaf, vakfe, sa'y gibi hacca ilişkin terimlerin ne ifade ettiği anlaşılacak,
3. Hac ve umrenin nasıl yapıldığı ana hatlarıyla öğrenilecek,
4. Hac ve umrede yapılan eylemlerin simgesel anlamlarına ilişkin bilgi alınacak,
5. Hac ve umrenin bireysel ve toplumsal açıdan kazandıracakları konusunda bir fikir edinilecek,
6. Kurbanın mahiyeti, şartları, amacı ve toplumsal kaynaşma ve paylaşma bilinci açısından önemi kavranacaktır.

Üniteyi Çalışırken

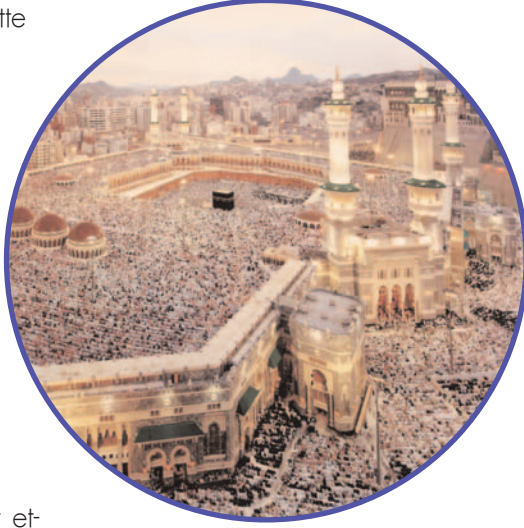
1. Mümkün olduğu takdirde, Diyanet İşleri Başkanlığınca hazırlanan 'Kutsal İklimde Yolculuk' adlı CD'yi izleyiniz.
2. Hac ve umre ibadetini eda etmiş yakınlarınızdan ve tanıdıklarınızdan hac ve umreye ilişkin bilgi alınız.
3. Diyanet İşleri Başkanlığınca yayınlanan 'Haccı Anlamak' ve 'Hicaz Albümü' adlı eserleri okuyunuz.

1. Hac İbadeti ve Önemi

Hac kelimesi, sözlükte 'kastetmek ve yönelmek' anlamına gelmektedir. Terim olarak ise 'Mekke şehrindeki Kâbe'yi ve çevresindeki bazı yerleri, özel vakti içinde usulüne uygun olarak ziyaret etmek ve bu esnada hac ibadetine ilişkin yapılması gereken bir takım görevleri yerine getirmek' demektir. Hac, İslâm'ın beş temel ibadetinden biridir. Hac ibadetini yerine getirene hacı denir.

"Gitmeye gücü yetenlerin Kâbe'yi haccetmeleri insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır" (Âli İmran, 3/ 977).

Haccın farz olduğu, Kur'an ve Sünnette bildirilmiştir. Bu konuda tüm Müslümanlar görüş birliği içerisinde dirler. Kur'an-ı Kerim'de, "Gitmeye gücü yetenlerin Kâbe'yi hacce tmeleri insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır" (Âli İmran, 3/ 977) buyurulmuştur. Hz.Peygamber de, "İslâm beş temel esas üzerine kurulmuştur. Bunlar, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Kâbe'yi hacce tmek ve Ramazan orucunu tutmaktır" (Buhârî, İman 1; Müslim, İman 19-22.) buyurmaktadır.

Hac sembollerle örölü bir ibadettir. Malî, bedenî, ferdî, içtimaî, siyasî boyutları bünyesinde toplayan kapsamlı bir ibadettir.

Hac, iman esaslarını pekiştirmekte ve Müslümanlara takva, sabır, sevgi-saygı, kardeşlik, fedakârlık, cömertlik vb. ahlâkî güzellikleri kazanma ve yaşama imkânı sunmaktadır. Bütün bu özellikleriyle hac, yoğunlaştırılmış bir manevî arınma süreci gibidir.

Hac, her yıl dilleri, renkleri, ülkeleri, coğrafyaları ve kültürleri farklı, fakat hedef ve gayeleri aynı, milyonlarca Müslüman'ın bir arada, hep birden ibadet edip Allah'a yönelmelerini, birbirleri ile tanışıp kaynaşmalarını, insanlığın der tlerini görüşüp ortak çareler üzerinde düşünmelerini sağlar. Hac esnasında günlük giysilerinden soyunup ihrama giren Müslümanlar, makam, mevki ve servetle böbürlenmemeyi, insanlar arasındaki eşitliği, ölüm ve ölümden sonraki diriliş ve toplanışı unutmamayı fiilen yaşar ve öğrenirler.

İhramlı için konulan yasaklar, kimseye hatta haşerelere bile zarar vermeme, yara-

tıklara şefkat ve merhamet, zorluklara sabretme melekesi kazandırır. Böylece hac farızasını eda eden kimseler, Allah'a kulluk vazifelerini ifa etmiş oldukları gibi çevresindekilere yararlı olma, hiç değilse zarar vermeme alışkanlığı kazanmış olurlar.

"(Yol için) kendinize azık alın. Gerçekten en hayırlı azık takvadır"
(Bakara, 2/197).

2. Hac İle İlgili Bazı Kavramlar

Mikat

Hac yapmaya çeşitli bölgelerden gelenlerin, ihrama girdikleri belli yerlere 'Mikat' denir. Peygamber Efendimiz tarafından belirlenmiş beş mikat yeri vardır.

İhram

Haccın şartlarından biri olarak "İhram", hac ya da umre yapmaya niyet eden kişinin, başka zamanlarda işlemesi mübah olan bazı fiil ve davranışları, belirli bir süre kendisine haram kılması, ya saklamasıdır. Buna "ihrama girme" denir. İhrama girildiğinde erkekler, iki parçadan ibaret kumaşla örtünürler.

Araştıralım - Öğrenelim

- Mikat yerleri hakkında ilmi hallerden bilgi edininiz.
- İhrama girmeden önce hacı adaylarının yapması gereken temizlikleri araştırınız.

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

"Kim Allah için hacceder de hac esnasında kötü sözlerden ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsa annesinin onu doğurduğu günkü gibi (günahlarından arınmış olarak hacdan) döner" (Buharî, Hac 4).

Tavaf

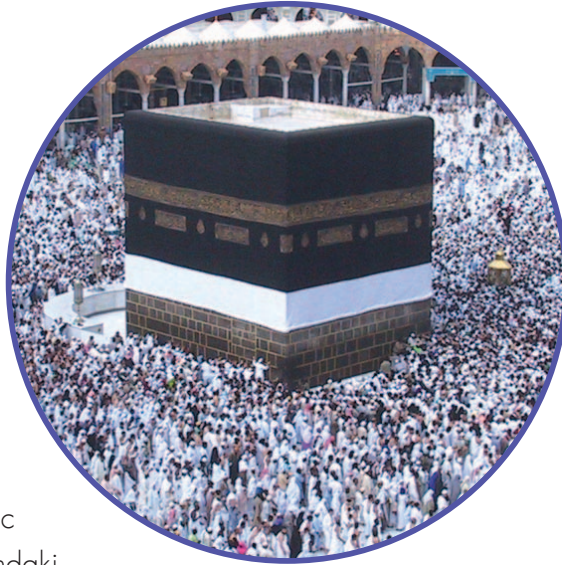
'Tavaf', Hacer-i Esved köşesinden veya hizasından başlayarak tavaf niyetiyle Kâbe'nin etrafında yedi defa dönmektir. Her bir dönüşe 'Şavt' denir. Yedi şavt bir tavaf olur.

Sa'y

"Sa'y" kelimesi; koşmak, hızlı yürümek anlamına gelmektedir. Hac ve umrede Kâbe'nin doğu tarafındaki 'Safa' tepesinden başlayarak 'Merve' ye dört gidiş, Merve'den Safa'ya üç dönüş olmak üzere bu iki tepe arasındaki gidiş-gelişe denir. Sa'yde, Safa'dan Merve'ye her bir gidişe ve Merve'den Safa'ya her bir dönüşe 'Şavt' denir.

Sa'y yapmak vaciptir.

Sa'yın aslı, Hz. Hacer'in henüz kendisini emmekte olan oğlu Hz. İsmail için su ararken bu iki tepe arasında koşmasının hatırasına dayanmaktadır.

Şavt

Şavt, tavafta usûlüne göre Kâbe'nin etrafında bir defa dolaşmayı; sa'yde ise, Safa ile Merve arasındaki her bir gidiş veya gelişi ifade eder.

Vakfe

Sözlükte durmak, duruş anlamına gelen vakfe, bir hac terimi olarak, ilk plânda Arafat vakfesini ifade eder. Asgari olarak, Arefe günü, güneşin öğle vakti tam tepe noktasına gelip batıya eğilmesinden, kurban bayramı sabahı şafak söküne kadar, kısa bir süre de olsa Arafat sınırları içinde bulunmakla gerçekleşen ve hacın en önemli rüknü olan Arafat vakfesinden başka hacda bir de Müzdelife vakfesi vardır. Bu vakfe de bayram gecesi Müzdelife'de yapılır. Müzdelife vakfesi hacın vaciplerindendir.

Hz. Peygamber (s.a.s.), "Hac Arafat'tır" buyurmuştur (Ebû Davud, Menâsik 68; İbn Mâce, Menâsik 57). Bu yüzden Arafat vakfesini yapamayan kimse hac yapamamış olur.

3. Hac İle İlgili Yerler

Mescid-i Haram

'Mescid-i Haram', Mekke şehrinde, ortasında Kâbe'nin yer aldığı büyük bir mescittir. Buna 'Harem-i Şerif' de denir.

Araştıralım - Öğrenelim

Mescid-i Haram'ın başlangıçtan günümüze geçirdiği mimarî değişiklikleri araştırınız.

Kâbe

Müslümanların namaz kılarken kendisine yöneldikleri Kâbe, yeryüzünde kurulan ilk binadır. "Mescidi-i Haram" ın ortasında bulunan Kâbe, 145 m² alan üzerine kurulmuş küp şeklinde taş bir yapıdır. Üzeri siyah bir örtü ile örtülüdür. Örtüsü her sene hac mevsiminde yenilenmektedir.

Safa-Merve

Kâbe'nin doğusunda bulunan iki küçük tepeliğin isimleridir. Bugün Mescidi Haramın sınırları içerisinde kalmıştır. Hac menasikinden olan sa'y, bu iki tepe arasında yapılır.

Arafat

Arafat, Mekke'nin yaklaşık 25 km. güneydoğusunda bulunan geniş bir alanın adıdır. Haccın en önemli rüknü olan Arafat vakfesi bu alanda yapılır. Bu geniş alanın sınırları Peygamber Efendimiz tarafından gösterilmiştir. Günümüzde bu sınırlar levhalarla işaretlenmiştir.

Müzdelife

Müzdelife, Arafat ile Mina arasında ve Harem sınırları içinde kalan bir bölgenin adıdır. Müzdelife'nin sınırları da günümüzde levhalarla belirtilmiştir. Müzdelife'de vakfe yapmak haccın vaciplerindendir. Hacılar bayram gecesi akşamla yatsı namazını birleştirerek burada kılarlar.

Mina

Mina, Müzdelife ile Mekke arasında Harem sınırları içinde bir bölgenin adıdır. Zilhiccenin 10, 11, 12 ve 13.günlerinde haccın vaciplerinden biri olan cemera-ta taş atma (şeytan taşlama), kurban kesme ve tıraş olma burada yerine getirilir.

Mescid-i Nebî

Mescid-i Nebî, Peygamber Mescidi demektir. Mescid-i Nebî, Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra ilk iş olarak inşa ettiği camidir. Mescid-i Nebî, Peygamber Mescidi demektir. İçinde namaz kılmak üzere uzak yerlerden yola çıkılarak seyahat etmenin teşvik edildiği üç mescitten biridir. Bu üç mescidin diğer ikisi ise, Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa'dır.

Mescid-i Nebî içerisinde yer alan Hz. Peygamberin kabri ile minberi arasında kalan kısma 'Ravza' denir. Hz. Peygamber çoğu zaman namazlarını burada kılar. Mescid-i Nebî ve Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret ederken bazı usul ve adaba riayet edilir. Ziyarete gidenler bu âdab çerçevesinde hareket ederler.

4. Hac İbadetinin Çeşitleri

Hac, İfrad, Temettu ve Kıran hacı olmak üzere üç şekilde yapılmaktadır.

İfrad hacı, umre ibadeti olmaksızın yapılan hacdır. Aynı yılın hac ayları içinde,

hacdan önce umre yapmaksızın hac niyetiyle ihrama girilir ve yalnızca hac yapılırsa İfrad hacı yapılmış olur. Bir tek hac ibadeti yapıldığı için bu adı almıştır. Temettu hacı, aynı yılın hac ayları içinde önce umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra yeniden hac için ihrama girerek yapılan hacdir. Umre ile hac ihramı arasında serbest kalındığı için yararlanma anlamında 'Temettu' denilmiştir. Kıran hacı, aynı yılın hac ayları içinde umre ve hacca birlikte niyet ederek ikisini aynı ihramla yapmaktır. Umre ve hac bir ihramla yapıldığı, daha doğrusu birleştirildiği için birlikte anlamında 'Kıran' denilmiştir.

Hac Ayları, Hicri takvime göre Şevval, Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on günüdür.

Araştıralım - Öğrenelim

Haccın farz, vacip ve sünnetlerini araştırınız!

Not Edelim

"Lebbeyk Allahümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk, innel hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerîke lek" sözleridir.

Anlamı: "Buyur Allahım buyur! Emrindeyim buyur! Senin hiçbir ortağın yoktur. Emrindeyim buyur! Şüphesiz hamd sana mahsustur. Ni-met de senin, mülk de senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur."

5. Hac İbadetinin Yapılışı

Çeşitlerine göre haccın yapılışı şöyledir:

Temettu hacı

Temettu hacı, hem umre hem de haccın ayrı ayrı ihrama girilerek bir hac mevsiminde birlikte yapılmasıdır. Yapılışı aşağıdaki aşamalarda gerçekleşir:

TEMETTÜ HACCI'NIN YAPILIŞ AŞAMALARI

- UMRE NİYETİYLE İHRAM
- UMRE TAVAFI
- SA'Y
- TRAŞ OLUP UMRE İHRAMINDAN ÇIKIŞ

*****

- HAC NİYETİYLE İHRAM
- ARAFAT VAKFESİ
- MÜZDELİFE VAKFESİ
- MİNA (ŞEYTAN TAŞLAMA)
- KURBAN
- TRAŞ OLUP İHRAMDAN ÇIKIŞ
- ZİYARET TAVAFI
- VEDA TAVAFI

İfrad Hacı

İfrad hacı, umresiz yapılan hacdır. Yapılışı aşağıdaki aşamalarda gerçekleşir:

İFRAD HACCI'NIN YAPILIŞ AŞAMALARI

- HAC NİYETİYLE İHRAM
- KUDÜM TAVAFI
- SA'Y (istenirse)
- ARAFAT VAKFESİ
- MÜZDELİFE VAKFESİ
- MİNA (ŞEYTAN TAŞLAMA)
- TRAŞ OLMA VE İHRAMDAN ÇIKIŞ
- ZİYARET TAVAFI
- SA'Y (Kudüm tavafının ardından yapmayanlar)
- VEDA TAVAFI

Kıran Haccı

Kıran haccı, aynı yılın hac aylarında umre ve hacca birlikte niyet ederek ikisini aynı ihramla yapmaktır. Yapılış aşamaları şöyledir:

KIRAN HACCI'NIN YAPILIŞ AŞAMALARI

- UMRE VE HAC NİYETİYLE İHRAM
- UMRE TAVAFI
- SA'Y

NOT: Bu aşamada tıraş olma ve Umre ihramından çıkış yok.

- KUDÛM TAVAFI
- ARAFAT VAKFESİ
- MÜZDELİFE VAKFESİ
- MİNA (ŞEYTAN TAŞLAMA)
- KURBAN
- TIRAŞ OLMA VE İHRAMDAN ÇIKIŞ
- ZİYARET TAVAFI
- VEDA TAVAFI

6. Umre

Umre kelimesi, ziyaret etmek anlamına gelmektedir. Terim olarak umre, 'Belirli bir zamana bağlı olmaksızın ihrama girerek Kâbe'yi tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y yapmak ve tıraş olup ihramdan çıkmaktan' ibarettir.

Umrenin iki farzı vardır: İhram ve tavaf. Bunlardan ihram şart; tavaf, rükündür. Vacipleri ise sa'y ile tıraş olup ihramdan çıkmaktır.

Özellikle Ramazan ayında yapılan umrenin sevabı pek çoktur. Hz. Peygamber umre hakkında şöyle buyurmaktadır:

"Umre, diğer bir umre ile arasındaki günahları siler" (Müslim, Hac 437).
"Ramazanda yapılan umrenin sevabı bir haccın sevabına denktir"
(İbn Mâce, Menasik 45).

Umre için belirli bir zaman yoktur. Her zaman yapılabilir. Ancak, Arefe günü sabahından bayramın dördüncü günü akşamına kadar yapılması mekruh görülmüştür. Umrenin yapılışı şöyledir:

Umre yapmak isteyenler, gerekli hazırlıkları yaptıktan ve iki rekat ihram namazı kıldıktan sonra, "Allah'ım! Senin rızan için umre yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle" diye niyet edip "telbiye" getirerek ihrama girerler. Bu şekilde ihrama girdikten sonra Kâbe'yi usulüne göre tavaf ederler. Nihayet Safa ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra tıraş olup ihramdan çıkarlar. Böylece umre tamamlanmış olur. Mikat sınırları dışında kalanlar umre için ihrama, Mikat sınırlarında veya daha önce girerler. Harem bölgesinde bulunanlar, Harem bölgesinin dışına çıkarak ihrama girerler. Harem bölgesi ile Mikat sınırları arasında (Hill bölgesinde) olanlar ise bulundukları yerden ihrama girerler.

Ülkemizden gidip de Mekke'de bulundukları süre içinde umre yapmak isteyenler, genellikle Medine-Mekke otoyolu üzerinde ve Harem-i Şerif'e yaklaşık 5 km. uzaklıkta bulunan "Ten'im"e giderek ihrama girmektedirler. Bugün burada "Hz. Aişe Mescidi" bulunmaktadır.

Umrede Kudüm tavafı, Arafat ve Müzdelife vakfeleri, şeytan taşlama ve veda tavafı gibi görevler (menasik) yoktur.

7. Hac İbadetinin Bireysel ve Toplumsal Açidan Kazandırdıkları

Hac, İslâm'ın evrenselliğini ortaya koyan bir ibadettir. Müslümanların birlik ve beraberliğinin en güzel göstergelerindendir. Irk, renk, cinsiyet, dil, ülke ve kültür ayrımı yapmadan müminleri kardeşlik ve eşitlik ilkeleri etrafında bir araya getirir. Müminlerin kaynaşmalarını, birbirlerini ve değişik kültürleri tanımalarını sağlar. İslâmî bilinçlenmeye vesile olur.

Dünyanın çeşitli bölgelerinden gelen Müslümanların aynı amaç için bir araya gelmelerini sağlayan Hac, Müslümanlar arasında ortak bir kardeşlik şuurunun oluşmasına katkı sağlar. Dilleri, renkleri, ırkları, ülkeleri, kültürleri, sosyal ve ekonomik durumları farklı olan milyonlarca Müslüman, aynı inanç, aynı duygular içerisinde, kardeş olduklarını, bir bütün olduklarını bizzat yaşayarak idrak ederler. Bu haliyle hac, Müslümanların kaynaşması için bulunmaz bir fırsattır.

Diğer taraftan hac, asırlardır farklı bölgelerden gelen âlimlerin buluştukları, tanıştıkları, tartıştıkları bir ilim meclisi ve merkezi olmuştur. Özellikle geçmişte hac vesilesiyle çeşitli yeni fikirlerden, yeni eserlerden haberdar olan kimi âlimlerin ilmî hayatında ciddî değişiklikler ve gelişmeler olmuştur.

Hac esnasında dünyanın her tarafından Kâbe'ye gelen Müslümanlar, aralarında önceden yapılmış herhangi bir anlaşma olmaksızın aynı fiilleri aynı şekilde gerçekleştirirler. Böylece Müslümanlar, birbirlerinden habersiz olarak aynı ideallere yönelik bir gayret içinde bulunduklarını fark ederler. Bu arada kendileri dışında milyonlarca insanın aynı amacı paylaştığının bilincine ulaşırlar. Hac, dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar, bütün Müslümanların aynı değerlere sahip oldukları ve bu değerlerin kendileri için ortak bir zemin oluşturduğu gerçeğini ortaya koyar. Hacda yapılan dualar ve tövbeler kabul görür. Böylece bu ibadeti yerine getirenler, eski hata ve günahlarından arınarak hayata yeni bir canlılık ve şuurla dönerler.

Sevgili Peygamberimiz Buyuruyor ki:

"Kim Allah için hacceder de (Allah'ın rızâsına uymayan) kötü söz ve davranışlardan ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, (kul hakkı hariç) annesinin onu doğurduğu günkü gibi (günahlarından arınmış olarak hacdan) döner" (Buhârî, Hac 4; Nesâî, Menâsikü'l-Hac-hac 4;. Müslim, Hac 438).

"Hacılar ve umre yapanlar Allah'ın elçileri (mesabesinde)dir. Kendisine dua ederlerse dualarına icabet eder, O'ndan bağışlanma dilerlerse onları bağışlar" (İbn Mâce, Menasik 5).

8. Kurban

Kurbanın Mahiyeti

Sözlükte 'yaklaşmak, Allah'a yakınlık sağlamaya vesile olan şey' anlamına gelen kurban, terim olarak, 'İbadet maksadıyla belirli bir vakitte belirli şartları taşıyan hayvanın usulünce kesilmesi, ya da bu şekilde kesilen hayvan' demektir.

İnsanlık tarihi ile yaşıt kurban uygulaması, şekil ve amaç yönüyle aralarındaki farklılıklar bir tarafa hemen bütün dinlerde mevcut bir ibadet biçimi olmuştur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem'in iki oğlunun Allah'a kurban takdim ettiklerinden söz edilir (Maide, 5/27); bir başka ayette de ilahi dinlerin hepsinde kurban hükmünün konulduğuna işaret edilir (Hac, 22/34). Kurban, İslâm'da da yer almış ve geçmişten günümüze Müslümanlar büyük bir heyecanla bu ibadeti yerine getirmeye özen göstermişlerdir.

Kurban bayramında ibadet niyeti ile kurban kesmek, gerekli diğer şartları da taşıyan zengin Müslümanlara vaciptir. Âlimlerin bir kısmı bunun müekked sünnet olduğu görüşündedir.

Kurban birçok hadis-i şerifte güçlü vurgularla yer almıştır. Hz. Peygamber kurban kesmeyi hiç terk etmemiştir.

"Kim imkânı olduğu halde kurban kesmezse bizim mescidimize yaklaşmasın" (İbn Mâce, Edâhi 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned II, 321).

"Ey insanlar, her sene, her ev halkına kurban kesmek vaciptir" (Tirmizî, Edâhi 18; İbn Mâce, Edâhi 2).

Bir kimsenin kurban kesmekle yükümlü sayılması için dört şart aranır:

1. Müslüman olmak.
2. Akıllı ve ergenlik çağına ulaşmış olmak.
3. Mukim olmak (yolcu olmamak).
4. Dinen zengin olmak.

Dinen yolcu hükmünde olan kimseler kurban kesmekle yükümlü olmakla birlikte, kurban kesmelerine bir engel yoktur. Kurban kesmenin fazla sıkıntılı olmayacağı durumlarda kesmeleri daha iyi olur ve kestikleri kurbanın sevabını alırlar.

Kişiye kurban ile yükümlü kılan dinî zenginlik, temel ihtiyaçlarından başka, artıcı nitelikte olsun veya olmasın, nisap miktarı bir mala sahip olmaktır. Bu düzeyde bir mal varlığına sahip olan Müslümanların fitır sadakası vermekle de yükümlü olduklarına yukarıda değinilmişti.

Kurban nisabı da zekâtta ve fitır sadakasında aranan zenginlik ölçüsüyle aynı olup kişinin borçları ve aslî ihtiyaçları dışında asgari malî imkana sahip olmasıdır. Buna göre aslî ihtiyaçlarının dışındaki birikimi, 80,18 gr. altın değerine ulaşan kişi kurban kesmekle yükümlü olur.

Hemen her ibadette olduğu gibi kurban ibadetinde de, Allah'a manen yaklaşma, yakınlaşma, O'nun için fedakarlıkta bulunma ve O'na teslimiyetin sembolize edildiği vardır. Şüphesiz insan yaratılışı gereği aşkın ve ilahi olanla yakınlık kurma ihtiyacı duyan bir varlıktır. Yüce dinimiz İslâm'a göre, insanın yaratıcı kudretle yakınlık kurmasına vesile olacak sayısız yollar vardır. Bütün ilahi dinlerde var olan ve Allah'a yakınlık sağlamaya vesile olan şey anlamındaki kurban, bu yollardan sadece biridir. Kaldı ki Kur'an'da kurbanın kan ve etinin değil, bu ibadeti yerine getirenlerin dinî duyarlılıklarının (takva) Allah'a ulaşacağı vurgulanmak suretiyle, ilahi olanla kurbiyette şekilden öte özün asıl olduğuna, diğer taraftan ihlâs ve samimiyetin ibadetlerdeki önemine dikkat çekilmektedir. Ayrıca müminler her kurban kesi-

minde, Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail'in Yüce Allah'ın buyruğuna mutlak itaat ve teslimiyet konusunda verdikleri başarılı sınavın hatırasını tazelemiş ve kendilerinin de benzeri bir itaate hazır olduklarını simgesel bir davranışla göstermiş olurlar.

- Kurban, Hz.İbrahim ve Hz. İsmail örneğinde olduğu gibi ilahi emirlere kayıtsız teslimiyet göstergesi, yeri geldiğinde çok sevdiğimiz kazanım ve değerlerimizi, kutsala başka bir deyişle Allah'a kurban verebilme fedakarlığıdır.
- Kurban, belirli şartları taşıyan hayvanın boğazlanmasından öte Allah'ın verdiğini gönül rahatlığıyla her dem Allah'a havale edişin bir ifadesidir.
- Kurban ibadeti, zamanın sorunlarıyla katılaştan kalplere, ölüm ve ötesini unutan zihinlere çağrı içeren, 'varlık'ın sonlu olduğunu vurgulayan hikmetler bütünüdür.

Kurban bayramının dışında insanların ihtiyaçları için yeryüzünde yüz binlerce hayvan kesilmektedir. Fakat bunlardan genellikle maddî imkânları elverişli olanlar yararlanabilmektedir. Kurban ise paylaşmaya dayanan bir ibadettir. Bu ibadette Allah'ın verdiği nimet, fiilen fakirlerle paylaşılmış olmaktadır. Allah rızası için kesilen kurbanların et ve derilerinden birçok fakir kimse yararlanmaktadır. Başka zamanlarda yalnızca beslenme amaçlı olarak kesilen ve daha ziyade ekonomik bir olay olan hayvan kesme işlemi, kurbanda dinî ve ahlâkî bir boyut kazanmaktadır. Kurbanda yalnız kişisel çıkarlar değil toplumsal çıkarlar ön plâna çıkmaktadır. Bu bakımdan kurban, İslâm dininin meşru kabul ettiği insanî ve sosyal içerikli bir fedakârlık örneğidir.

Netice itibarıyla kurbanın meşru kılınması, paylaşma bilincinin gelişmesi, fedakârlık, toplumsal kaynaşma ve başkalarını da düşünme anlayışına dayanmaktadır. Bu şekilde güzel bir anlayışa dayanan kurban ibadetinin amacından saptırılmadan değerlendirilmesi ve anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Benim namazım, ibadetim (kurbanım) hayatım ve ölümüm hep âlemlerin rabbi olan Allah içindir" (En'am, 6/162).

Kurbanın Kesilişı

Kurbanın, öncelikle bir ibadet olduğu hatırdan uzak tutulmamalıdır. Bu ibadetin yerine getirilmesi gerekli nitelikleri taşıyan hayvanların kesimi ile olmaktadır. Bu itibarla kesimi ehil kimselerin yerine getirmesi gerekmektedir. Zira kesim esnasında hayvana eziyet verilmemesi ve İslâm'ın merhamet ilkesinin ihlal edilmemesi önem arz etmektedir. Diğer taraftan kesimin sağlığa uygun kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmesi bir sağlık meselesidir. Ayrıca kesim sonrası çevre kirliliğine yol açılması da önemlidir. Bu da çevre ahlâkını ilgilendirmektedir. Bütün bunlar göz önüne alınınca kurban kesiminin çok yönlü bir işlem olduğu anlaşılır. Bu bakımdan kurbanın İslâm dininin her şeyi en güzel şekilde yapmayı emreden ilkeleri doğrultusunda güzelce kesilebilmesi büyük önem taşımaktadır.

Kurbanın Kesilişı İle İlgili Dinî Hükümler

Kurban, koyun, keçi, deve ve sığır cinsi hayvanlardan olur. Koyun ve keçi bir kişi adına deve ve sığır ise en fazla yedi kişi adına kurban olarak kesilebilir.

Kurban olarak kesilecek koyun ve keçinin bir, sığırın iki, devenin de beş yaşını bitirmiş olması şarttır. Ancak yedi-sekiz aylık olduğu halde, bir yaşındaymış gibi gösterişli koyun da kurban olabilir.

Kurbanın kesilme zamanı, Kurban Bayramının birinci, ikinci ve üçüncü günleridir. Fakat birinci günde kesilmesi daha faziletlidir. Kurban kesmenin ilk vakti, bayram namazı kılındıktan sonra başlar. Bayram namazı kılınmayan yerlerde ise bayram günü şafak vaktinden sonra kesilebilir. Kurban kesilirken kıbleye karşı yatırılır, 'Bismillahi Allahü ekber' denilerek kesilir. Kurbanı, elinden geliyorsa sahibi kesmeli-

dir, değilse uygun gördüğü bir Müslümana kestirmeli ve herhangi bir rahatsızlık hissetmiyorsa kendisi de başında bulunmalıdır. Kas-ten besmele terk edilirse, kurbanın eti yenmez. Kurban ke-silirken, 'Şüphesiz benim na-mazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir' (En'am, 6/162) ayeti kerimenin okunması güzel olur.

Kurbanlık hayvana güzel davranılması, hayvanın, kesim yerine yumuşaklıkla götürülmesi ve keskin bıçak kullanılarak eziyet edilmeden kesilmesi dinî vecibelerdendir. Adak kurbanının etinden sahibi, çocukları, torunları, anne-babası, nine ve dedeleri, bir de dinen zengin sayılanlar yiyemezler .

Kurban etinin en az üçte birinin fakirlere dağıtılması müstehaptır. Çünkü kurban kesmenin en önemli amacı, yoksulların evine et girmesini temin etmektir. Bu itibarla en uygun olanı, kurban etini üçe taksim edip, birini kurban kesemeyen kimsele-re dağıtmak, bir bölümünü akraba tanıdık ve komşulara ikram etmek, birini de aile için alıkoymaktır. Şayet kurban kesen kimsenin aile bireyleri kalabalık ve hali vakti de çok iyi değilse, kurban etini dağıtmadan tamamını çoluk çocuğu için alı-koyabilir. Kurban etinden Müslüman olmayan komşularımıza da ikram etmek gü-zel bir davranıştır.

Kurbanın derisi satılmaz, fakirlere verilebilir.

Araştıralım - Öğrenelim

Ne gibi kusurları olan hayvanın kurban edilemeyeceğini araştırın.

Kurbanın Kesilişı İle İlgili Sağlık Kuralları

Dinimiz, her işin en güzel şekilde yapılmasını emreder. Herhangi bir işin kurallarına göre ve güzelce yapılması anlamına da gelen 'İhsan' kavramının dinimizde önemli bir yeri vardır. Peygamber Efendimiz 'Hayvanı kestiğiniz zaman güzelce kesiniz' buyurmuştur. Kurban ibadetinin en iyi ve en güzel şekilde eda edilebilmesi için, kesim işleminin ehil kişiler tarafından ve hayvana eziyet verilmeden gerçekleştirilmesi gerekir. Ayrıca kurbanın bu iş için uygun bir ortamda kesilmesi, kesimin yol ve caddelerde yapılmaması, gerekli temizlik kurallarına hassasiyetle uyulması çok önemlidir. Bu konuda kamu yararı göz önünde tutularak belirlenen temizlik ve sağlık kurallarına uyulması gerekir.

Kurban ibadetinin yerine getirilmesi kadar bu ibadeti yerine getirirken gözetilmesi gereken ilkeler ve amaçlar da önemlidir. Yaratılana şefkat ve merhamet, temizlik, insana saygı Müslümanın temel duyarlılıklarıdır. Bu sebeple, kurban kesimi esnasında bilinçli hareket ederek sağlık kurallarına azamî ölçüde uyulması, çevreye rahatsızlık verebilecek hususlardan özenle uzak durulması, bilinçsiz ve sağlıksız davranışlardan sakınılması çok önemlidir. Bu hususlarda ibadetlerini yapan insanların daha bir duyarlı olmaları gerekir.

Kurbanın Çeşitleri

Kurban bayramında kesilen kurbandan ayrı olarak yine ibadet niyetiyle kesilen başka kurban çeşitleri de vardır. Buna göre kurban çeşitlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kurban bayramında kesilen kurban (Udhiyye).
2. Adak kurbanı.
3. Akika kurbanı (Yeni doğan çocuklar için kesilen kurban/Yeni doğan bir çocuk için Yüce Allah'a şükür yerine geçmek üzere kesilen kurbana 'Akika' denir. Akika kurbanı, çocuğun doğduğu günden ergenlik çağına ulaşınca kadar kesilebilir. Fakat yedinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Genellikle çocuğun yedinci doğum günü adı konulur ve bir miktar sadaka verilir.

4. Hac kurbanı (Kıran veya Temettü hacı yapanların kestikleri şükür kurbanı/hedy).
  5. Hacda bir takım kusurlar ve eksikliklerden dolayı kesilen ceza kurbanları.
- Kişi ölmeden önce kendisi için kurban kesilmesi yolunda bir vasiyette bulunmuş ve bu vasiyetini karşılayacak mal bırakmışsa, varisleri bu vasiyeti yerine getirirler.

Teşrik Tekbirleri

Kurban bayramından önceki güne 'Arefe günü' denir. Kameri takvim itibarıyla Arefe günü, Zilhicce ayının dokuzuncu günüdür. Ramazan bayramında Arefe yoktur. Arefe gününün sabah namazından itibaren bayramın dördüncü gününün ikindi namazına kadar yirmi üç vakit farz namazın arkasından bir defa 'Teşrik tekbiri' söylenir. Teşrik Tekbirleri şöyledir:

'Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilahe illallahu vallahu ekber. Allahü ekber ve lillâhilhamd: Allah büyüktür, Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. Allah büyüktür. Hamd O'na mahsustur.'

Teşrik Tekbirleri, fıkıh âlimlerinin çoğuna göre vaciptir. Sünnet diyenler de vardır.

Kurban İbadetinin İnsana ve Topluma Kazandırdıkları

"Onların (kurbanların) ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır; fakat O'na sadece sizin takvanız ulaşır" (Hac, 22/37).

Müslüman, kurban kesmekle hem sevap kazanmış, hem fakirlere yardım etmiş, hem de güzel bir fedakârlıkta bulunmuş olur. Bütün ibadetlerde olduğu gibi kurban da kulu Allah'a yaklaştırır. Kur'an-ı Kerim'de kurbanların et ve kanlarının değil, kesenlerin takvaları(dinî duyarlılık ve samimi yaklaşımları)nın Allah'a ulaşacağı

ğı belirtilir. Demek ki samimi olduğu takdirde birey açısından kurbanın en önemli işlevi, kulu Allah'a yaklaştırmasıdır.

Kişi kurban keserek Yüce Allah'a karşı şükretmenin manevî huzurunu yaşar. Kendisine lütfedilen nimetlere karşı şükran borcunu yerine getirmiş olmanın huzurunu yaşamak insan için önemli bir mutluluktur.

Kurban, bencillik ve cimrilik eğilimlerinin alt edilmesinde önemli rol oynar. Kişiyi cömertlik niteliği kazandırır. Kulluk bilinci kazanılmasına vesile olur.

"Her ümmet için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ismini ansınlar diye kurban kesmeyi meşru kıldık..." (Hac, 22/34).

Kurban toplumdaki kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutar. Sosyal adaletin gerçekleşmesine katkıda bulunur. Özellikle et satın alma imkânı hiç bulunmayan veya çok sınırlı olan yoksulların bulunduğu ortamlarda onun bu rolünü daha belirgin biçimde görmek mümkündür. Zengine malını Allah rızasına uygun olarak ihtiyaç sahipleriyle paylaşma alışkanlığı kazandırır. Fakirin de bu yardımlaşma vesilesiyle, kendini içinde bulunduğu toplumun aktif bir üyesi olarak hissetmesine vesile olur.

Kurbanın toplumsal ekonomik hayat açısından da bir takım yararlarından söz edilebilir. Kurban, toplumda hayvancılığın buna bağlı olarak yem, gıda ve deri sanayinin gelişmesine de katkıda bulunur.

"Kurbanlık deve ve sığırları da, sizin için Allah'ın (dininin) nişanelerinden (kurban) kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. O halde onları saf saf sıralanmış dururken (kurban edeceğinizde) üzerlerine Allah'ın adını anın. Yanları yere yaslandığı vakit (yani canları çıktığında) onların etlerinden yiyin, kanaat edip isteyemeyene de, istemek zorunda kalana da yedirin. Böylece onları sizin emrinize verdik ki, şükredesiniz" (Hac, 22/36).

Ünitenin Özeti

İslâm'ın temel ibadetlerinden biri olan hac, özel bir zaman diliminde Kâbe'yi ve etrafındaki bazı mübarek yerleri usulüne göre ziyaret ederek, yapılması gerekenleri yerine getirmektir.

Hac ancak, "hac ayları" olan zamanda yapılır. Hac ayları, Kameri takvimin Şevval ve Zilkade ayları ile Zilhicce'nin ilk on günüdür.

Gücü yeten her Müslümana ömründe bir defa hac yapmak farzdır. Hac ibadetini yerine getirene hacı denir.

Umre, belirli bir zamana bağlı olmaksızın usulüne göre Kâbe'yi tavaf ederek Safa ile Merve arasında sa'y yapmaktır.

Hac, her yıl dilleri, renkleri, ülkeleri, kültürleri farklı, fakat hedef ve gayeleri aynı, milyonlarca Müslümanın bir arada, hep birden ibadet edip Allah'a yönelmelerini, birbirleri ile tanışıp kaynaşmalarını, insanlığın dertlerini görüşüp ortak çareler üzerinde düşünmelerini sağlar. Hac esnasında günlük giysilerinden soyunup ihrama giren Müslümanlar, insanlar arasındaki eşitliği, ölüm ve ölümden sonraki diriliş ve toplanışı unutmamayı fiilen yaşar ve öğrenirler.

Haccın üç farzı vardır. Bunlar, İhram, Arafat'ta vakfe yapmak ve Kâbe'yi tavaf'tır. Haccın vacipleri ve sünnetleri de vardır.

Hac, İfrad, Temettu ve Kıran hacı olmak üzere üç şekilde yapılmaktadır.

İfrad hacı, umresiz yapılan hacdır. Aynı yılın hac ayları içinde, hacdan önce umre yapmaksızın hac niyetiyle ihrama girilir ve yalnızca hac yapılırsa ifrad hacı yapılmış olur.

Temettu hacı, aynı yılın hac ayları içinde önce umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra yeniden hac için ihrama girerek yapılan hacdır.

Kıran hacı, aynı yılın hac ayları içinde umre ve hacca birlikte niyet ederek ikisini aynı ihramla yapmaktır.

Kurban, Allah rızası için kesilen ve belirli nitelikleri taşıyan hayvandır. Dinen zen-

gin, hür ve mukim olan (yolcu olmayan) Müslümanların Kurban bayramında kurban kesmeleri vaciptir.

Kurbanın vacip olmasında aranan dinî zenginlik, fıtır sadakasında aranan zenginliktir. Kurban, koyun, keçi, deve ve sığırdan olur. Koyun ve keçi bir kişi adına deve ve sığır ise en fazla yedi kişi adına kurban edilebilir.

Koyun ve keçinin bir yaşını, sığırın iki yaşını, devenin de beş yaşını bitirmiş olması şarttır. Ancak yedi sekiz aylık olduğu halde, bir yaşındaymış gibi gösterişli koyun da kurban olabilir. Kurban kesilirken kibleye karşı yatırılır, "Bismillahi Allahü ekber" denilerek kesilir.

Kurban toplumdaki kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutar. Sosyal adaletin gerçekleşmesine katkıda bulunur. Kurban, zengine malını Allah rızasına uygun olarak ihtiyaç sahipleriyle paylaşma alışkanlığı kazandırır. Fakirin de bu yardımlaşma vesilesiyle, kendini içinde bulunduğu toplumun aktif bir üyesi olarak hissetmesine vesile olur.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Hac kimlere farzdır?
2. Haccın yapılması için belli bir zaman var mıdır? Yılın bütün aylarında yapılabilir mi?
3. Umre ile hac arasında ne fark vardır?
4. Tavaf, sa'y ve vakfe nedir? Bunların simgesel anlamları var mıdır?
5. Haccın bireysel ve toplumsal açıdan kazanımları nelerdir?
6. Kimler kurban ibadeti ile yükümlüdürler?
7. Kurbanın yardımlaşma ve toplumsal kaynaşmadaki işlevi nedir?

Değerlendirme Soruları

1. Aşağıdakilerden hangisi haccın farz olmasının şartlarından değildir?

- A) Müslüman olmak
- B) Çoluk çocuğunu evlendirmiş olmak.
- C) Hacca gitmeye gücü yetmek.
- D) Nisap miktarı mala sahip olmak

2. Aşağıdakilerden hangisi ihramın rüknüdür?

- A) Genel bir vücut temizliği yapmak
- B) Gusül almak mümkün olmazsa abdest almak
- C) Telbiye
- D) Ihram elbisesi giymek

3. Müzdelife nerededir?

- A) Arafat'tadır.
- B) Mekke-i Mukerreme'nin içindedir.
- C) Medine-i Münevvere'dedir.
- D) Arafat ile Mina arasındadır.

4. Aşağıdakilerden hangisi yapılışı bakımından haccın çeşitlerinden değildir?

- A) Umre
- B) Ifrad
- C) Kıran
- D) Temettü

5. Kurban kesmekle yükümlü olmak için aşağıdakilerden hangisi gereklidir?

A) Dinen zengin olmak gerekir.

B) Dinen zengin olmayanlar da kurban kesmekle yükümlüdür.

C) Erkek olmak şarttır.

D) Şehirde ikamet etmek şarttır.

ÜNİTE 7

DUA VE TÖVBE

Ünitede Neler Var?

1. Dua Kavramı ve Mahiyeti
2. Duanın Tanımı ve Önemi
3. Bir İletişim Aracı Olarak Dua
4. Duanın İnsana Kazandırdıkları
5. Kur'an'dan ve Hz. Peygamber'den Dua Örnekleri
6. Tövbe Kavramı ve Mahiyeti
7. Tövbenin İnsanın Hayatındaki Yeri
8. Kur'an-ı Kerim'den Tövbe Örnekleri

Ünite Hakkında

Bu ünite;

- İbadetin özü olan 'Dua' ele alınmakta, İslâm dininde duanın mahiyeti ve önemi anlatılmakta, duanın insana neler kazandıracığı üzerinde durulmaktadır.
- Kur'an ve Sünnette yer alan dua örneklerine yer verilmektedir.
- Tövbenin mahiyeti ve önemi açıklanmakta, onun insan hayatındaki yerine vurgu yapılarak Kur'an-ı Kerim'den tövbe örneklerine yer verilmektedir.

Öğrenme Hedefleri

Bu ünite işlendikten sonra;

1. Dua ve tövbenin mahiyetleri anlaşılabilir,
2. Dua adabı ile ilgili bazı önemli noktalar kavranabilir,
3. Kur'an ve Sünnette derlenmiş örnek dualar görülecek,
4. Dua ve tövbenin, kişinin hayatındaki yeri ve önemi hakkında bir fikir sahibi olunabilecektir.

Üniteyi Çalışırken

1. Dua adabı konusunda bilgi edinmeye çalışınız.
2. Tövbenin kabul olması için ne gibi şartlar arandığını inceleyiniz.

3. Tövbe ile istiğfar arasında ne fark vardır? Araştırınız.
4. Yüce Allah'ın güzel isimlerinden (Esmâ-i Hüsnâ'dan) olan 'Tevvâb' ve 'Mücîb' isimlerinin anlamını öğreniniz. Bu isimlerin konumuzla ilgisini düşününüz.
5. Kur'an-ı Kerim'deki dua ayetlerini ve dua ile ilgili hadisleri inceleyiniz.

1. Dua Kavramı ve Mahiyeti

- Dua insanın Rabbına sığınması, O'na yönelmesidir.
- Dua, insanoğlunun en büyük teselli ve ümit kaynağıdır.
- Dua, yaratılanın, Yaratana ilticasıdır.
- Dua, ibadetin ruhu ve özüdür.

Arapça bir kelime olan dua, çağırmak, seslenmek, yalvarmak, yakarmak ve yardım istemek anlamlarına gelir. Allah'a yalvarmayı, O'ndan dilekte bulunmayı, O'na yakarmayı, arzu ve isteklerini O'na arz etmeyi ifade eder. Dua, kulun bütün varlığıyla Allah'a yönelerek O'ndan istek ve dilekte bulunması demektir. Kulun bu şekildeki yönelişini Cenab-ı Hak karşılıksız bırakmamaktadır.

Dua, insanın Rabbına sığınması, O'na yönelmesi ve O'ndan kendisine yardımcı olmasını istemesidir. Aslında bu durum insanın yaratılışından gelen bir özelliktir. İnsan, dua ederek hem ruhen, hem de fizik olarak huzur bulur. Korkan, endişeye kapılan, yalnızlık çeken, kendisini zayıf ve aciz hisseden, ba-

zı sıkıntıları ve dilekleri olan insan, sıkıntılardan kurtulmak, arzu ettiklerini elde etmek için duaya sarılır. İnsan, özellikle çaresizlik içinde veya zorda kaldığında hemen duaya başvurur. Dua insanoğlunun en büyük teselli ve ümit kaynağıdır.

Dua, Yaratılanın sahibine sığınması, gizli yakarışların, üzeri kuşatılmış hataların, nedametler içinde Yaratanına sunulmasıdır.

Dua, yaratılanın, Yaratanına ilticasıdır. Kalbin ilahi hazla dolduğu, bedenın kuş gibi hafiflediği andır.

Dua bir çağrıdır. Allah'a karşı hiçbir şey gizli kalamayacağı için bu çağrıda önemli olan ihlâs ve samimiyettir. Bu çağrı ister sözlü olsun, ister durum itibarıyla olsun ister zihnen olsun fark etmez. Önemli olan samimiyet ve ihlâstır. Bu itibarla dualar kalıptan ayrılıp öze inmedikçe, sahibini selamete ulaştırmada yetersiz kalacaktır.

Dua, ibadetın ruhu ve özüdür. Nitekim en kapsamlı ibadet olan namazın her rekâtında Fatiha sûresi okunmaktadır. Bilindiği gibi Yüce Allah, âdetâ kendisine nasıl dua etmek gerektiğine örnek olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in anahtarı mesabesindeki Fatiha sûresine en güzel dua cümlelerini yerleştirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bizlere nasıl dua etmemiz gerektiğini gösteren başka örnekler de verilmiştir.

Dua, Allah'ın yüceliği karşısında, kulun aczini itiraf etmesi, Yaratıcıdan lütuf ve yardım dilemesi demektir. Duada amaç, kişinin durumunu Allah'a arz ederek niyazda bulunmasıdır.

2. Duanın Tanımı ve Önemi

Dinî bir terim olarak dua, kulun bütün benliğiyle Yüce Yaratana yönelerek O'ndan dilekte bulunması ve O'ndan bir şeyler istemesidir. Diğer bir deyişle Allah'ın yüceliği karşısında kulun acizliğini itiraf ederek, sevgi ve yüceltme duyguları içinde O'nun lütuf ve yardımını dilemesidir. Ayrıca günlük kullanımda Allah'a sunulacak talepleri içeren ifadelere ve bunların metinlerine de dua denilmektedir.

Dua, sadece Allah'a yakarış demek değildir. Dua aynı zamanda Yaratıcıya olan

iman ve teslimiyetin bir ifadesidir. Bu açıdan dua, insanın Allah'a olan güveninin ve bağlılığının bir göstergesidir.

Yüce Allah dua eden insanlara değer verir. Çünkü dua eden insan bu eylemiyle Yüce Allah'a bağlılığını ve nihaî olarak O'na başvurduğunu göstermiş olmaktadır. Yüce Allah da elbette kendisine yönelen ve O'nun yüceliğine sığınan insana değer verecektir. Buna karşın, kendisini dua yapacak konumda görmeyen ve âdeta

duaya ihtiyacı yokmuş gibi hareket eden insan ise bu hareketiyle Allah'a karşı ihtiyacı olmadığı anlamına gelecek bir tavır sergilemiş olur. Hâlbuki hiçbir şeye ihtiyacı olmayacak olan yalnızca Yüce Allah'tır. Onun için böyle hareket eden insanlara Yüce Allah da değer vermez. Kur'an-ı Kerim'deki konuya ilişkin bir ayetin meali şöyledir: 'De ki: Kulluğunuz olmasa Rabbim size ne diye değer versin?...' (Furkan, 77).

'Rabbimiz şöyle dedi: Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir halde cehenneme gireceklerdir' (Mü'min, 40/60) ayeti de dua etmemenin kullukla bağdaşmayan özelliğine dikkat çekmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, 'Bana dua edin, duanıza karşılık vereyim.'
'Beni anın ki ben de sizi anayım...' (Mü'min, 40/60) buyrulmaktadır.

Yüce Allah kulunun kendisine sığınmasından, yakarmasından ve yardım istemesin-

den hoşnut olmaktadır. Çünkü bu durum, kulun, Yaraticının sınırsız güç ve kudretini tanıması ve O'na olan ihtiyacını ortaya koyması, O'nun lütuf ve ihsanı olmadan varlığını sürdürmesinin mümkün olmayacağını itiraf etmesi anlamına gelmektedir. Diğer taraftan dua, insanda ruhen ve hissen bir rahatlık, huzur ve mutluluk meydana getirir.

Sonuçta dua kişinin ahlâkî arınmasına ve yücelmesine, duyarlı bir vicdan ve sağduyu sahibi olmasına katkıda bulunur.

Kısacası dua, Rahmeti sonsuz olanın rahmet hazinelerini açan bir anahtardır. Kişinin karşılaşacağı sıkıntılara ve acılara karşı tükenmez bir güç kaynağıdır.

3. Bir İletişim Aracı Olarak Dua

Duada amaç, kişinin durumunu Allah'a arz ederek niyazda bulunmasıdır. Bu bakımdan dua, Allah ile inanan kişi arasında vasıtasız bir iletişim aracıdır. Duanın temelinde Allah'a iman ve güven vardır. Dua, aciz olan insan ile her şeye gücü yeten Allah arasında âdeta bir köprü vazifesi görür. Bu anlamda dua, kulun, Rabbine en kısa yoldan ulaşma tarzıdır.

Allah (c.c.) Kur'an'da Buyuruyor ki:

"Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı yücelterek anarlar. Her şey O'nu övgüyle yüceltir. Ancak, siz onların yüceltmelerini anlamazsınız. O, halim'dir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır" (İsra, 17/44, Râd, 13/13; Haşr, 59/1; Saff, 61/1; Cuma, 62/1; Tegâbun, 64/1).

Yorumlayalım

"Dua ibadetin özüdür" (Tirmizî, Da'avât 1) hadisinden ne anlıyorsunuz? Yorumlayınız.

Allah ile kul arasındaki ilişki konusunda Hz. Peygamber'e yöneltilen soruya Kur'an şu cevabı vermiştir:

"Kullarım beni senden sorarlarsa (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O halde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler" (Bakara, 2/186).

Duada dünya hayatına yönelik somut isteklerin hemen karşılanmamış olmasının duanın kabul edilmediği şeklinde değerlendirilmesi doğru değildir. Çünkü duaya verilecek karşılık, ahirete bırakılmış olabilir. Bununla birlikte Allah, dua eden kulun dünya hayatı açısından kendisi için yararlı isteklerini de ilahi bir lutuf olarak vermektedir. Hz. Peygamber, dua edene isteğinin ya dünyada hemen verileceğini veya ahirete saklanacağını ya da istediği iyilik kadar kötülüğün giderileceğini bildirerek şöyle buyurmuştur.

'Allah, kendisine dua eden herkesin duasına karşılık verir. Bu karşılık, ya dünyada peşin olur, ya da ahirete saklanır yahut da dua ettiği miktarca günahından hafifletilmek suretiyle olur, yeter ki günah bir şeyi veya akrabalık bağlarının kopmasını istemesin, ya da acele etmesin' (Tirmizî, Da'avât 133).

Demek ki bir mümin, ettiği duanın kabul edilmesi hususunda aceleci olmamalıdır. Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır:

'Allah dualarınızı kabul eder. Ancak kabul edilmesi için acele etmeyin; dua ettim de kabul edilmedi (demeyin)' (Buharî, Da'avât 22; Müslim, Zikir 92).

"Kul, günah talep etmedikçe veya sıla-i rahmin kopmasını istemedikçe duası icabet görmeye (kabul edilmeye) devam eder" (Müslim, Zikr 25) buyurulmuştur.

Not Edelim

Dua sınırlı, sonlu ve aciz olan varlığın, sınırsız ve sonsuz kudret sahibi ile kurduğu bir köprüdür.

Birlikte Konuşalım

Kendi hayatınızdan dua tecrübelerinizi sınıf ortamında paylaşınız!

4. Duanın İnsana Kazandırdıkları

Duanın en önemli kazanımı, insanın isteğini, sınırsız güç ve kudret sahibine arz etmesinin, kendisine sağlayacağı gönül huzurudur. Dua ettikten sonra insanın gönlünde bir huzur meydana gelir. Bu durum kulun nihai başvurusunu her şeye gücü yeten Yüce Allah'a yapmış olmasından kaynaklanır. Herhangi önemli bir sıkıntı veya çaresiz gibi görünen bir hastalık durumunda genellikle dua eden insanların, dua etmeyenlere göre daha metanetli olması bundandır.

Yüce bir yaratıcıya inanan her insan duaya başvurur. Özellikle sıkıntılı anlarda Allah'a inanmayanların bile duaya sarılması bir gerçektir (Yunus, 10/12; Lokman, 31/32). Bu durum dua ihtiyacının insanın yaratılışında var olduğunu göstermektedir.

Dua, insanı Allah'a yaklaştıran bir

vasıtaadır. Dua eden insan, bütün hareketlerinde ve davranışlarında daha samimi olur. Çünkü dua eden kişi, Yüce Allah'ın her şeyi bildiğinin, her şeyi gördüğünün ve her şeyi işittiğinin, dolayısıyla hiçbir şeyin O'nun bilgisinin dışında olmadığını farkındadır.

Dua sadece Allah'a yapılır. Allah'tan başka hiç kimseye yapılmaz. Dua eden insan Allah'tan başka hiç kimseye kul köle olmaz.

Dua eden insan, Allah'ın varlığını, birliğini ve yüceliğini ikrar ve itiraf etmiş olmakta, Allah'ın verdiği nimetlere şükretmekte, Allah'a sığınmakta, Allah'tan af, merhamet ve bağışlanma dilemekte, Allah'tan maddî veya manevî yardım talebinde bulunmaktadır. Bütün bunlar, dua eden insanın dinî bir bilinçlenmeye ermesini sağlar.

İnsan hayatındaki en değerli an, Yüce Allah'a yönelip O'nunla baş başa kaldığı zaman dilimidir. Allah ile baş başa kalmanın en güzel vasıtalarından biri de duadır.

5. Kur'an'dan ve Hz. Peygamber'den Dua Örnekleri

Kur'an-ı Kerim'de Yer Alan Bazı Dua Örnekleri

- Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza (ahiret) gününün maliki Allah'a mahsustur.

(Allahım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.

Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet.

Gazaba uğrayanların ve yolunu şaşıranlarınkine değil (Fatiha, 1/1-7).

- Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi saptırma, bize rahmetinden ver. Şüphesiz sen çok bağışlayansın (Âl-i İmrân, 3/8).
- Rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan eyle. Neslimizden de sana teslim olmuş bir ümmet lütfeyle. Bize hacla ilgili vazifelerimizi göster, tövbelerimizi kabul et. Şüphesiz tövbeleri çok kabul eden ve çok merhametli olan ancak sensin (Bakara, 2/128).
- Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, mutlaka hüsrana uğrayacağız (A'raf, 7/23).
- Rabbimiz! Biz iman ettik, bizi bağışla ve bize merhamet et. Sen en iyi merhamet edensin (Mü'minun, 23/109).
- Rabbimiz! Yalnızca sana tevekkül ettik, yalnızca sana yöneldik. Dönüş de ancak sanadır (Mü'metihine, 60/4).
- Rabbim! Gönlümü aç, işimi kolay kıl (Tahâ, 20/25).
- Rabbim! Muhakkak ki ben kendime zulmettim, beni bağışla (Kasas, 28/16).
- Senden başka hiçbir ilah yoktur. Sen her türlü eksiklikten uzaksın. Muhakkak ki ben zalimlerden oldum (Enbiya, 21/87).
- Rabbim! Bağışla, merhamet buyur. Sen en iyi merhamet edensin (Mü'minun, 23/118).
- Rabbim! Bana hüküm ve hikmet ver ve beni salihlere erdir (Şuarâ, 26/83).
- Rabbimiz! Bize gözüümüzü aydınlağı olacaktak eşler ve nesiller ver. Bizi takva sahiplerine önder kıl (Furkan, 25/74).
- Bana Müslümanca ölmeyi nasip eyle ve beni salihler arasına dahil eyle (Yusuf, 12/101).
- Ey Rabbimiz! Bize bol sabır ver ve bizim canımızı Müslüman olarak al (A'raf, 7/126).
- Ey Rabbim! Beni; bana ve ana-babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın iyi işler yapmaya yönelt ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat! (Neml, 27/19).
- Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru (Bakara, 2/201).
- Rabbimiz! Hesap gününde beni, anne-babamı ve bütün müminleri bağışla (İbrahim, 14/41).

- Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeycisin, çok merhametlisin (Haşr, 59/10).
- Rabbimiz! Bize bol sabır ver. Yolunda ayaklarımızı sabit kıl ve inkârcı topluma karşı bize yardım et (Bakara, 2/250).
- Sen bizim velimizsin. Artık bizi bağışla ve bize acı. Sen en iyi bağışlayansın (A'raf, 7/155).

Birlikte Konuşalım

Kur'an-ı Kerim'den dua örnekleri bularak onlar üzerinde sınıf ortamında konuşunuz.

Sevgili Peygamberimizden Dua Örnekleri

- Ey kalplere egemen olan Allahım! Kalbimi dininde sabit kıl (Tirmizî, Da'avat 124).
- Allahım! Senden sevgini, seni sevenlerin sevgisini ve sana yakın kılacak her işi sevmeyi bana nasip etmeni niyaz ediyorum (Tirmizî, Da'avat 73).
- Allahım! Bize imanı sevdire ve onu bize güzel göster. Küfürden, fasıklıktan ve isyandan nefret ettir. Bizi doğru yolda olanlardan eyle (Hâkim, Da'avat 1868).
- Allahım! Dinî-dünyevî hayatım ile ailem ve malım için Senden bereket ve sağlık niyaz ediyorum (Hâkim, Da'avat 1902).
- Allahım! Kalplerimizi birleştir. Aramızı düzelt ve bizi kurtuluş yollarına ilet. Bizi karanlıklardan aydınlığa çıkar ve büyük günahların açığından da gizlisinden de uzaklaştır (Ebu Davud, Salât 177, 178).
- Allahım! Senden hidayet, takva, iffet ve (bana yetecek) zenginlik niyaz ediyorum (Müslim, Dua 72).
- Allahım! Senden bana teslim olmuş bir kalb ve doğru söyleyen bir lisan lütfetmeni niyaz ediyorum (Tirmizî, Da'avat 23).

- Allahım! Faydasız ilimden, korkmayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olmayan duadan sana sığınırım (Müslim, Dua 73; Nesai, Istiaze 21).
- Allahım! Sıkıntıdan, üzüntüden, acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, kalp katılığından, gafletten, zilletten, meskenetten sana sığınırım (Buharî, Da'avat 39).
- Allahım! Zulmetmekten ve zulme uğramaktan sana sığınırım (Nesai, Istiaze 14).
- Allahım! Çekilmez belalardan, isyana düşmekten, görülmez kazadan ve düşmanları sevindirecek musibetlerden sana sığınırım (Nesai, Istiaze 16).
- Allahım! Verdiğin nimetlerin son bulmasından, verdiğin sağlık ve afiyetin gitmesinden, azabının ansızın gelmesinden ve her türlü gazabından sana sığınırım (Ebu Davud, Vitir 32).
- Allahım! Beni, güzellikler işleyip müjdesine nail olanlardan, kötülük işlediklerinde de bağışlanma dileyenlerden eyle! (İbn Mace, Edeb 57).
- Allahım! Bütün işlerimizin sonucunu güzel eyle. Bizi dünya perişanlığından ve Ahiret azabından koru (İbn Hibban, Ed'ıye 949).
- Allahım! Sen affedicisin, cömertsin, affetmeyi sevensin, beni de affet (Tirmizî, Da'avat 84).

6. Tövbe Kavramı ve Mahiyeti

Tövbe kelimesinin sözlük anlamı dönüş yapmak, geri dönmek demektir. Dinî bir terim olarak tövbe, kulun, işlediği kötülük ve günahları terk ederek Allah'ın gösterdiği yola dönüş yapması, pişmanlık içinde dua ve niyaz ile Rabbinden bağışlanma dileyip O'na yönelmesi demektir.

Günahlardan dolayı tövbe etmek farzdır.

Tövbenin belli başlı unsurları, günah işlemenin hata olduğunu anlamak, bundan dolayı pişmanlık duymak, bu durumdan kurtulmaya karar vererek dönüş yapmak, bir daha günahlara dönmemeye kesin karar vermek, Allah'ın gösterdiği yola dönerek O'ndan af ve bağışlanma dilemektir.

Pişmanlık, günahı terk etmek ve bir daha eski hâle dönmemeye azmetmek, üzerinde kul hakkı var ise onları ödemek ve hak sahipleri ile helalleşmek, helal yemek ve farzları yerine getirmek tövbenin geçerli olabilmesi için gereken şartlardandır.

Sevgili Peygamberimiz: "Kimin yanında, kardeşinin bir hakkı var ise hakkı yiyenin iyiliklerinden alınıp kardeşine verileceği gün gelmezden evvel daha şimdiden helallik dilesin" (Buhârî, Mezalim 10; Ahmet, b.Hanbel, Müsned, II, 506) buyurmuştur.

Samimi, ciddi ve günaha bir daha dönmek üzere yapılan tövbeye "nasuh tövbe" denir. Kur'an-ı Kerim'de müminlere nasuh tövbe ile tövbe etmeleri emredilmektedir:

"Ey iman edenler! Allah'a içtenlikle tövbe edin. Belki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter ve peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların nurları önlerinden ve sağlarından aydınlatır, gider. 'Ey Rabbimiz! Nurumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü senin her şeye hakkıyla gücün yeter' derler" (Tahrim, 88/8).

Tövbe, Hz. Âdem'le başlar.

Hz. Peygamber de her konuda olduğu gibi tövbe konusunda da ümmetine örneklik etmiş, hem de müminleri tövbe etmeye özendirmiştir (Buhârî, Da'avât 4; Müslim, Tevbe 1, 78).

Yüce Allah'ın bir ismi, bir sıfatı olarak 'Tevvâb', tövbeleri çok kabul eden demektir. Yüce Allah'ın, günahlarına pişmanlık duyarak tövbe edenlerin tövbelerini kabul edeceğini ifade eder. Esasen tövbe, kul hakkında günahlardan dönmeyi, Yüce Allah hakkında da cezalandırmaktan dönmeyi ifade eder, yani kul Rabbi'ne döner, Rabbi de onun bu yönelişini kabul eder ve onu cezalandırmaktan vazgeçer. İşte

bu mânâda 'Tevvab' sıfatı, kulların tövbelerini kabul eden demektir.

Tövbe; günahlardan bir dönüştür. Günahları bağışlayan ve gizli-açık her şeyi bilen Allah'a dönüştür. Günahların bunalıcı atmosferinden Allah'a bağlılığın aydınlık dünyasına dönmektir. Kötü huy-lardan iyi huylara dönmektir.

Peygamber Efendimizin tövbeye teşvik eden hadislerinden bazıları şöyledir:

"Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'dan beni bağışlamasını diler, tövbe ederim" (Buhârî, Da'avât 3. Ayrıca bk. Tirmizî, Tefsîru sûre (47); İbn Mâce, Edeb 57).

"Kulunun tövbe etmesinden dolayı Allah Teâlâ'nın duyduğu memnuniyet, sizden birinin ıssız çölde kaybettiği devesini bulduğu zamanki sevincinden çok daha fazladır" (Buhârî, Da'avât 4; Müslim, Tövbe 1, 7, 8).

"Güneş batıdan doğmadan önce kim tövbe ederse, Allah onun tövbesini kabul eder" (Müslim, Zikir 43).

"Bir kul can çekişmeye başlamadığı sürece, Allah Teâlâ onun tövbesini kabul eder" (Tirmizî, Da'avât 98. Ayrıca bk. İbn Mâce, Zühd 30).

Suyun kiri temizlediği gibi, samimi tövbe de günahları temizler. Yeter ki insan işlediği günaha pişmanlık duyarak onu terk etmiş ve bir daha onu yapmamaya karar vermiş olsun.

7. Tövbenin İnsanın Hayatındaki Yeri

İslâm inancına göre peygamberlerden başka herkes günah işleyebilir. İnsan hata edebilir ve bir takım yanlışlar yapabilir. Önemli olan hatayı farkettikten sonra onu sürdürmemektir. Bir hadiste "Bütün insanlar hata yapar, hata yapanların en hayırlısı ise hatalarından dönendir (Tirmizî, Kıyâmet 50, (2501); İbn Mâce, Zühd 30, (4251).)" buyrulmuştur.

Tövbe, Yüce Allah'ın, günah işleyen insanlara, işledikleri günahlardan kurtulmaları için tanıdığı bir çıkış yoludur. Bu bakımdan insan ne kadar çok günah işlerse işlesin ümitsizliğe düşmemeli, Allah Teâlâ'nın ona tanıdığı bu çıkış yolunu kullanarak hatalarından dönüş yapmalı ve Yüce Allah'a yönelmelidir. Tabi burada söz konusu edilen, yaptığı işin sonucunun kendisini nereye götüreceğini düşünmeden, nefsinin arzu ve isteklerine kapılarak Allah'ın yasakladığı şeyleri işleyen kimsenin durumudur. Yoksa Allah nasıl olsa bağışlar ve affeder, anlayışıyla günah işlemeye kalkanların durumu değildir. Böylelerinin tutumu Yüce Allah'ın affını istismar anlamına gelen laubali bir davranış olacağı için son derece tehlikelidir.

İnsanı çıkmaza sürükleyen en büyük tehlikelerden biri, ümitsizliktir. Günahlara dalmış olan, hatalarını fark eden, fakat kendisi için bir kurtuluş yolu olmadığına inanan kişinin, durumunu düzelterek tekrar iyi bir insan haline gelmesi, ümidini kaybetmemesine ve kendisi için bir çıkış yolu olduğuna inanmasına bağlıdır. Kur'an-ı Kerim'de ifade edildiği üzere Allah'ın rahmetinden ancak inanmayanlar ümit keserler.

Allah Teâlâ'nın rahmeti sonsuzdur. İşlediği günahlardan pişmanlık duyup tövbe eden ve Allah'tan af ve bağış dileyen kullarının tövbelerini kabul eder ve onları bağışlar. Kur'an-ı Kerim'de: "Allah kullarının tövbelerini kabul eder, kötülükleri bağışlar ve yaptıklarınızı bilir" (Şura, 42/25).

"Kuşkusuz Ben, tövbe eden, inanan ve yararlı iş yapan, sonra doğru yolda giden kimseyi bağışlarım" (Tâha, 20/82).

İman sahibi Mümin, işlediği günah veya yaptığı hatadan, pişmanlık duyarak hemen Yüce Rabbine sığınır ve O'ndan af dileyerek tövbe eder. Bile bile günah ve hatada, ısrar etmez (Âl-i İmran, 3/135). Tövbeleri kabul edecek olanın yalnızca Allah olduğunu bilir ve O'na yönelir. O bilir ki, Allah, kendisine samimiyetle yönelenleri asla boş çevirmez. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

"Yine onlar, çirkin bir iş yaptıkları yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını isteyenler -ki Allah'tan başka günahları kim bağışlar- ve bile bile, işledikleri (günah) üzerinde ısrar etmeyenlerdir" (Âl-i İmran, 3/135).

Günahlar kişinin manevî dünyasını kirletir, gönlünü karartır. Tövbe ise, onun Allah ile bağını yeniden sağlam bir şekilde kurmasını sağlar. Günah ile zedelenen gönül dünyasını onarır.

Tövbe ile ilgili ayet ve hadisler, umutsuz insanlara umut aşılamakta, insanları karamsarlıktan, günahta ısrardan kurtarmaktadır. Allah'a, Peygambere, Ahiret gününe ve İslâm'ın emrettiği diğer hususlara inanan bir kişi, kesinlikle ümitsizliğe kapılmamalı ve ilahi rahmetten ümidi kesmemelidir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

"De ki: 'Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir" (Zümer, 39/53).

"...Muhakkak ki Allah çok tövbe edenleri ve çok temizlenenleri sever" (Bakara, 2/222).

"Allah'tan bağışlama dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir" (Nisa, 4/106).

Yüce Allah'ın kuluna tövbe imkânı vermesi, O'nun sonsuz rahmetinin bir sonucudur. O kullarını, işledikleri günahlar yüzünden hemen cezalandırmamakta ve tövbe fırsatı sunmaktadır. Bu fırsatı değerlendirerek tövbe edenlere Allah, af ve bağışlama ile karşılık vermektedir. Böylece kişi manevî hayatını yenileme ve düzeltme imkânına kavuşmaktadır.

8. Kur'an-ı Kerim'den Tövbe Örnekleri

Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah, tövbeleri kabul edeceğini ifade etmektedir. Bunu ifade eden ayetlerden bazılarının mealleri şöyledir:

"Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tövbeleri kabul edendir" (Nasr, 110/3).

"O, kullarından tövbeyi kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilen-dir" (Şûrâ, 42/25). "...Allah, dilediğinin tövbesini kabul eder..." (Tevbe, 9/15).

"Allah, sizin tövbelerinizi kabul etmek ister..." (Nisa, 4/27).

"Kim yaptığı zulmünden sonra tövbe eder, halini düzeltirse, şüphesiz ki Allah onun tövbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir" (Mâide, 5/39).

"...Ancak tövbe edip durumlarını düzelterler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar kurtulmuşlardır. Çünkü ben onların tövbelerini kabul ederim. Zira ben tövbeleri çok kabul edenim, çok merhamet edenim (Bakara, 2/160).

Bu ayet-i kerimelerde ve benzeri diğer ayetlerde Yüce Allah tövbeleri kabul edeceğini ifade etmektedir. Burada aranan tek şart, tövbenin gerçekten samimi ve içten bir dönüş olmasıdır. Bir de tövbenin, artık ölümlle burun buruna gelip yaşama ümidi kalmadığı ana bırakılmaması gerekir. Kur'an-ı Kerim'de bunların örnekleri vardır.

İlk önce Kur'an-ı Kerim'de verilen samimi tövbe örneklerinden bir iki tanesine değinelim. Bu türün en güzel örneği, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (a.s.)'ın ve eşinin tövbesidir. Şeytan'a kanarak kendilerine yasaklanan ağacın ürününden

yedikten sonra beraberce Allah'ta bağışlanma dilemişler ve tövbe etmişler, Allah (c.c.)'da onları bağışlamış ve tövbelerini kabul etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bu tövbe olayı ve Yüce Allah'ın onların tövbesini kabulü, bazen her ikisine nispet edilerek bazen de ikisi adına Hz. Âdem'e nispet edilerek anlatılmaktadır. Bu tövbeyi anlatan ayetlerden birinin mealı şöyledir:

"Âdem Rabbinden bir takım kelimeler aldı ve O'na tövbe etti. Çünkü O Allah, tövbeyi çok kabul eden, çok merhametli olandır" (Bakara, 2/37).

Kur'an-ı Kerim'de ölümle burun buruna geldikten sonra yapılacak tövbenin artık geçerli olmayacağını gösteren tövbe örneği olarak da Firavun'un tövbesi gösterilmektedir.

Tartışalım

Firavun'un tövbe girişimi ile ilgili ayetleri Kur'an-ı Kerim'den bularak sınıfta tartışınız!

Kişinin öleceğini anladığı zaman yapacağı tövbenin bir anlamı kalmamaktadır. Çünkü artık iş işten geçmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bu hususta şöyle buyrulmaktadır:

"Allah'ın kabul edeceği tövbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden pişmanlık getirenlerin tövbesidir; işte Allah bunların tövbesini kabul eder; Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir. Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatığında 'Ben şimdi tövbe ettim' diyenlerle kâfir olarak ölenler için kabul edilecek tövbe yoktur. Onlar için acı bir azap hazırlamışızdır" (Nisâ, 4/17-18).

Peygamber Efendimiz, "Günahlarına tövbe eden hiç günah işlememiş gibidir" (İbn Mâce, Zühd, 30).

Araştıralım - Öğrenelim

Kur'an-ı Kerim'den tövbe örnekleri bulunuz!

"Kul bir hata yaptığı zaman kalbinde siyah bir iz meydana gelir. Eğer kişi, o hatadan nefsinin uzaklaştırır, af talep eder ve tövbede bulunursa kalbindeki cilalanarak (leke silinir). Şayet, aynı günahı işlemeye devam ederse, kalpteki lekeler artırılır çoğalır. Hatta öyle bir zaman gelir ki, bu lekeler, kalbi tamamen kaplar. İşte bu durum Cenab-ı Hakk'ın: ' ...Onların işleye geldikleri (kötülükler) , kalplerini paslandırmıştır" (Mutaffifin 14) mealindeki ayette zikrettiği pastır" (Müslim, İman 231; Tirmizî, Tefsir Mutaffifin (3331); İbn Mâce, Zühd 29, (4244).]]

Ünite 7

Ünitenin Özeti

Dua, kulun bütün varlığıyla Allah'a yönelerek ondan istek ve dilekte bulunması demektir.

Duada amaç, kişinin durumunu Allah'a arz ederek niyazda bulunmasıdır. Bu bakımdan dua, Allah ile inanan kişi arasında vasıtasız bir iletişim aracıdır.

Duada dünya hayatına yönelik somut isteklerin hemen karşılanmamış olmasının duanın kabul edilmediği şeklinde değerlendirilmesi doğru değildir. Çünkü duaya verilecek karşılık, ahirete bırakılmış olabilir. Bununla birlikte Allah, dua eden kulun dünya hayatı açısından kendisi için yararlı isteklerini de ilahî bir lutf olarak vermektedir. Hz. Peygamber, dua edene isteğinin ya dünyada hemen verileceğini veya ahirete saklanacağını ya da istediği iyilik kadar kötülüğün giderileceğini bildirmiştir.

Duada gönül huzuru vardır. Allah'ı anan, O'na sığınan, O'ndan yardım isteyen bir kul, hem O'nun rızasını kazanır, hem yardımını elde eder, hem de bir takım zaatlardan kaynaklanan kirlilerden arınır.

Dua, insanı Allah'a yakınlaştıran bir vasıta. Dua eden insan, bütün hareketlerin-

de ve davranışlarında daha samimi olur. Çünkü dua eden kişi, Yüce Allah'ın her şeyi bildiğinin, her şeyi gördüğünün ve her şeyi işittiğinin, dolayısıyla hiçbir şeyin O'nun bilgisinin dışında olmadığına farkındadır. Dua ibadetin özüdür.

Tövbe, kulun, işlediği kötülük ve günahları terk ederek Allah'ın gösterdiği yola dönüş yapması, pişmanlık içinde dua ve niyaz ile Rabbinden bağışlanma dileyip O'na yönelmesi demektir.

Samimi, ciddi ve günaha bir daha dönmemek üzere yapılan tövbeye "nasuh tövbe" denir. Kur'an-ı Kerim'de müminlere nasuh tövbe ile tövbe etmeleri emredilmektedir.

Tövbe; günahlardan bir dönüştür. Günahları bağışlayan ve gizli-açık her şeyi bilen Allah'a dönüştür. Günahların bunaltıcı atmosferinden Allah'a bağlılığın aydınlık dünyasına dönmektir.

İslâm inancına göre peygamberlerden başka herkes günah işleyebilir. İnsan hata edebilir ve bir takım yanlışlar yapabilir. Önemli olan hatayı anladıktan sonra onu sürdürmemektir.

İnsanı yeniden hayata bağlayan, ona ümit ve yaşama isteği veren, onu Allah'a yöneltip inanç ve imanını kuvvetlendiren, doğru ve dürüst bir kişi haline gelmesine vesile olan tövbenin insan hayatında önemli bir yeri vardır.

Üniteyi Gözden Geçirelim

1. Dua, niçin ibadetin özü olarak nitelendirilmiştir?
2. Kur'an-ı Kerim'de çok zor durumda kalan insanların, inançlı olmasalar bile duaya sarıldıkları ifade edilmektedir, niçin?
3. Sizce duanın en önemli unsuru nedir?
4. Dua ettim de duam kabul edilmedi demek doğru mudur? Niçin?
5. Kur'an ve Sünnette yer alan dua örneklerinde en çok istenen nedir?
6. Tövbe ne demektir?
7. Tevâb ne demektir?
8. Tövbenin kabul edilebilmesi için ne gibi şartlar gerekir?

Değerlendirme Soruları

1. Peygamberlerin tövbesi konusunda aşağıdakilerden hangi değerlendirmenin yapılması uygun olmaz?
  - A) Peygamberler ümmetlerine tövbeyi öğretmek için tövbe etmişlerdir.
  - B) Allah'a karşı yükselişin sınırı yoktur. Peygamberler, her gün Yüce Allah'a daha yakın oldukları için bir önceki konumlarından dolayı tövbe etmektedirler.
  - C) Daha iyiyi seçebilme imkânı varken bazen bunu yapamadıkları için tövbe etmişlerdir.
  - D) Büyük günahlar işledikleri için tövbe etmişlerdir.
2. Aşağıdakilerden hangisi, tövbenin kabulü için şart değildir?
  - A) İki rekât tövbe namazı kılmak.
  - B) Kul hakkı var ise ödemek veya bundan dolayı helalleşmek.
  - C) Günahlara dönmemeye kesin karar vermek.
  - D) Yerine getirmediği farzları eda etmek.
3. Duanın en önemli unsuru aşağıdakilerden hangisidir?
  - A) Dua ederken Kibleye yönelmek ve abdestli olmaktır.
  - B) Duaya besmele ile başlamak, Allah'a hamd ve Rasûlüne salatü selam ederek dua etmektir.
  - C) Kur'an'daki ve Sünnetteki dualarla dua etmektir.
  - D) İçtenlik, samimiyet ve ihlâstır.
4. Kur'an ve Sünnette yer alan dualar ne anlam ifade eder?
  - A) Nasıl dua edileceği ve dualarda neler istenmesinin daha iyi olacağı hususunda örnek olmak üzere söylenmiştir.
  - B) Okunması zorunlu olan dualardır.
  - C) Bu duaların orijinal Arapça lafızlarıyla okunması zorunludur. Anlamları ile dua edilmez.
  - D) Bu dualardan başka dua yapılmaz.

5. Dua hakkında aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) İbadetin özü olduğı için dua eden kimsenin başka ibadet yapmasına gerek kalmaz.
- B) İbadetleri yerine getirme sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.
- C) İbadetlerini yerine getirmeyen dua edemez.
- D) Namaz gibi bedeni ibadetleri karşılar da zekât gibi mali ibadetlerin yerine geçmez.

Cevaplar

ÜNİTE 1

1. B, 2. C, 3. D, 4. B, 5. B

ÜNİTE 2

1. C, 2. D, 3. C, 4. A, 5. D

ÜNİTE 3

1. B, 2. A, 3. D, 4. C, 5. B

ÜNİTE 4

1. C, 2. A, 3. B, 4. D, 5. B

ÜNİTE 5

1. A, 2. B, 3. C, 4. B, 5. C

ÜNİTE 6

1. B, 2. C, 3. D, 4. A, 5. A

ÜNİTE 7

1. D, 2. A, 3. D, 4. A, 5. B

Kaynakça

- Abdurrahman Azzam, *Rasulu Ekrem'in Örnek Ahlâkı*, Çev. Hayrettin Karaman, Yağmur Yayınevi, İst.1975.
- Afzalurrahman, *Sîret Ansiklopedisi*, İnkılâb Yayınları, İstanbul 1996.
- Akseki, Ahmet Hamdi, *İslam Dini*, Diyanet Reisliği Yayını, Ankara 1960.
- Bilmen, Ömer Nasuhi (ö. 1971), *Hukukî İslâmiyye ve Istilahâtı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1975, I-VIII C.
- Bilmen; Ömer Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihali*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1970.
- Büyükkörükçü; Tahir, *Mübarek Ramazan ve Oruç*, Şelâle Yayınları, İstanbul.
- Canan İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara 1992, İV/432 vd.
- Ceziri, Abdurrahman, *Kitabü'l-Fıkh Ala'l-Mezahibi'l-Erbaa*, İhyâü't-Turasi'l-Arabi, Beyrut ts.
- Davudoğlu, Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, Sönmez Neşriyat, İst 1977.
- DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Dua maddesi.
- DİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi), Hac maddesi.
- Ebu Zehre, Muhammed, *Usûlü'l-Fıkh*, Tebliğ Yayınları, Eren Ofset, İstanbul ts.
- Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, (ö. 1942), *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul 1979, IX C.
- Eraslan Sadık ve Keleş Ekrem, *En Güzel Örnek Hz. Muhammed*, Türkiye Diyanet Vakfı yayını, Ankara 2003.
- Erdem, Hasan Hüsnü, *Abdest Almanın Göz ve Diş Sağlığı Açısından Önemi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1963.
- Erul Bünyamin ve Keleş Ekrem, *Kutsal İlimde Dua*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.
- Erul, Bünyamin ve Keleş Ekrem, *Haccı Anlamak*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

- Ezherli, İsmail, *Zekat*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1974.
- Farukî İsmail Râcî ve Luis Lâmia, *İslâm Kültür Atlası*, Çev. Mustafa Okan Kibaroglu ve Zerrin Kibaroglu, İnkılâp Yayınları, İst. 1999
- Hallaf, Abdülvehhab (ö.1956), *'İlmü Usûli'l-Fıkıh*, el-Mektebetü'l-İslâmî, İst.1984.
- Heyet (Halil Altuntaş, İsmail Karagöz, Mehmet Keskin), *Hac İlmihali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara 2004.
- Heyet, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, Ankara, 2005.
- Heyet, *Diyanet Hac Duaları*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- Heyet, *Diyanet Hac Rehberi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Heyet, *İlmihal, II*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Yayını, İstanbul 1999.
- İbn Abidin, Muhammed Emin b.'Omer , *Raddü'l-Muhtar 'Ala'd-Dürri'l-Muhtar*, Matbaai Amire, İst. 1307,
- Kâsânî, Alauddin Ebu Bekr b. Mes'ud el-Kasânî (ö. 587), *Bedâius-Sanâi' fi Tertibi'sh-Şerai'*, Matbaatü Şeriketi'l-İlmiyye, Mısır, 1327.
- İbn Hümam, Fethu'l-Kadîr, *Matbaatü Mustafa'l-Bâbî el-Halebî*, Mısır 1970.
- İbn Kudame, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed (ö.620), *el-Muğni*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1984, I/424 .
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İbn Rüşd el-Hafid; *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesit*, Matbaatü Ahmet Kamil, İst. 1333 H,
- Kamil Miras ve Ahmed Naim, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1973.
- Keskioglu, Osman, *Kur'an-ı Kerim Bilgileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını.
- Mehmet Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, İstanbul ts.
- Merâkı'l-Felâh bi İmdâdi'l-Fettah*, *Şerhu Nûri'l-Îzâh ve Necâti'l-Ervâh*, Matbaatü Ahmet Kâmil, İst. 1327
- Mergînânî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi Bekr, *el-Hidaye Şerhu Bidayeti'l-Mübtedi*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, ts.

- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd, *el-Ihtiyar li Ta'lili'l-Muhtar*, Matbaatü Mustafa'l-Babi el-Halebi, Mısır 1936.
- Nevevi, Ebu Zekerîyya Muhyiddin b. Şeref (ö. 676), *el-Mecmu Şerhu'l-Mühezzeb, İdaretu't-Tıba'ati'l-Müniriyye*, Mısır III/29
..... el-Ezkâr.
- Nevevi, Ebu Zekerîyya Yahya b. Şeref (v.676/1277)nin, *Riyâzü's-Salihîn*, adlı eserinin Türkçe Tercüme ve Şerhi: *Riyâzü's-Salihîn, Peygamber Efendimizden Hayat Ölçüleri*, Hazırlayanlar: Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir, Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan, Doç Dr. Raşit Küçük, Erkam Yayınları, İstanbul 1997.
- Özyazıcı, Alparslan, *Din ve Bilimin Işığında Oruç ve Sağlık*, DİB. yayınları, Ankara 2004.
- Sofuoğlu, Cemal, *Açıklamalı Büyük Dua Kitabı*, Türkiye Diyanet vakfı Yayını, Ankara 1992.
- Şahin Muzaffer ve Keleş Ekrem, *Ailenin Din Kılavuzu*, Seha yayınları, İstanbul 1994.
- Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000.
- Şentürk, Lütfi ve Yazıcı Seyfettin, *Diyanet İslam İlmihali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.
- Şirbînî, Muhammed b. Muhammed el-Hatib, *Muğni'l-Muhtac ilâ Ma'rifeti Meani el-fâzi'l-Minhac*, Daru'l-Kütübi'l-Hlmiyye, Beyrut 1994.
- Yazıcı, Seyfettin, Ramazan ve Oruç, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1997.
- Yücel, İrfan, *Hac Rehberi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1997.
- Yücel, İrfan, *Hacı Adaylarına Özet Bilgi ve Dualar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1999.
- Zekıyyü'd-dîn Şa'ân, *Usûlü Fıkıh* (İslâm Hukuk İlminin Esasları) Ter.İbrahim Kâfi Dönmez, Emel Matbaası, Ankara 1990, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını)
- Zeydan, Abdülkerim, *el-Veciz fî Usûli'l-Fıkıh*, el-Mektebetü'l-İslâmî, İstanbul 1979.

Okuyucu
Notları